

MASTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2015:13

Samlingens plats

En diskursanalytisk studie av mediebevakningen
kring Göteborgs stadsbiblioteks uppförande och ombyggnation

Linn Bech-Hanssen
Kajsa Lunde

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Linn Bech-Hanssen & Kajsa Lunde
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

- Svensk titel: Samlingens plats – en diskursanalytisk studie av mediebevakningen kring Göteborgs stadsbiblioteks uppförande och ombyggnation
- Engelsk titel: The Collective Place – a Discourse Analysis of the Media Coverage of the Building and Re-building of the Main City Library of Gothenburg
- Författare: Linn Bech-Hanssen & Kajsa Lunde
- Färdigställt: 2015
- Abstract: By examining newspaper articles from two different time periods in a public library's life, specifically the main city library of Gothenburg 1964-68 and 2004-2015, this master's thesis studies the discourse of library practice as well as its societal role during the building and re-building of the library. The empirical material is examined by applying the discourse theory and method of Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. With this methodology we also aim to analyze how the power is distributed between the different roles that emerge depending on in what way they speak about or is being spoken of in the material.
- In the analysis of the material, we have identified several more or less dominant discourses that construct certain, and often contradictory, views on the city library's practice and role in society. The major discourses that emerged in the material during the 1960's were *the book discourse* and *the cultural centre discourse*. The book discourse promotes traditional and authoritarian views of the mediation and conservation of printed, quality books as well as being associated with strong ideals of enlightenment and education. The culture centre discourse promotes a wide library practice, entailing many different cultural and political activities as well as a wide range of people. The book discourse can be seen all the way through the 2000's, but the later period is dominated by *the information mediation discourse* that places the user and its needs at the core of the library's mission.
- Nyckelord: Göteborgs Stadsbibliotek, diskursanalys, biblioteksdebatt, folkbibliotek, biblioteksbyggnader, folkbibliotekshistoria, identitet.

Förord

Några ord angående arbetsfördelningen: under arbetet med denna uppsats har vi båda arbetat lika mycket med alla delar av texten och vi tar därför fullt gemensamt ansvar för den samma.

Tack till vår handledare Johan Sundeen för stöd och uppmuntran på vägen!

*Linn Bech-Hanssen och Kajsa Lunde
Göteborg 25 augusti*

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	4
1.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.2	MATERIAL.....	5
2	FORSKNINGSGENOMGÅNG	8
2.1	BIBLIOTEK, ARKITEKTUR OCH MAKT	8
2.2	FOLKBIBLIOTEKETS IDENTITET OCH IDEOLOGI	9
2.3	FALLET GÖTEBORG	10
2.4	STUDENTUPPSATSER	11
3	ATT BYGGA OCH BYGGA OM FOLKBIBLIOTEK	13
3.1	DICKSONSKA FOLKBIBLIOTEKET	13
3.2	DET NYBYGGDA BIBLIOTEKET	13
3.3	INFLYTTNING	15
3.4	OM- OCH TILLBYGGNAD	15
4	TEORI OCH METOD	17
4.1	DISKURS OCH BIBLIOTEK- OCH INFORMATIONSVETENSKAP	17
4.2	FAIRCLOUGH, LACLAU OCH MOUFFE	19
4.3	VÅR METOD	20
4.4	GENOMFÖRANDE AV ANALYSEN	22
5	ANALYS: BILDEN AV BYGGET 1960 - 1967	24
5.1	VERKSAMHETEN	24
5.2	BIBLIOTEKETS ROLL I STADEN	33
5.3	SAMMANFATTNING.....	40
6	ANALYS: BILDEN AV OMBYGGET 2004 – 2015	41
6.1	BIBLIOTEKETS ROLL I STADEN	41
6.2	VERKSAMHETEN	49
6.3	SAMMANFATTNING.....	59
7	SLUTDISKUSSION	60
7.1	KULTUR OCH BILDNING PÅ BIBLIOTEKET	60
7.2	MÖTESPLATSEN	62
7.3	STADSBIBLIOTEKET OCH SAMHÄLLET	63
7.4	KVALITET OCH KVANTITET	65
7.5	GÖTAPLATSEN OCH BYGGNADEN	67
7.6	SUBJEKTS- OCH OBJEKTSPOSITIONER I DISKURSERNA	69
7.7	DISKURSERNA – DÅ OCH NU.....	72
	SAMMANFATTNING OCH FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING	74
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	76
	ARTIKLAR 1960 - 1968	81
	ARTIKLAR 2004 - 2015	85

1 Inledning

Folkbibliotekets roll i samhället är ständigt omdebatterad. De flesta är överens om att folkbiblioteken är viktiga och självklara institutioner i vårt samhälle, men vad dessa institutioner faktiskt ska innehålla och hur de ska vara och se ut råder det mindre konsensus om. Ett folkbibliotek förväntas idag axla många olika och stora roller som mötesplats, kulturhus och informationscentral. Den gamla synen på biblioteket som bevarande litteraturbank lever kvar samtidigt som synen på biblioteket som det nya informationssamhällets fanbärare växer mer och mer, ett tillstånd som gör det svårt att ignorera den tid av omvandling vi är mitt uppe i. Alla folkbiblioteksverksamheter måste idag möta diskussioner om nedläggningar, hopslagningar, omdefinitioner och utgallringar och alltså försöka svara på frågan om bibliotekets uppdrag – vad ska ett bibliotek vara egentligen?

För att reda ut en del av detta röriga och komplexa debattklimat, och undersöka vad det är vi egentligen pratar om när vi pratar om bibliotek, ger denna uppsats sig i kast med att lyfta fram och analysera en del av de diskurser som har omgett tillkomsten av samt ombyggnationen av stadsbiblioteket i Göteborg¹.

Sedan 1967 har Stadsbiblioteket Göteborg, tidigare Dicksonska folkbiblioteket, stabilt stått bredvid flera andra stora kulturinstitutioner vid Götaplatsen (Stadsbiblioteket, 2015). Verksamheten flyttade från trånga lokaler i de gamla arbetarkvarteren i Haga och uppfördes som kronan på välfärdsverket i den stora folkbiblioteksexpansion som skedde i Göteborg på 1950- och 60-talen. Nybyggnationen ledde då till en betydande ökning av låne- och besöksiffror och biblioteket blev mer populärt än någonsin, en popularitet som har bestått men i ett hus som fort har blivit fullt och omodernt.

Sedan återinvigningen den 23 april 2014 har göteborgarna ett ombyggt och tillbyggt stadsbibliotek. Under drygt två år var lokalerna stängda, och verksamheten utspridd på fyra filialer. Nu är det 3500 m² större för att rymma de 1100 000 besökare som kommer genom dörrarna varje år. Fram till den stora ombyggnationen har göteborgarna under ett halvt sekel utnyttjat sitt stadsbibliotek till fullo, och i början på 2000-talet började det märkas. Det var uppenbart att huset, som renoverades senast på 1990-talet, var alltför litet för att rymma alla besökare. I och med detta lyftes samtalsämnen om Göteborgs konst- och kulturliv i allmänhet, och stadsbibliotekets roll i detta i synnerhet. Både idag och i slutet på 1960-talet var alltså stadsbiblioteket en välbesökt institution vars verksamhet var en viktig demokratisk och kulturell knutpunkt för göteborgarna.

Vår inställning är att de två byggnationerna för till ytan intressanta diskussioner om synen på stadsbibliotekets verksamhet och roll i staden. Vi vill därför jämföra hur man talade om stadsbiblioteket i dessa två perioder, för att

¹ För att det inte ska bli förvirrande för läsaren har vi valt att bortse från det namnbyte som skett mellan 1967-2014 (från Göteborgs Stadsbibliotek till Stadsbiblioteket Göteborg) och istället genomgående använda stadsbiblioteket.

förstå mer kring vilka typer av samtal som förs och vilka synsätt och värderingar som kommer till uttryck vid sådana tillfällen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syftar till att synliggöra och problematisera strukturer i hur media framställer folkbibliotek genom att undersöka hur idealen kring Göteborgs stadsbiblioteks verksamhet och roll konstrueras och förändras. Genom att utgå ifrån Laclau och Mouffes (1985) diskursteori tror vi att dessa aspekter kan träda fram. Detta gör vi utifrån följande frågeställningar:

- Vilka diskurser går att urskilja och vilka olika syner på bibliotekets roll och verksamhet utgörs dessa diskurser av?
- Vilka aktörer synliggörs och hur förhåller de sig till varandra i de olika diskurserna?
- Vilka likheter och skillnader mellan de två tidsperioderna kan urskiljas vad gäller diskurserna?

Genom att granska relevant dagspress under perioderna vill vi identifiera och problematisera de diskurser som ett biblioteksbygge kan verka inom. Sätten på vilka media uppmärksammar beslut och processer kring ett biblioteksbygge menar vi kan aktualisera och tydliggöra biblioteksdiskurser som kan säga mycket om bibliotekets roll i staden, och om tidens inställning till biblioteksverksamhet överlag. Olika värderingar, konflikter och problemområden som kommer upp till ytan kan vara talande för den samtida bilden av bibliotekets roll och verksamhet.

Undersökningen utgörs av en kort historisk översikt över stadsbibliotekets historia i Göteborg som följs av genomgångar av vilka diskurser vi har kunnat identifiera i materialet och vad dessa består av. Undersökningen avslutas sedan med en jämförelse mellan tidsperioderna för att lyfta fram likheter och skillnader dem emellan. Denna jämförelse kan, enligt oss, leda till att tydliggöra de olika diskursernas natur och dess föränderlighet över tid. Genom att jämföra framträdande diskurser på 1960- och 2000-talet kan de olika samhällliga och kulturpolitiska förutsättningarna för folkbibliotek belysas.

1.2 Material

1.2.1 Urval och avgränsningar

Vad gäller avgränsningar av ämnet så vill vi understryka att denna uppsats framförallt kommer fokusera på den lokala biblioteksdebatten i Göteborg under de två tidsperioderna (som eventuellt speglar eller går emot en nationell debatt). Orsaken är att vi framförallt är intresserade av stadsbiblioteket plats och roll i staden och anser att biblioteksdebatten på ett större, nationellt plan, är ett alltför stort projekt vad gäller materialinsamling för denna uppsats att analysera. Dock har vi på 1960-talet tagit del av ett antal debattartiklar från nationell press, för att sätta det göteborgska materialet i en större kontext. För perioden 2004-2015 utgörs materialet av både fler och mer ingående artiklar

som är debatterande i mycket större utsträckning, varför vi inte kände samma behov av tillägg.

Materialet såg mycket olika ut för de två tidsperioderna, vilket gjorde att vi inte kunde följa samma principer för urval. Trots att det fördes en intensiv debatt i bibliotekspress under den senare perioden var vi tvungna att avstå från dessa artiklar då vi inte hade tillgång till liknande material på 1960-talet vilket skulle leda till helt olika bilder av debatten för de olika perioderna. Artikelförfattare inom branschen går ofta djupare in i ämnena då de riktar sig till redan insatta och kan därmed spegla en annan bild av händelsen. Genom att endast utgå från dagspress i båda perioderna kan vi istället lättare få en jämförlig bild av hur stadsbiblioteket framställdes för offentligheten och till allmänheten som det ska tjäna. Vi valde alltså att fokusera på göteborgsk dagspress under båda perioderna. Debatten var mycket mer påtaglig och utvecklat i materialet för den senare perioden, vilket gjorde att vi dock var tvungna att komplettera den tidigare periodens material med debattartiklar från nationell press. Bristen på debatterade artiklar under 1960-talet och de funna artiklarnas innehåll gjorde även att vi behövde ett större antal för att skapa oss en översiktlig bild av rapporteringen. Totalt utgörs urvalet av 60 artiklar från 1960-talet och 40 artiklar från 2000- och 2010-talet.

1.2.2 Insamling 1960-1968

I materialurvalet från 1960-talet har vi gått igenom mikrofilmade dagstidningar under perioden 1964-68 och gjort nedslag i byggnadsprocessens viktiga tidpunkter såsom arkitekttävling, första spadtag och öppningsåret. Vi har av naturliga skäl fokuserat på de största göteborgstidningarna från tiden, *Göteborgs-Posten*, *Göteborgs-Tidningen* och *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*. Som sagt inkluderade vi även ett antal biblioteksdebattartiklar från nationell press, då det lokala materialet inte var särskilt debattinriktat. Totalt har vi samlat in 60 artiklar från 1960-talet. Vi började med att gå igenom hela *Göteborgs-Posten* från året 1967 för att få en bild av vilka debatter och nyheter om stadsbiblioteket som fanns att tillgå. De två andra stora tidningarna gick vi igenom från årsskiftet 1966-67 till och med den sista april samma år eftersom det nya stadsbiblioteket framförallt blev omskrivet inför öppningen den 2 april. Vi tittade även i tidningarna från vintern 1964 då det första spadtaget togs samt tiden för arkitekttävlan 1960.

För bakgrundsskäl och för att ta del av den generella biblioteksdebatten vid tiden har vi även gått igenom det mikrofilmade Pressarkivet med debattartiklar från perioden 1964 – 1968. Av samma anledning har vi även använt oss av Bibliotekstjänsts *Svenska tidningsartiklar* från samma år. Artiklar från övriga tidningar är hämtade från dessa två källor. En del av dessa artiklar belyser inte direkt uppförandet av det nya stadsbiblioteket utan handlar snarare om andra relevanta aspekter av biblioteksdebatten under slutet av 1960-talet, såsom upprustningen av biblioteken, nya idéer om kulturhus och stadsbibliotekens roll i staden. Fullständig förteckning över artiklarna finns i bilaga.

Av de tidningar vi använt är merparten liberala i sin politiska tillhörighet. Det gäller t.ex. för samtliga av de tre göteborgstidningarna, men även *Dagens Nyheter*, *Falu-Kuriren* och *Kvällsposten*. Tre är moderata, *Svenska Dagbladet*,

Nya Wermlands-Tidningen och *Östgöta-Correspondenten*, och en är socialdemokratisk, *Aftonbladet*. Denna politiska snedfördelning har naturligtvis en inverkan på materialet men det kan också tilläggas att artiklarna består av såväl ledare som nyhetsartiklar, debattinlägg och insändare.

1.2.3 Insamling 2004-2015

För denna period gjordes sökningar i Mediarkivet, där merparten av de relevanta artiklarna är från 2010 till februari 2015 i dagstidningarna *Göteborgs-Posten* (obunden liberal), *GT*² (obunden liberal), *Göteborgs Fria* (frihetlig och politisk obunden) samt *Vårt Göteborg* (Göteborgs Stads nyhetskanal). Även artiklar från webbversioner av tidningarna är inkluderade, samt en artikel publicerad på Sveriges Radio Göteborgs hemsida. När vi avslutade insamlingen i februari var debatten om stadsbiblioteket fortfarande igång, därför kan materialet inte sägas spegla debatten i sin helhet.

1.2.4 Övrigt material

I övrigt har vi tagit del av en del offentligt material. Från perioden för ombyggnationen har vi tagit del av detaljplanen samt gått igenom andra potentiellt relevanta offentliga handlingar såsom mötesprotokoll och utvärderingar av verksamheten. Från 1960-talet har vi tagit del av årsberättelserna mellan 1966-1968 där stadsbibliotekarie Sigurd Möhlenbrock har skrivit förorden till redovisningarna. Han diskuterar både bibliotekets roll i det alltmer materialistiska och kapitalistiska samhället (Göteborgs Stadsbibliotek, 1968) samt hur biblioteket ska arbeta mot att integrera andra kulturyttringar i sin verksamhet (Göteborgs Stadsbibliotek, 1969). 1966 redovisar han den pågående regionuppdelningen av filialbiblioteken, varför det gagnar de enskilda biblioteken, och hur det ska fungera med separata bestånd och resursfördelning filialerna emellan som ska styras av respektive regionbibliotek (Göteborgs Stadsbibliotek, 1967).

Detta material har dock fått fungera som bakgrundsstoff och referensramar till de diskurser som vi identifierat i materialet och innehar inte någon central roll i analysen.

² *Göteborgs-Tidningen* bytte i januari 1967 namn till *GT*.

2 Forskningsgenomgång

Vår undersöknings ämnesöverskridande natur gör ett avsnitt som detta svårt att avgränsa. Vi har dock låtit vårt ämne och vår disciplin styra oss och har därför rört oss, så gott det går, inom ramen för bibliotek- och informationsvetenskap. Vidden av relevanta ämnen för vårt syfte är stor, vilket gör att detta avsnitt kan ses som ett spektrum av relevant litteratur inom olika ämnesområden där vår undersökning placerar sig i mitten. Dels handlar det om litteratur som undersöker, ofta på ett historiskt plan, folkbibliotek och dess betydelse för eller koppling till samhället, ideologier eller kulturpolitik. På andra sidan spektret finner vi litteratur som behandlar biblioteksarkitektur ur olika inriktningar. I mitten av spektret placerar sig alltså vår undersökning, tillsammans med några andra, som behandlar de sociala och politiska aspekterna av processen att bygga bibliotek.

Bibliotekshistorisk litteratur har vi valt att behandla sekundärt på grund av plats och tidsbrist, med undantag för sådan litteratur som specifikt behandlar Göteborgs stadsbiblioteks historia.

2.1 Bibliotek, arkitektur och makt

Biblioteksarkitektur kan studeras ur många perspektiv och vi har därför valt att avgränsa oss ytterligare. Det finns otaliga forskare inom kulturstudier, sociologi och kommunikationsstudier som undersökt de kommunikativa och semiotiska aspekterna av arkitektur. Dessa forskares syn på arkitektur ligger definitivt till grund för den typen av analys som vi genomför, men kan omöjligt redogöras för i sin helhet i denna uppsats. För en utmärkt genomgång av fältet och dess forskare, se Mattern (2002). Vi fokuserar alltså i detta avsnitt på specifika biblioteksbyggnadsprocesser och analyser av dessa ur ett socialt och ideologiskt perspektiv. Litteratur som endast behandlar de konstnärliga och arkitektoniska aspekterna av biblioteksbyggnation, eller som diskuterar arkitektur i allmänhet, har därför lämnats därhän.

I inledningen till sin avhandling diskuterar Mattern (2002) den form av arkitekturkritik som olika kommunikations-, arkitektur- och kulturstudieforskare har ägnat sig åt. Hon menar att hennes föregångare har kommit överens om arkitektur som ett kommunikationsmedel för ett samhälles ideologier, men att få har gått djupare för att undersöka vems ideologier, och varför just dessa och inte andra, får komma till tals i stadsrummet. Mattern utför en diskursanalys på byggnadsprocessen av Seattle Public Library. Hennes undersökningsfokus är uppdelat på olika ideologiska grunder med en inledande undersökning av de olika aktörerna inblandade i processen – arkitekterna, bibliotekspersonalen och allmänheten – och en vidare studie av hur aktörerna har förhandlat med varandra i processen och till slut vilka (vems) diskurser som går att utläsa (avkoda) i den färdigställda byggnaden. Mattern går systematiskt igenom utvecklingsprocessen och beskriver vilka händelser som har påverkat de värden som förmedlas i bibliotekets ideologi som helhet. Hon använder sig av ett brett underlag i sin diskursanalys, som bland annat inkluderar ritningar, intervjuer, nyhetsinslag och filmat material, vilket gör att

hennes diskursanalys är bred i sitt material men fokuserad i sitt ämne kring ett och samma bibliotek och undersökningstillfälle.

Mattern (2002) menar att olika aktörers ideologier kring bibliotek skapas ömsesidigt och på grund av varandra. Ett nybyggt bibliotek skapar en annan känsla för platsen det upptar i staden och därmed förmedlar det en specifik ideologi till allmänheten. Allmänheten skapar en ny biblioteksideologi utifrån ett nytt bibliotek, som i sin tur påverkar hur det nya biblioteket används. Oavsett vilka ideologier som arkitekterna eller uppdragsgivarna till ett nybyggt bibliotek vill förmedla kommer dessa att konstrueras om när allmänheten kommer in i bilden och faktiskt använder biblioteket. Det blir en växelverkan av skapandet av ideologier, när aktörer ständigt måste förhålla sig till hur deras ideologier påverkar andras. (Mattern, 2002, s. 398)

Semiotiska analyser av arkitektur är som sagt ett stort och interdisciplinärt område som vi inte ska gå in på i någon större omfattning, men ett par undersökningar som är värda att nämna i detta fall är Kochs (2004) och Thomas (1996) avhandlingar. Dessa fokuserar specifikt på biblioteksarkitektur och studerar maktrelationer i olika biblioteksbyggnaders konstruktionsprocess. Koch undersöker biblioteksbyggnaders meningsskapande och hur biblioteksrum på olika sätt representerar kunskap i sin omkringliggande samhällskontext. Koch är arkitekt men hans analysmetod har blivit välanvänd av studenter i biblioteks- och informationsvetenskap (Igelström, 2007; Hagerman, 2007; Dahlbäck, 2009; Carsrud & Lundberg 2007).

Thomas (1996) avhandling utgörs av en ingående diskursanalys som fokuserar på biblioteksmiljön och maktrelationer som går att avläsa i de biblioteksverksamheter hon har valt att studera, inklusive de arkitektoniska valen som gjorts för verksamheten. Till stor del går Thomas (1996) avhandling ut på att beskriva hur biblioteket skapar sin identitet genom olika diskursiva praktiker; med stöd i bl.a. Foucaults maktteorier ifrågasätter hon vad det är som utgör ett biblioteks identitet och undersöker hur identitetsskapandet skiljer sig åt mellan olika bibliotekskategorier.

Andra texter som är värda att nämna i en större biblioteksarkitektonisk kontext är Arkitekturmuseets antologi *Bibliotek och arkitektur: byggnader, rum, samlingar* (2002) som samlar texter om olika biblioteksarkitektoniska aspekter och projekt i Sverige, Hodászy Fröbergs *Tystnaden och ljuset: om bibliotekens arkitektur* (1998) – ett historiskt översiktsverk om biblioteksarkitektur, Worpoles *Contemporary library architecture: a planning and design guide* (2013) som sakligt behandlar nutida designaspekter av biblioteksbyggande samt Dahlkilds *Biblioteket i tid og rum: arkitektur, indretning og formidling* (2011) som likt Hodászy Fröberg (1998) både behandlar biblioteksarkitekturens historia och hur man kan skönja samhällsförändringar och kulturpolitiska förutsättningar i de arkitektoniska trenderna.

2.2 Folkbibliotekets identitet och ideologi

Ett annat forskningsområde som angränsar till vårt ämne är det som behandlar folkbiblioteks ideologiska och politiska historia och förutsättningar. Ett område som även det är alltför stort för att heltäckande återges här men som innehåller

ett antal forskare som är intressanta att lyfta fram i vår kontext. Joacim Hansson är mycket aktiv inom detta område och har producerat flera texter om folkbibliotekets roll i samhället och dess identitet och ideologi (Hansson, 1998; 2005; 2010; 2012). Hansson har också genomfört diskursanalyser och har varit viktig för oss som exempel på hur diskursanalyser kan fungera inom biblioteks- och informationsvetenskap. En annan diskursanalytisk B&I-forskare är Åse Hedemark. Hennes avhandling *Det föreställda folkbiblioteket: En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006* (Hedemark, 2009) ger oss, förutom ett metodologiskt ramverk, också en bra översikt över hur olika samhällseliga folkbiblioteksdiskurser har sett ut under de senare decennierna.

I övrigt är den historiska litteraturen om folkbibliotekens identitet ofta fokuserad på decennierna kring sekelskiftet 1900, då vi ska begränsa oss till litteratur som behandlar skandinaviska förutsättningar. Bra översikter över framväxten gör Audunson (1996; 2005), ur ett institutionsperspektiv, Vestheim (1997) ur ett kulturpolitiskt, Skouvig (2004) med utgångspunkt i offentlighetsbegreppet, samt Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006; Emerek, Hvenegaard Rasmussen & Skot-Hansen 2006), Torstensson (1996) och Andersson (2009) som fokuserar på folkbibliotekets förhållande till modernitetsbegreppet. När det kommer till Audunson (1996; 2005) är det framförallt hans begrepp ”låg- och högintensiva mötesplatser” som berörs i denna uppsats. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006; Emerek et al., 2006) har varit ett stort stöd för oss i analysen, framförallt när det kommer till hur bilden av folkbibliotek i samhället och den förändrade synen på användare har utvecklats från 1960-talet och fram till idag. Även Myrsteners (1998) studie av Stockholm stadsbiblioteks framväxt, Evjens (2012) avhandling om folkbibliotek och politik samt antologin *Styra eller stödja? Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år* (Frenander, 2012) är värda att nämnas i detta sammanhang. Bland forskare som fokuserat på att analysera folkbibliotekets roll i mer nutida samhällen är det framförallt Andersson och Skot-Hansen (1994) som är intressant.

I antologin *New frontiers in public library research* (2005) samt i *Svensk biblioteksforskning* (nr 1-2, 1997) deltar ett flertal forskare med texter om folkbibliotekets politiska historia och sociala kontext. Även flera kapitel i antologin *Folkebiblioteket som förvandlingrum* (Emerek et al., 2006) anknyter till delen av vårt forskningsområde som behandlar folkbibliotekets kulturpolitiska identitet, framförallt Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens kapitel.

2.3 Fallet Göteborg

Forskning om Göteborgs stadsbibliotek eller folkbibliotek i Göteborg är inte särskilt omfattande, och det mest betydande verket *Fullbokat: Göteborgs folkbibliotek 1862-1997* (Atlestam, Bergmark & Halász, 1997) har därför varit till stor hjälp för vårt bakgrundsavsnitt. Bland biblioteks- och informationsvetenskapliga uppsatser som har behandlat Göteborg finns Sachs (2000) som beskriver bibliotekssystemets omstrukturering under 1950- och 1960-talen, Johansson, Ljungqvist och Melanders (1983) historiska översikt över Göteborgs folkbibliotek samt Vibergs (1975) som bland annat analyserar Dicksonska folkbibliotekets byggnad i Haga. I utkanten av området kan även

nämnas Johannissons (2006) avhandling om Göteborgs kulturpolitik samt Rosengrens (2003) och Londréns (2004) uppsatser om bibliotekspolitik under och efter Göteborgs stadsdelsnämndsreform.

2.4 Studentuppsatser

Studentuppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap som behandlar biblioteksarkitektur har nästan alltid ytterligare något ämne som kan belysas av någon form av arkitektonisk analys. Det kan till exempel handla om vilka bakomliggande ideal som kommuniceras i utformningsprocessen eller biblioteksrummet (Wilhelmsson, 2008; Svensson, 1999; Bergsten, 2014) eller om hur olika byggnadsprocesser förhåller sig till relationen (ibland konflikten) mellan storslagen arkitektur och estetik å ena sidan och användarvänlighet och god arbetsmiljö å andra sidan, ett ämne som minst sagt är populärt (Dahlbäck, 2009; Pemer, 2001; Fredriksson, 2005; Hansson, 2000; Bengtsson & Ullstad, 2002). Några uppsatser undersöker vad som arkitektoniskt skiljer bibliotek av olika kategorier åt och vad det kan betyda för upplevelsen av dem (Berggren, 2011; Hällström, 2005), andra fokuserar mer på vilka aktörer som varit inblandade i en ombyggnad och hur t.ex. bibliotekariers eller användares inflytande kan se ut i en byggnadsprocess (Eriksson, 2005). Det tidigare nämnda forskningsområdet, som behandlar semiotik och arkitektur, är ett som tyvärr få studentuppsatser till fullo ansluter sig till, med Igelströms (2007) studie av ett biblioteks meningsproduktion och identitetsskapande som undantag.

På ett mer arkitekturhistoriskt plan finns det uppsatser som jämför äldre bibliotek med nyare, för att på så sätt belysa de olika förutsättningarna och villkoren för biblioteksverksamhet som gällt vid olika tidpunkter i historien (Viberg, 1975; Nordström, 1987; Carsrud & Lundberg, 2007).

De bibliotekshistoriska uppsatser som ligger nära vårt forskningsområde är framförallt sådana som studerar framväxten av folkbibliotek ur ett sociologiskt perspektiv, som t.ex. Helttunens (1996) studie av Karlstads stadsbiblioteks tillkomst samt framförallt Johanssons aktör- och strukturanalys av det samma (Helttunen, 1996; Johansson, 2008). Johanssons metod är snäv men väldigt effektiv och hade kunnat lyfta fram intressanta aspekter av vårt ämne om vi hade valt att göra en mer strikt historisk undersökning. De olika aktörerna och de underliggande strukturer som påverkat framväxten får i vårt fall istället komma fram genom en diskursanalys.

Närmast vårt centrum av forskningsspektret ligger Hagermans (2007) diskursanalytiska studie av Stockholms stadsbiblioteks uppförande på 1920-talet och planerna på dess ombyggnad på 2000-talet, Hemströms (2008) diskursanalys (även den) om tillbygget i Stockholm, samt Lärkas (2007) diskursanalys om Södertäljes stadsbiblioteks ombyggnad.

Uppsatser som behandlar folkbibliotek och ideologier finns det gott om, men om vi ska ringa in och nämna några av de som ligger närmast vårt centrum handlar det framförallt om uppsatser som gör någon form av ideologi- eller diskursanalys kring folkbiblioteks roll i samhället (Andersson & Nilsson, 2004; Liljekrantz Yaiche, 2004; From, 2006; Blazkova Widerberg, 2007; Bromö & Lövgren, 2008; Lord & Ström, 2012; Hemström, 2008; Hedbom & Lindroos,

2010; Henriksson & Henriksson, 2010; Iburg, 2012). Förutom dessa har det även, i fallstudieform, skrivits en del om folkbibliotekets roll i det kringliggande samhället (Edlund, 2008; Åsberg, 2005; Jedhagen & Malm, 2008). Genomgående ställer uppsatsförfattaren det nya mot det gamla, och många frågar sig hur folkbibliotekets demokratiska uppdrag förhåller sig till det nya informationssamhällets regler.

3 Att bygga och bygga om folkbibliotek

För att skapa en bild och en djupare förståelse av de båda tidsperioderna krävs här en genomgång av dels folkbibliotekens historiska förutsättningar i Göteborg och dels av de politiska processer som ledde fram till ett nytt stadsbibliotek på Götaplatsen 1967, och en ombyggnation 2014. Det avsnitt som följer kommer beskriva den debatt som sedan ska analyseras i en historisk och politisk kontext, och beskriva det bibliotekshus som är dess centrum.

3.1 Dicksonska folkbiblioteket

När stadsbiblioteket byggdes på Götaplatsen hade Göteborg redan haft en 100-årig historia av folkbibliotek. En historia har ofta flera startpunkter, när det gäller Göteborgs bibliotekshistoria är en sådan är när brukspatron James Dickson bekostade ett bibliotek med läsrum för stadens arbetare (Atlestam et al., 1997). Detta uppfördes 1862 i två lägenheter i arbetarstadsdelen Haga med ambitionen att ge de trångbodda arbetarna en plats att läsa på och ett alternativ till spriten. Denna typ av filantropi har länge varit en del av den göteborgska historien men var som störst under denna tid. Med inspiration från USA, Holland och Storbritannien donerade välbärgade personer pengar för att möta den växande stadens behov av sjukhus, bibliotek, skolor och bostäder (deras namn, Sahlgren, Röhss, Chalmers, Dickson med flera är ännu idag en del av Göteborgs stadsbild) (ibid.).

Vid sin död 1873 hade James Dickson donerat hela sin förmögenhet till folkbibliotekets fortsatta drift och projektet att bygga ett nytt, eget hus för biblioteket (ibid.). Detta hus, även det beläget i Haga, var när det stod klart 1897 Skandinavien's första folkbiblioteksbygge. För att inte blandas ihop med universitetsbiblioteket som kallades Göteborgs Stadsbibliotek, och för att hedra sitt ursprung, fick biblioteket i Haga namnet Dicksonska Folkbiblioteket. Det är ett namn som används fram till flytten 1967, och av vissa även efter det (man hänvisar t.ex. i en del tidningsartiklar länge till det "Nya Dicksonska").

1955 går Dicksonska in i en ny era när Sigurd Möhlenbrock tillträder som dess chef. Han skulle komma att få ett stort inflytande över utvecklingen av folkbiblioteken i Göteborg under sina år som stadsbibliotekarie fram till 1979 (Atlestam et al., 1997; Johansson et al., 1983). Han var redan 1955 ett känt namn inom biblioteksvärlden, som tidigare stadsbibliotekarie i Varberg och Norrköping, och som aktiv socialdemokrat engagerad i ABF. Möhlenbrock var inspirerad av de amerikanska folkbiblioteken och talade 1955 om bibliotekets utmaningar i form av trångboddhet och brist på utbildade bibliotekarier samt visioner om uppsökande verksamhet och ökat fokus på barn och unga (Atlestam et al., 1997).

3.2 Det nybyggda biblioteket

Efterkrigstiden kännetecknades av ekonomisk expansion i Sverige. Tack vare att industrier lämnats intakta av kriget kunde man satsa på att bygga nytt och modernisera samhället. För folkbiblioteken innebär det enligt Atlestam et al. att

”bokbestånd, utlåning och personal ökar snabbt. Rationalisering, effektivitet, likformighet och långt driven arbetsdelning blir utmärkande för det göteborgska bibliotekssystemet.” (1997, s. 133). Stadsbibliotekarie Möhlenbrock beskriver detta bl.a. i skriften *Göteborg – stad i förändring: data och synpunkter i kommunalpolitiken* 1965. För Göteborg i övrigt innebar det att stora industrier och även varvet växte kraftigt efter kriget och med det följde ett stort behov av arbetskraft och bostäder. Atlestam et al. (1997) benämner denna utveckling som grunden till en hårt segregerad stad med den välbärgade klassen i villaområdena i sydväst och arbetarklassen i de nybyggda förorterna i nordost.

Dicksonska var i behov av ett större hus, men redan 1933 diskuterades planerna på en flytt till större lokaler (Johansson et al., 1983). Man menade då att lokalernas bristande storlek och ändamålsenlighet gjort att biblioteket hamnat efter i utvecklingen. Det var Möhlenbrocks idé att bygga ett nytt huvudbibliotek på just Götaplatsen. Han beskriver i sina memoarer hur han en dag ståendes på Konstmuseets trappor plötsligt kunde se det nya huset framför sig:

Var ska man förlägga en biblioteksbyggnad, om man kunde välja tomt helt fritt? Mina argument för Götaplatsen var många och diverserade. Det var ett utomordentligt centralt läge, Avenyn var under ombyggnad till något som skulle bli stans affärsgata nummer ett. En rad gymnasier och andra skolor låg i en ring runt Götaplatsen. Denna rymde redan byggnader för stadsteatern, konstmuseet, konsthallen och konserthuset och väntade bara på att det nya stadsbiblioteket skulle fullkomna stadens kulturcentrum. (ibid., s. 152f)

Man har som nämnts innan talat länge om ett nytt hus men utan några mer konkreta planer. Men 1958 såg Möhlenbrock till att tomten vid Götaplatsen blev avsedd till det nya huvudbiblioteket. Att just denna plats blev avsatt var långt ifrån självklart. En del socialdemokrater menade att bibliotekets naturliga plats istället var vid Järntorget, inte långt ifrån Dicksonskas adress i Haga, och vid stadens sociala centrum med ABF, Folkets hus och fackföreningarnas kontor (Atlestam et al., 1997; Johansson et al., 1983).

De fanns också de som argumenterade mot förslaget av skälet att ett folkbibliotek inte passade på Götaplatsen. Den före detta stadsarkitekten Sten Branzell menade t.ex. att det skulle dra ner den festliga stämningen på Götaplatsen med ett folkbibliotek, det var ju finkulturens högborg (Johansson et al., 1983). Det fanns andra intressenter med planer för det gröna området. Angränsande Park Avenue Hotel ville ha den, stadens hembygdsförbund ville bevara denna sista gröna plätt vid Götaplatsen och röster höjdes i pressen för något mer glamoröst som en uteservering eller revy scen (Atlestam et al., 1997).

I januari 1959 stod det trots debatten klart att stadsfullmäktige beslutat att ett nytt huvudbibliotek skulle byggas vid Götaplatsen (Johansson et al., 1983). Året därpå utlystes en allmän arkitekttävling med 35 000 kronor i sammanlagd prissumma. 84 förslag kom in och juryn utnämnde två arkitektstudenter till vinnare. Deras bidrag hade gjorts som ett examensarbete (Atlestam et al., 1997). På andra plats kom firman Lund & Valentin som tidigare varit involverade i processen att undersöka om tomten passade för ett bibliotek, och även ritat andra folkbibliotek. Under protester från Sveriges Arkitekters Riksförbund gjordes en omtävlan mellan de två bästa förslagen, och en omarbetad version av Lund & Valentins bidrag kallat ”Fullbokat” blev den

slutgiltiga vinnaren.³ Den 16 december 1964 togs det första spadtaget och den 3 april 1967 invigdes det nya huset (bild i bilaga på huset från 1967).

3.3 Inflyttning

Det nya huset skilde sig markant från det gamla, både vad gäller huset i sig och dess innehåll. De var båda hus av sin tid och det nya liknar på många sätt andra biblioteksbyggnader från samma tid med sina öppna ytor, öppna hyllor, stora fönster och allsidiga verksamhet (Hodászy Fröberg, 1998). Nan Dahlkild skriver om nordiska biblioteksbyggnader uppförda under den andra halvan av 1900-talet att de har blivit större, mer centralt placerade och sammanbyggda med andra verksamheter som butikscentrum, medborgarhus eller andra kulturinstitutioner (2011).

I det nya huset fanns ambitioner om att vara göteborgarnas vardagsrum där de skulle kunna möta varandra och kultur i alla former. Möhlenbrock skriver 1964 att stadsbibliotekets mål bl.a. är att locka nya låntagare, ”i detta syfte har i biblioteksbyggnaden inlagts lokaler för utställningsverksamhet (där utställningslokalen i sitt strategiska läge i hörnet av Götaplatsen och Berzeliigatan kommer att fungera som bibliotekets ständigt växlande ansikte utåt)” (Möhlenbrock, 1964). Intresset var också stort för det nya stadsbiblioteket, Atlestam et al. skriver t.ex. att ”många uttryckte sin uppskattning för detta nya hus, som sades vara inte bara en institution utan ett varuhus i information.” (1997, s. 202). Liknelsen med ett varuhus är något som återkommer i beskrivningarna av stadsbiblioteket. Hodászy Fröberg (1998) använder byggnaden som exempel på hur 1960- och 1970-talens växande konsumtion, med t.ex. minskade kostnader för bokindustrin, ledde till det hon kallar basar- eller varuhusbibliotek med storskaliga samlingar lättillgängligt placerade i öppna hyllor.

3.4 Om- och tillbyggnad

I början på det nya milleniet hade stadsbibliotekets behov och förutsättningar förändrats. I en detaljplan från 2008 undersöker man möjligheterna att bygga till stadsbibliotekets lokaler på Götaplatsen. Man skriver: ”Göteborgs Stadsbibliotek saknar idag ändamålsenliga lokaler. Den befintliga byggnaden har både funktionella och arkitektoniska kvaliteter, men är både för trång och slutet för den verksamhet som biblioteket vill bedriva, idag och i framtiden.” (Elofsson, 2008, s. 2).

Detaljplanen gjorde det möjligt att bygga ut huset med 3500m² med ambitionerna att skapa en modern, öppen och attraktiv mötesplats. Stadsbibliotekets närvaro i stadsrummet understryks i detaljplanen, det handlar om att värna om Götaplatsens historia å ena sidan och att utveckla och vitalisera den å andra sidan (ibid.). Man bygger med andra ord vidare på många av de idéer och ideal som låg till grund för originalhuset, det som Möhlenbrock kallade den ”öppna

³ Vi har försökt ta reda på mer om hur denna omtävlan gått till med anledning av de påståenden som lyfts i två artiklar i *GT* från 2008 (2008:3; 2008:4) men inte kunnat hitta någon mer information om detta.

dörrens politik”, med vissa undantag. Man menar t.ex. att huset idag saknar en viktig relation som bör finnas i det ombyggda huset, nämligen att ”bibliotekets inre liv bjuds ut i stadsrummet och stadsrummet bjuds in i biblioteket.” (ibid., s. 3).

Det hus som sågs som rymligt och öppet i slutet på 1960-talet var nu alltså för litet och för slutet. Ett mer upplyst och öppet bibliotek är en mer levande och trygg plats för användarna att mötas på (ibid.). Man ökade därför t.ex. öppetiderna med 14 timmar i veckan (9-21 vardagar, 10-18 helger). Fasaden mot Götaplatsen blev inglasad med detaljer av det gula tegel som är genomgående för platsens övriga bebyggelse och entrén blev större. Interiörmässigt har man strävat efter en återgång till originalutförandet med öppna och flexibla våningsplan och tagit bort en del senare tillägg. På hemsidan beskriver man det som att man byggt för att få plats för alla besökare, ”barn- och ungdoms-avdelningarna är dubbelt så stora och det finns nya scener, fler grupprum, läsplatser mm.” (Stadsbiblioteket Göteborg, 2015).

4 Teori och metod

För vår undersökning har vi valt att använda oss av diskursanalys som analysmetod. Detta avsnitt innefattar beskrivning av hur vi förhåller oss till begrepp såsom diskurs, makt, och ideologi och hur vi har närmat oss och använt diskursanalys som teori och metod. Vidare beskriver vi hur vi har med hjälp av andra diskursanalytiska studier byggt upp en metodmodell för analysen av vårt material.

Diskursanalysens möjlighet till synliggörande av maktstrukturer är en av de största anledningarna till varför vi har valt just diskursanalys framför andra textanalytiska metoder såsom innehållsanalys och argumentationsanalys som inte fokuserar på maktrelationer på samma sätt. Göran Bergström och Kristina Boréus skriver i *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2012) om makt i diskursteorin:

Oavsett om man ser diskurser som gränssättare avseende vad som får sägas och av vem, eller om diskurser ses som en kamp om meningsskapande, blir följden att diskurser handlar om makt. Diskursen har vissa implikationer: den rekommenderar vissa handlingar och en viss praktik (2012, s. 381).

Makt ska här förstås så som den franska filosofen och sociologen Michel Foucault beskriver det, nämligen som något som finns i alla sociala relationer men som inte är knutet till fasta positioner. Diskursiv makt är med andra ord en vid definition av makt. Vi återkommer till detta nedan i samband med Hedemarks metod. För att studera biblioteksutveckling måste man, menar vi, undersöka kritiskt vilka som styr bilden av biblioteket och vad det ska vara. Dagspressen utgör i sig en form av maktelit dit vem som helst inte har tillträde, den har ett stort inflytande på hur vi ser omvärlden och därför bör detta inflytande och de bilder som ges granskas kritiskt.

4.1 Diskurs och bibliotek- och informationsvetenskap

Som vi ska se kan diskursbegreppet innebära en rad olika saker för olika forskningsinriktningar, därför måste vi här ta en stund för att definiera vad diskurs och några andra relaterade begrepp innebär för vår analys. Med stöd i en annan svensk biblioteks- och informationsvetenskaplig forskares applicering av diskursanalys har vi utarbetat en analysmetod, något som vi går in på närmare senare i detta avsnitt. Det vi inledande kan säga om Åse Hedemarks (2009) studie är att användningen av hennes metod också innebär ett medhåll av hennes inställning till diskursanalys och diskursbegreppet. Hennes definition av det senare lyder:

[...] kortfattat kan diskurser beskrivas som sätt att referera till eller skapa kunskap om utsnitt av världen. De kan uppfattas som olika slags system som möjliggör att vissa utsagor och praktiker framstår som mer lämpliga än andra, genom att de kopplas till specifika materialiteter eller institutioner (Hedemark, 2009, s. 11).

För att bli mer specifik kan vi titta närmare på Joacim Hanssons definition:

Språket är inte bara ord som speglar eller begreppsliggör en objektivt existerande verklighet, utan det består av ett flertal språkspel, *diskurser*, som lever sida vid sida eller konkurrerar med varandra och som aktivt bidrar till att skapa en dynamisk verklighet. En diskurs kan ses som en helhet av sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp. Denna helhet är inte sällan kopplad till någon bestämd aktivitet eller plats (1997, s. 7).

Här kan vi utläsa vissa karaktäristika för den konstruktivistiska inriktning av diskursanalys som Hansson (1997), och även Hedemark (2009) företräder. Hansson nämner att diskurser kan *konkurrera* med varandra och framförallt att diskurser aktivt bidrar till att skapa en verklighet. Denna inställning att diskurser inte bara förändrar vår uppfattning om verkligheten utan faktiskt är med och *skapar* den är karaktäristiskt för denna inriktning. Mer om det senare, först ska vi få en kort översikt över det diskursanalytiska fältet.

Diskursanalys är ett brett teoretiskt och metodiskt fält som inbegriper många olika typer av skolor men oavsett inriktning arbetar man ofta med någon form av paketylösning när det kommer till teori och metod och ofta skraddarsys en lösning för varje projekt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Gemensamt för alla inriktningar inom diskursanalys är att de syftar till att synliggöra maktstrukturer i samhället genom att på olika sätt kritiskt granska och dekonstruera språkliga utsagor och normer. Inriktningarna syftar alla till att "[...] formulera normativa perspektiv varifrån man kan kritisera dessa relationer och peka på möjligheter till social förändring" (ibid., s. 8).

I detta metodavsnitt kommer vi framförallt fokusera på diskursanalys ur ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv, vi kommer med andra ord inte gå närmare in på diskursanalysens övriga appliceringar eller ursprung. De senaste decennierna har diskursanalysen etablerats allt mer som teoretiskt och metodologiskt verktyg inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006). Det har framförallt handlat om två olika sammanhang: dels som ett kritiskt alternativ till det så kallade kognitiva perspektivet inom studier av informationsförmedling, dels i analyser av överordnade diskurser kopplade till bibliotek och bibliotekarier.

I jakten på den rätta metodologiska lösningen för oss har vi bland annat tittat närmare på vad Winther Jørgensen och Phillips (2000) kallar de tre huvudinriktningarna inom det diskursteoretiska fältet: Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori, Norman Faircloughs kritiska diskursanalys samt diskurspsykologi. Den sistnämnda inriktningen bortsåg vi tidigt ifrån eftersom att den framförallt fokuserar på individuella utsagor och textnära analyser av dessa, något som kan vara intressant men som vi valt bort både på grund av den stora textmängd vi har att arbeta med men också för att vi vill identifiera och jämföra större diskurser på samhälleligt plan.

4.2 Fairclough, Laclau och Mouffe

Faircloughs kritiska diskursanalys är en mycket användbar metod då den metodiskt går igenom materialet lager för lager. Processen börjar med att analysera beståndsdelar i texten, såsom metaforer eller verbformer, och utifrån detta kan sedan diskurser identifieras som sedan placeras in i sammanhang med större sociala praktiker och ideologier (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Faircloughs metod kan vara oerhört effektiv men främst på en avgränsad mängd texter. Detta kan man t.ex. se i Karjalainens (2012) masteruppsats där Faircloughs diskursanalytiska metod används för att analysera debatten om e-böcker på bibliotek. I och med att processen måste vara så pass ingående för att ge intressanta resultat kan även Faircloughs metod, för oss, innebära att analysen tappar tyngd i de större ideologiska diskussionerna.

Den till synes mest populära diskursanalytiska skolan, i alla fall i svenska biblioteks- och informationsvetenskapliga uppsatser, är den diskursteori som skapats av Laclau och Mouffe och den metod som utarbetats av Winther Jørgensen och Phillips (2000) utifrån denna teori. Laclau och Mouffe (1985) delar sin teoretiska grundinställning till diskursbegreppet med Hedemark (2009). Diskursteorin som Laclau och Mouffe formulerade i *Hegemony and Socialist Strategy* (1985) bygger på en poststrukturalistisk grund. De menar att diskursen konstruerar betydelse i den sociala världen och att betydelsen, på grund av språkets oundvikliga instabilitet, aldrig helt kan låsas fast (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Ingen diskurs är därmed en stabil enhet, utan de omformas ständigt i kontakten med varandra.

Diskursteorin syftar till att försöka nå en förståelse av det sociala som en diskursiv konstruktion, och enligt Laclau och Mouffe kan i princip alla sociala fenomen analyseras med diskursanalytiska redskap (ibid.). Sociala fenomen är aldrig färdiga, de är aldrig fastgjutna vilket ger utrymme för en kamp mellan olika betydelser och definitioner. Det är diskursanalysens uppgift, enligt Laclau och Mouffe, att studera de sociala konsekvenser detta innebär. Diskurserna strävar efter att uppnå en hegemoni där språkets betydelse är fastlåst. Detta utgör det Laclau och Mouffe kallar diskursiv kamp, ett centralt begrepp för deras diskursteori (ibid.).

Eftersom att Laclau och Mouffe håller sig på en genomgående teoretisk nivå så kan man med fördel kombinera deras teorier med andra teoretiker som kan bidra med mer konkreta metoder för analys. För vår del finns det en del begrepp som kan vara intressanta och användbara. Diskursteorin menar t.ex. att man bör fokusera på konkreta uttryck (i vårt fall utsagor i form av artiklar från dags- och branschpress) i deras egenskap av artikulationer och därefter ställa ett antal frågor till dessa med utgångspunkt från vilka betydelser som etableras och utsluts (ibid., s. 36). De begrepp som kanske är mest intressanta för oss att använda är de begrepp för konfliktanalys som Laclau och Mouffe formulerat: moment och hegemoni. Dessa begrepp hänger ihop med diskursiv kamp men kommer inte att beskrivas i mer detalj här.

4.3 Vår metod

I detta avsnitt kommer vi gå närmare in på hur vi, framförallt utifrån Åse Hedemarks avhandling, utformat vår analysmetod men vi har även tagit stöd i Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens diskursanalyser (2009; Emerek et al., 2009) som jämförelse i vår analys. Då de flesta exempel på användning av de metoder som Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver alla är relativt textnära, och har betydligt mindre mängd material att gå igenom, vänder vi oss till en redan nämnd större studie som målar med bredare analytiska penslar på en större mängd material. Åse Hedemark har i sin avhandling *Det föreställda folkbiblioteket: En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006* (2009) till mångt och mycket gått tillbaka till Foucault och utifrån hans grundläggande teorier om diskurs, men även med intryck från Laclau och Mouffe, skapat sin egen analysmetod. I sin avhandling går Hedemark igenom en stor mängd material som hon därefter sätter in i sina diskursiva och historiska sammanhang. Hennes metod utgörs av fyra steg, som vi har valt att sammanfatta på följande vis (Hedemark, 2009, s. 40):

1. Utsagor

Dekonstruktion av de utvalda texterna och studie av de utsagor som ligger till grund för de inom ämnet relevanta debatterna.

- Hur definieras ämnet?
- Vilka utsagor i debatterna kan analyseras närmare?

2. Begrepp

Utifrån de begrepp som återkommande diskuteras i utsagorna identifieras ett antal *centrala* begrepp.

- Hur definieras dessa i utsagorna?

3. Subjektspositioner

Undersökning av vilka subjekt- och objektroller som formar debatterna. Genom att studera från vilka subjektspositioner som objektet definieras kan dessa roller urskiljas. Konflikter som uppstår kring så kallade diskursiva utestängningsprocedurer, där parter konkurrerar om att få begränsa definitioner av begrepp, kan tydliggöra dessa subjekt- och objektpositioner.

- Vilka subjekt- och objektpositioner kommer till uttryck?
- Vilka roller intar olika positioner i relation till varandra?

4. Diskurser

Då en helhetsuppfattning har bildats kring begrepp och innebörder kan sedan mer specifika diskurser bestämmas utifrån vilka teman som framträder.

- Vilka diskurser ger debatterna uttryck för?
- Vad karaktäriserar relationerna mellan olika subjektspositioner och diskurser?

Ett antal begrepp står ut i modellen och vi kommer här att tydliggöra vad vi och Hedemark (2009) menar då vi använder dem. Det finns en poäng i att se denna modell som hierarkisk, där utsagorna är de minsta beståndsdelarna och diskurserna de mest övergripande, men det är också viktigt att poängtera att det

diskursanalytiska arbetet är iterativt och att samtliga nivåer ständigt genomsyrar och påverkar varandra.

Begreppet *utsaga* menar Hedemark ”[...] betecknar en enhet av tecken som är meningsbärande för förståelsen av analysobjektet. Utsagor fungerar alltså som byggstenar i en diskurs och det är utifrån relationer mellan dessa som en diskursanalys företas” (2009, s. 32).

Med utgångspunkt i Foucaults diskursiva formationsregler innebär Hedemarks modell också en metod för att utläsa maktrelationer mellan olika aktörer i ett material. Med hennes vokabulär hävdar aktörer sina subjekspositioner i strukturer genom att göra utsagor och i dem argumentera för sin begreppsdefinition av det objekt som utgör diskursens fokus. Enligt Hedemarks definition, med stöd i Laclau och Mouffe, är detta vad en diskurs består av och förändras av – en ständig kamp mellan subjekt att få uttrycka sin egen definition av objektet. I vårt fall innebär det på vilket sätt de olika aktörerna vill definiera stadsbibliotekets olika aspekter och funktion.

Hedemark har för sin avhandling format två olika typer av subjekspositioner, för att kunna sätta aktörerna i relation till varandra och utläsa maktrelationer dem emellan. Denna typ av struktur för gruppindelning i diskursanalyser är vanlig men ser olika ut för olika undersökningar (Hedemark, 2009, s. 37). Hon definierar den ena positionen för *uttalare*, eller *subjektroll*, som hon tilldelar de aktörer som aktivt uttalar sig och producerar utsagor. Den andra rollen, *objektrollen*, får de aktörer som är passiva i diskursen och blir *omtalade*. Denna grupp refereras till och utnämns till en grupp i utsagorna av de *uttalande*.

Hedemark menar att handlingen att omtala andra grupper eller att bli omtalad är makthandlingar och säger mycket om vilka som får utrymme att definiera diskursens ramar. Det är dock aldrig vattentäta skott mellan rollerna, en grupp kan mycket väl vara omtalad i en diskurs och samtidigt vara uttalande i en annan. Det är därför viktigt att ta fasta på vilka grupper som innehar olika roller i olika diskurser, det kan säga mycket om den instabila och godtyckliga maktbalansen i de studerade diskurserna.

Subjekt ger uttryck för utsagor och beroende på vilken position de besitter, har de olika möjligheter att få talutrymme i exempelvis en debatt. När objektet definieras och beskrivs etableras samtidigt vissa auktoritativa positioner som styr vad som kan sägas. Att komma åt dessa positioner är således avgörande för huruvida en individ lyckas nå inflytande och acceptans i debatterna. Utsagorna skapar alltså *subjekspositioner* utifrån vilka individer talar (Hedemark, 2009, s. 32).

Vidare följer Hedemark i Laclau och Mouffes fotspår och menar att diskursernas innehåll aldrig kan vara fast och färdigt, utan förändras ständigt och utgörs av att olika debatter och begrepp glider fram och tillbaka mellan olika diskurser och ständigt byter läger i den diskursiva kampen. Hedemark har valt att tematisera sin analys utifrån två begrepp:

Verksamhet – de förhållningssätt till det konkreta, praktiska biblioteksarbetet som utsagorna ger uttryck för.

Roll – de förhållningssätt till folkbibliotekets uppdrag och betydelse i ett större samhälleligt perspektiv som utsagorna ger uttryck för. Här ingår också starka legitimeringsargument för folkbibliotekens existens (2009, s. 33).

Begreppen har alltså Hedemark valt ut för att de representerar hennes insamlade material väl och för att det är just dessa begrepp som det råder en diskursiv kamp om att få definiera. Även vi har valt att använda oss av dessa begrepp för vår analys, som vi ska gå närmare in på senare.

Förhållandet mellan diskurs och ideologi är inte självklart, varför även det kräver ett klagörande. För vårt syfte och i vår syn på diskurs stödjer vi Hedemark i hennes uppfattning om att ideologier oftare är uttalade och mer synliga i politiska praktiker och övertygelser medan diskurser är mer svår-fångade och dolda strukturer som kräver noggrannare studier för att definiera. Enligt Hedemarks synsätt är diskurser överordnade ideologier som struktur (ibid., s. 40).

En annan viktig aspekt av diskursanalys att kommentera är synen på individens roll i diskursen. De val som den enskilda individen gör i sitt handlande ses som yttringar av den grupp som individen tillhör och som vidare formar diskursens ramar. Det personliga är i denna form av diskursanalys endast tecken på en större struktur, och har inget egenvärde i analysen (ibid., s. 42). Därför har vi valt att numrera artiklarna och hänvisa till stor del endast till dessa nummer när vi citerar dem i analysen, för att på så vis komma ifrån individen och få syn på strukturen som binder dem samman. I några fall skriver vi dock ut namn, framförallt när det gäller bibliotekets chefer och andra personer som representerar ett ämbete eller en särskild position.

Till sist måste vi också klargöra vilken roll forskaren spelar i sin diskursanalys. En forskare kan aldrig stå utanför diskursen och förhålla sig neutral till den, utan måste alltid ses som en egen subjektroll som reproducerar ett eget ideal (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Detta innebär med andra ord att vi skapar diskurserna i det att vi namnger dem och ger dem en kontext genom att jämföra dem över en viss tid. Men även om vi skulle använda oss av någon annan typ av textanalytiskt verktyg så återstår det faktum att denna uppsats bara kan säga något om hur man i artikelmaterialen förhåller sig till stadsbiblioteket, och inte något om hur t.ex. verksamheten faktiskt fungerade under dessa perioder. Därför försöker vi hela tiden förhålla oss medvetet och kritiskt till vår subjektiva position.

4.4 Genomförande av analysen

Praktiskt genomfördes analysen av materialet i några steg som kan vara värda att nämna innan resultatet redovisas. Till att börja med började vi insamlingen av artiklarna från 2000-talet före det mer tidsödande insamlandet av 1960-talsartiklarna, vilket innebär att vi hade en dessa med oss i sökandet. Analysen gjordes dock av 1960-talet först. När vi läst igenom och valt ut de relevanta artiklarna för perioden kom vi fram till att de två mest centrala begreppet, som sedan blev utgångspunkten för vår analys var *bibliotekets verksamhet* och *bibliotekets roll i staden*. Dessa begrepp fungerade även som utgångspunkter för uppdelningen av arbetet, vi började alltså i varsin ände och bearbetade

sedan varandras texter. Detta innebär att vi hade 1960-talet med oss när vi sedan skrev analysen av 2000-talet, vilket säkert kan ha påverkat den senare. Dock gjordes även analysen av 1960-talet med en betydligt mindre förståelse, och åtminstone en inblick i 2000-talsmaterialet.

5 Analys: bilden av bygget 1960 - 1967

Folkbibliotekens upplysnings- och bildningsideal, som var rådande under 1900-talets första hälft, började på 1960-talet luckras upp och förändras. Man började tala om vad biblioteket som kulturinstitution betydde för samhället och att det kunde vara något annat och mer än en plats för böcker och bildning (Hedemark, 2009). I och med detta gick folkbiblioteken in i en period där det inte längre var självklart vad ett bibliotek skulle vara, vem det skulle vara till för eller hur det skulle vara byggt. För att undersöka hur man talade om detta i samband med bygget av det nya stadsbiblioteket i Göteborg har vi valt att lyfta fram två diskurser som speglar två olika perspektiv på bibliotekets roll och verksamhet.

Vi har likt Hedemark (2009) valt att lyfta fram *verksamhet* och *roll* som de centrala begreppen i vårt material som de olika diskurserna för, eller inte för, en kamp om att få definiera. Den första har vi valt att kalla kulturhusdiskursen. Det är en framåtblickande och radikal diskurs med en öppen och bred kultursyn. Den förmedlar ett mångfacetterat verksamhetsideal inbegripande fler målgrupper och närmare samarbeten med andra kulturyttringar. Den andra diskursen har vi valt att kalla den bokliga diskursen som stödjer ett mer traditionellt verksamhetsideal och framhäver bibliotekets roll som högburen kulturinstitution och litteraturförmedlare. Detta analysavsnitt tar sin början i hur de båda diskurserna försöker definiera verksamhetsbegreppet utifrån olika ideal och perspektiv. Sedan går vi vidare in på hur diskurserna förhåller sig till biblioteket som representation av staden och dess roll som mötesplats för dess medborgare.

5.1 Verksamheten

5.1.1 Det integrerade biblioteket - "C'est une maison de la culture!"

Stadsbibliotekarie Sigurd Möhlenbrock var tydlig med vilken typ av huvudbibliotek som skulle vara kronan på verket i den bibliotekssatsning som gjordes i Göteborg på 1950- och 60-talen. Möhlenbrock stod för en bred verksamhetsyn för biblioteket, "det integrerade biblioteket", där fler aktiviteter än litteraturförmedling skulle ingå. Han menade att biblioteket skulle utvecklas i sin roll som kulturinstitution genom att involvera fler kulturyttringar och därmed fler, och andra, människor. Den traditionella synen på folkbiblioteket som en plats för arbetare att bilda sig på började under denna tid blandas ut med idéer om att folkbiblioteket skulle finnas till för alla medborgare, från alla klasser. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen menar att denna verksamhetsutveckling i Danmark innebar att "bibliotekarerna begyndte at tage hensyn til brugernes forskellige sociale og kulturelle bagrunde ved bl.a. at fokusere på eventuelle barrierer på biblioteket i forhold til forskellige målgrupper" (2006, s. 18). I hela landet, men framförallt i Göteborg, byggdes under denna tid många bibliotek som var tänkta att fungera som klasslösa knytpunkter för kulturlivet i de olika stadsdelarna och det nya stadsbiblioteket skulle fungera som ett flaggskepp för Göteborgs biblioteksvision. Stadsbibliotekarie Möhlenbrock

beskriver ett möte med en fransk kollega då han visade upp det nya stadsbiblioteket och dess verksamhet:

Det var därvid naturligt att omtala, hur den traditionella biblioteksverksamheten här skulle komma att kompletteras med nya media såsom grammofonskivor, film, bildband, ljudband etc. för att användas vid konserter, filmaftnar, konstkvällar, litteraturaftnar och liknande arrangemang. Min franske gästs spontana reaktion var: "Mais, c'est ne pas une bibliothèque, c'est une maison de la culture!" Och det är alldeles riktigt: det moderna folkbiblioteket skall vara en aktiv kulturinstitution med en rikt förgrenad verksamhet på sitt program (Möhlenbrock, 1964).

Materialet är fullt av liknande upprepningar av alla dessa aktiviteter och medier som ska ingå i den nya verksamheten. Kärt barn har många namn och i materialet framställs det nya biblioteket som en "levande kulturinstitution" (1967:18), en "kulturell samlingsplats" (1967:17), en "kulturcentral" (1967:25), ett "samhällets vardagsrum" (1966:8), en "kulturförmedling" (1966:11), "de många aktiviteternas centrum" (1966:9), "central för allmänskulturell verksamhet" (1966:5), ett "Kultek" (1967:5), för att nämna några.

Att vi valt termen "kulturhus" till kulturhusdiskursen är framförallt för att det för associationer både till verksamhetsidealet och till synen på själva huset. När vi tittar närmare på hur verksamhetsbegreppet hanteras i materialet är dikotomin mellan gammalt och nytt återkommande, något som är talande och representativt för denna tid i folkbibliotekets historia (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006). I materialet kan skönjas en vilja att definiera om bibliotekets verksamhet, öppna upp, och släppa in medier och besökare som tidigare inte haft en självklar plats i biblioteket. Det är en brytningspunkt inom biblioteksväsendet vi bevittnar i vårt material där den bokliga diskursen och kulturhusdiskursen är i ständig kamp om definitionerna. Vi kan se att den traditionella bilden av det moderna biblioteket, som den bokliga diskursen företräder, delvis höll sig kvar samtidigt som kulturhusdiskursens mer breda verksamhetssyn var på frammarsch. Det nya bibliotekets verksamhet uttrycks i förväntansfulla, drömmande, och ibland nästan utopiska tongångar när man försöker forma sig en uppfattning om vad denna nya verksamhetsform kan innebära.

Det moderna biblioteket är i dag centrum för en mångskiftande verksamhet, där böckerna kompletteras av bild- och ljudmaterial, där barn lyssnar till sagor, där ungdom möter upp, där vuxna får information, där gamla och handikappade tas om hand, där samhällets kulturella aktivitet har en naturlig medelpunkt (1966:8).

Hur ska ett bra folkbibliotek se ut? Det skall vara välförsett med böcker, ha tidningar och tidskrifter, ha handböcker och gott om läsplatser. Det skall ha audiovisuellt material: bilder, film, grammofonskivor, ljudband. [...] Det skall kunna ge information om böcker och om sådana fakta som kan hämtas ur böcker. Det skall finnas nära till hands, inom räckhåll för var och en. Det skall vara öppet när folk har tid att gå dit. Det skall ta sig an unga och gamla, handikappade och sjuka. Det skall snabbt och effektivt skaffa fram det material som forskarna behöver och lika generöst hjälpa den som bara vill ha en bok för stunden. Det här biblioteket är inte någon utopi (1965:1).

Något som framställs som vitalt för det nya biblioteket är vikten av att följa med i det omkringliggande mediasamhällets snabba utveckling under denna tid. Det nya verksamhetsidealet blir delvis format av det som samhället saknar

som biblioteket kan erbjuda. Det ses som viktigt att biblioteket tar tillvara de nya möjligheter som de nya kulturyttringarna innebär, och engagerar sig i och uppmuntrar de nya aktiviteterna och besökarna, utan att därför helt frånga den gamla ”bokvärlden”. Denna del av materialet speglar tydligt hur dominerande kulturhusdiskursen var, och hur bygget av Göteborgs stadsbibliotek genom-syrades av de öppna och breda kulturideal som präglade bibliotekssfären överlag under denna tid (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006).

[...] Nya stadsbiblioteket är bäst inuti – öppet, sakligt, välförsett, så som en kulturcentral skall vara. [...] Man kan lugnt konstatera att stadsbiblioteket är utåtvänt och därigenom lockande även för dem som inte är självklara bokläsare (1967:25).

En term som är återkommande i kulturhusdiskursen då man beskriver det nya biblioteket är ”öppen”. Allting ska under denna tid öppnas upp – byggnaden, rummet, verksamheten (1967:10; 1967:15; 1967:18; 1967:25). Även bokstavligt talat är det nya stadsbiblioteket mer öppet än det gamla, med sina längre öppettider. Bilden av det öppna biblioteket blir tydligare i jämförelser med bilden av det mer traditionella biblioteket som associeras med antonymen ”stängd”, både bildligt och bokstavligt.

En öppning av den traditionella bibliotekssynen innebär en inbjudan till nya kulturyttringar och nya besökare, en ”skalömsning från det stängda till det öppna rummet” (1966:9). Detta verksamhetsperspektiv uttrycks också i termer av ”uppsökande” (1966:8; 1966:9), ”tillgängligt” (1965:1), ”levande” (1967:30; 1967:17; 1967:18; 1967:19) och ”funktionellt” (1967:25). Denna aspekt av kulturhusdiskursen förstärks av bilden av det traditionella biblioteket som auktoritär, vurmande för det intellektuella och finkulturella. Denna bild av bakåtblickande förstärks ofta med religiösa termer: ”de tysta katedralerna” (1966:9), ”kulturtempel” (1967:28), ”kommunala högtidstempel” (1967:25). Det är bland annat i dessa formuleringar som den bokliga diskursens äldre bildningsideal blir synligt, där biblioteket är en betydligt starkare representant för litteraturen och samhällets samlade kunskap än vad den nya kulturhusverksamheten är, som istället fokuserar på att tjäna den breda massan och stå bredvid skolan som en kompletterande utbildningsinstans. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen beskriver hur det nya biblioteket omförhandlade upplysningsrollen till att bli mer lokalt anpassad, samtidigt som man expanderade bibliotekets verksamhet: ”udover at være et center for oplysning blev biblioteket også et mødested og værested, et kulturcenter og et servicested for mindre lokale erhvervsdrivende” (2006, s. 18).

Den ”öppna” och ”utåtriktade” verksamheten hör också ihop med det ”moderna” biblioteket, något som alltså utesluter att den nya formen av verksamhet skulle kunna existera i en gammal biblioteksbyggnad. Upprepningen av termen ”modern” i detta sammanhang är central i kulturhusdiskursen och ett tydligt avståndstagande mot det äldre biblioteksidealet och därmed ett sätt att förstärka dikotomin mellan gammalt och nytt (1966:4; 1967:12; 1967:17). Speciellt i materialet som behandlar göteborgska förhållanden är denna linje oerhört dominant, något som kan ses som ett tecken på hur progressiv Göteborgs kultur- och bibliotekspolitik under den här tiden faktiskt var (1963:1; 1967:17; Möhlenbrock, 1964).

Kulturhusdiskursen innefattar även en omförhandling av bibliotekets samhällsuppdrag. Den nya, bredare, verksamheten hör samman med en bredare bibliotekssyn ur ett samhällsperspektiv, där folkbiblioteken nu inte bara innebär bildning för arbetarklassen utan vill tillgodose samtliga medborgares behov och viljor. Sigurd Möhlenbrock (Göteborgs Stadsbibliotek, 1968) hävdar att en viktig förutsättning för att det nya mångsidiga biblioteket skulle bli välbesökt är den arbetstidsförkortning som vid den här tiden drevs igenom av socialdemokraterna. Materialet kommer dock inte med några alternativa förklaringar till stadsbibliotekets höga besöksantal och allmänna framgång, utan konstaterar endast att så är fallet.

5.1.2 Att sälja kultur

Ett i materialet ständigt återkommande språkbruk är talet i termer av konsumtion, ekonomi och kommers. Det är en metaforik som kan ses som en följd av resonemang om konkurrens som det breddade kulturutbudet och framförallt den medieexplosion som skedde under denna tid ledde till (Hodászy Fröberg, 1998). Det är ett språkbruk som är centralt i kulturhusdiskursen och det nya framväxande biblioteksidealet. Göteborgs nya bibliotek framställs gång på gång som ett ”varuhus”, ”snabbköp” eller ”bokmarknad” (1966:9; 1967:25; 1967:15). Kommersialiseringen av verksamhetsidealet tycks även vara inbegripet i den ”moderna” synen på biblioteket där kunder ska konsumera kultur. Uttrycken syftar ofta till att framhäva hur öppet och lättillgängligt biblioteket ska vara, som ”fria snabbköp av kultur” (1967:25) som ägnar sig åt ”kulturdistribution” (1965:2). Själva varuhuset som byggnad är i kulturhusdiskursen idealbilden av en modern byggnad.

[K]ulturen behöver, liksom köpenskapen, ett centrum, en mötesplats [...] Mötesplatsen är kommunens bibliotek, i kraft av ordets, skriftens, bokens fundamentala roll som kommunikationsmedel, men också i kraft av den förnyelse, som biblioteksinstitutionen på senare år, med behjärtat kommunalt stöd, visat sig mäktig. Man har insett att ett modernt bibliotek – kulturdemokratiens oundgängliga instrument – måste vara så beskaffat, att det kan konkurrera med idrottsarenor och kaféer om individens fritid (1966:4).

I kulturhusdiskursen har biblioteksbesökaren möjlighet att välja sin aktivitet på biblioteket likt en kund som väljer varor i en affär, och såsom en kund på ett snabbköp få det den har betalat för, i det här fallet med skattepengar. Det ska finnas många valmöjligheter och besökaren ska kunna forma sitt besök utifrån behov och preferens. I dessa bilder av verksamheten är det alltså ett mångsidigt men otydligt bibliotek som framställs, där en mängd olika besökares ideal styr. Denna bild förstärks av argument, likt det ovan, om att biblioteket ska ”konkurrera” med andra instanser i samhället om medborgarens uppmärksamhet och fritid (1965:1). Det gäller nu att inte bara finnas där för användarna, utan att komma till dem och nå ut, för att marknadsföra vilken roll biblioteket kan spela.

Framställningen av medborgaren, besökaren eller användaren som *kund* speglar en aspekt av den brytningspunkt i verksamheten som ägde rum under denna tid och är talande för kampen mellan de dominerande diskurserna i vårt material. I och med kulturhusdiskursens avståndstagande från de auktoritära upplysningsidealerna som den bokliga diskursen representerar framtogs också

bibliotekarien mycket av sin auktoritet, och användaren fick desto mer plats i biblioteksrummet.

I den bokliga diskursen är relationen till kommersialism en helt annan, där är den starkt förknippad med en urvattning av den kvalitet som biblioteket ska stå för. En ledarskribent i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* kritiserar t.ex. den avgiftsbelagda konstutlåningen på stadsbiblioteket som han menar är av undermålig kvalitet och de montrar med böcker som ställts upp i entrén som han menar hör hemma i bokhandeln: ”Kommersialisering alltså redan vid tröskeln till den institution som måste ha som en av sina viktigaste uppgifter att bjuda balans åt det kommersiellt styrda bildningslivet.” (1968:1).

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen beskriver utvecklingen av ”Klienten” i bibliotekssammanhang som starkt anknuten till välfärdssamhällets utveckling. Deras resonemang bygger på att individens rättigheter sätts i fokus då denne känner sig delaktig i uppbyggnaden av ett välfärdssystem och att denne då är mer benägen att se sig själv som en konsument av dess varor (Emerik et al. 2006, s. 43). Alltså är användarens roll i den bokliga diskursen inte alls lika mycket i centrum som i kulturhusdiskursen, något vi ska återkomma till. Denna kommersialiserade bild av bibliotekets verksamhet som materialet visar är centralt i stadsbibliotekets inställning till den egna verksamheten. I Göteborgs stadsbiblioteks årsberättelse för 1967, med rubriken *Att sälja KULTUR* (Göteborgs Stadsbibliotek, 1968), skriver stadsbibliotekarie Möhlenbrock:

Vi lever just nu i ett samhälle, som domineras av ett krasst materialistiskt tänkande som kanske aldrig tidigare. [...] Ökade personliga ekonomiska resurser och en vidgad fritid, under vilken dessa resurser kan nyttjas, understryker den materialistiska dominansen över människornas sinnen.

[...]

Mot den bakgrunden är det naturligt om man frågar sig vilka konsekvenser denna utveckling kan få för människornas förmåga och vilja att balansera den materialistiska dominansen med kulturupplevelser i både vidare och snävare mening. Vilka är m. a. o. villkoren för kulturproduktionen och kulturkonsumtionen i detta nu?

[...]

Det finns alltså alltså ett latent kulturintresse i staden som det gäller att tillvarata. Om biblioteken därvid tillgriper försäljningsmetoder som sedan länge ansetts som livsviktiga inom affärlivet är detta ingalunda att rubriceras som kulturnivellering utan snarare bör det betraktas som ett tecken på att biblioteken blivit mera ansvarsmedvetna inför sin uppgift – att sälja kultur (Göteborgs Stadsbibliotek, 1968).

Möhlenbrock menar att den nya breddade verksamheten alltså svarar mot dessa behov i samhället. Att siffrorna från och med öppningen visar ”att det under gynnsamma förutsättningar går att sälja kultur dvs. att i den hårda konkurrensen från massmedia och nöjesindustrin intressera människorna för kulturupplevelser, som fordrar aktivitet av mottagaren” (Göteborgs Stadsbibliotek, 1968). Han har med denna inställning mycket gemensamt med bilden av biblioteket så som det framställs i kulturhusdiskursen. Det är ett tydligt avståndstagande mot den traditionella synen på biblioteket som en auktoritär och stabil institution som finns där när medborgaren behöver det

men inte syns särskilt mycket annars. Det nya ”uppsökande” biblioteket ska vara rörligt, aktivt, flexibelt och marknadsföras till potentiellt oinvidga medborgare.

5.1.3 Uppsökande kultur

På 1970-talet utvecklades det verksamhetsideal som kulturhusdiskursen representerar till ett betydligt mer politiskt sådant, där verksamheten också skulle upplåtas som politisk arena. Det var en stark vänsterdriven utveckling som skedde, i och med andra samhällsliga utvecklingar under denna tid, och som tog stort avstånd från kapitalistiska argument (Hedemark, 2009). Intressant nog kan vi inte till någon större del spåra denna samhällsliga utveckling i vårt material. Även om socialdemokratiska ideal tydligt skiner igenom i den dominerande kulturhusdiskursen är kommersialiseringen av verksamhetens ideal inte alls så ifrågasatt som man skulle kunna tro, med den efterföljande utvecklingen på 70-talet som facit i hand.

I materialet är kulturhusdiskursen betydligt mer dominant än den bokliga, vilket gör att det är en övergripande positiv inställning till det nya integrerade biblioteket som förmedlas. Specifika satsningar uppmärksammas okritiskt lovordande, som till exempel samarbeten med Göteborgs museer (1967:35) och Stadsteatern (1967:9). De framställs som satsningar för att ”stimulera kulturintresset i Göteborg” (1967:9), något som inte möter motstånd – med ett undantag.

Artoteksverksamheten var ett samarbete med Konstnärernas Riksorganisation där lokala konstnärer fick ställa ut sina tavlor som bibliotekets besökare fick låna hem mot en avgift, eller köpa. Tanken med detta var att ”vidareutveckla intresset för konst” bland stadens medborgare, att ”komma i kontakt med en ny publik” (1967:38; 1968:2). Redaktören för *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* påpekar dock det underliga i att ta ut en avgift för detta:

Böcker till alla oavsett ekonomiska faktorer – det har varit och är de offentliga bibliotekens stora uppgift i demokratin och folkbildningen. Och om biblioteken bestämmer sig för att också låna ut konst – varför skall då inte alla ha samma möjlighet? (1968:1)

Han sätter här fingret på en intressant aspekt av bilden av det integrerade biblioteket. Den bokliga diskursen får här komma fram då han åkallar tunga värdeord såsom ”demokrati” och ”folkbildning” för att argumentera för att dessa ideal tydligare ska skina igenom i den nya verksamheten. Många inom kulturhusdiskursen vill se biblioteket växa till en så pass stor verksamhet att det ska kunna konkurrera med kommersiella aktörer så som bokhandel, konstgalleri och biograf. Kommersiella argument för den breddade verksamheten gör att bibliotekets identitet blir alltmer flytande, när den nya diskursiva utvecklingen inte har tillräckligt tydlig eller fast ideologisk grund att stå på. Kulturhusdiskursens mångsidiga verksamhetsbild är därför relativt spretig i materialet, och det är ibland oklart i de enskilda utsagornas hyperboliska språkbruk exakt vad som förväntas av den nya typen av verksamhet.

Hur ska ett modernt kulturcentrum vara inrättat för att ge samhällets alla skapande krafter tyngd och synlighet och ge dem effektiv räckvidd – överallt i

samhället? Det vet vi inte. Just nu är Götaplatsen förmodligen landets mest intressanta kulturcentrum helt enkelt därför att vi där tydligare än på andra håll kan undersöka hur anspråken ändras (1967:37).

Vid sidan av bokförsörjningen har ett modernt och framåtsträvande bibliotek i våra dagar många intressanta uppgifter i sin mer eller mindre presumtiva egenskap av central för allmänkulturell verksamhet. Det är av stor vikt för biblioteken, att de inte alldeles kommer vid sidan av den nya kulturgiven, där böckerna håller på att överflyglas av audivisueella hjälpmedel som radio, TV, musikanläggningar och film, utan att de själva tar dessa media i sin tjänst (1966:5).

Hur långt ska biblioteket gå? Hur brett kan det bli? ”[s]amhällets alla skapande krafter”? I vissa formuleringar finns knappt några gränser för vilka kulturella och samhälleliga aktiviteter som ska ingå i det nya bibliotekets verksamhet. Det förmedlas en bild av att verksamheten är osäker och att den måste inkorporera allt för att inte ”överflyglas” och bli inaktuell, något som leder till oklarheter i vad som faktiskt förväntas av biblioteket – och varför.

I detta sökande efter nya ramar och definitioner konstrueras en bild av motstånd från statens sida när det kommer till den nya bibliotekssynen. Det framställs som om folkbiblioteksexpansionen och förändringen i verksamhet under denna tid gick så pass fort att de offentliga finanserna inte hann med i utvecklingen (1963:1; 1966:5; 1966:8). Det fanns vid denna tid ingen bibliotekslagstiftning, och de som efterfrågar en gör det med argument om ökade anslag för den nya, breda, verksamheten och söker samtidigt därmed ett klar-görande av bibliotekets uppdrag (1964:1).

Det är talande för brytningspunkten i bibliotekssverige vid denna tid, att det dominerande verksamhetsidealet inte än hade fått genomslag hos sina uppdragsgivare. Att Göteborg, med sina satsningar på många kulturintegrerade verksamheter, framställs som framåtsträvande i det nationella materialet, är därför inte så konstigt. I skildringen av ett riksdagsbeslut om att dra ned på en viss typ av statsbidrag till enskilda folkbibliotek, 1965, blir detta extra tydligt:

Det finns anledning att ifrågasätta, huruvida en enda riksdagsman egentligen hade klart för sig hur vida aspekter man kan anlägga på biblioteksfrågan och vad beslutet därmed egentligen gällde. För riksdagsmän, som för andra betyder ordet bibliotek boksamling och därmed basta – att problemet, framför allt med tanke på landsbygdsförhållanden, i realiteten avsåg kulturdistributionen i dess helhet blev nog aldrig riktigt förstått [...] (1965:2).

Detta riksdagsbeslut kan alltså till stor del sägas vara baserat på den bokliga diskursen och en mer traditionell bibliotekssyn, trots att bilden som framställs i vårt material är dominerad av kulturhusdiskursen. En annan aspekt som detta citat belyser är betydelsen av en bredare biblioteksverksamhet på landsbygden – att det integrerade biblioteket framförallt gagnar de som inte har tillgång till andra kulturinstitutioner där de bor. Denna argumentation tydliggörs också genom kulturhusdiskursen då utsagor framhäver vikten av att den enskilde medborgaren måste få utdelning på sin investerade skatt (1967:25; 1966:8; 1966:9). En utdelning som ska vara så pass mångsidig att medborgaren ska bli nöjd med sin investering oberoende av förväntningarna på verksamheten, och oberoende av var man bor. Återigen utgörs kulturhusdiskursen av spretiga argument som är otydliga i hur detta faktiskt ska gå till.

Den skattebetalande medborgaren som årligen tvingas avstå avsevärda delar av sina inkomster till gemensamma anordningar har den odisputabla rätten att också bli underrättad om sina många rättigheter i ett rikt förgrenat servicesamhälle (1966:9).

Det är resonemang som ligger i samma konsumtionsfokuserade linje som tidigare påtalat. Även i dessa resonemang är det besökaren som har makten och "rätten" att kräva något av biblioteket, eftersom de "tvingas avstå avsevärda delar av sina inkomster". Denna, högst liberala, aspekt av diskursen är intressant eftersom att den förespråkar ett verksamhetsideal som till stor del mynnar ut ett socialdemokratiskt välfärdsideal.

5.1.4 Kampen om boken

Det är inte alla som förespråkar ett "Kultek", flera utsagor visar på hur den traditionella bibliotekssynen kan fortsätta råda och frodas. Ett vanligt återkommande argument i den bokliga diskursen mot den nya integrerade verksamheten är att biblioteket riskerar att bli distraherat, att tappa fokus på sin roll som litteratur- och informationsförmedlare (1966:11; 1966:7; 1967:14). Denna inställning innebär även en rädsla att tappa besökare, eller att de nya besökarna inte ska förstå vilken typ av resurs som biblioteket kan vara.

Ett bibliotek omsluter tid och rum och bör inte favorisera tidsbetonade smånyen. Det blir inte bättre om man kallar ett bibliotek med hobbyverksamhet för "kulturcentrum". Ju mer det talas därom, desto mer övertygas man om att bibliotekets sanna uppgift är att vara ett bokcentrum med allt fylligare hyllor, kunniga bibliotekarier och nödiga hjälpmedel (1966:7).

Här visar ett tydligt spår i materialet en viktig aspekt av den bokliga diskursen, där bibliotekets bildnings- och informationsansvar gentemot folket lyfts fram. Och med folket, i detta sammanhang, avses arbetarklassen. Flytten till det nya "moderna" biblioteket på Götaplatsen från de gamla arbetarkvarteren i Haga innebar inte bara en möjlighet att utveckla en bredare verksamhet, utan också att omdefiniera folkbildningsstämpeln som biblioteket haft sedan det grundades (1967:7). Denna omförhandling i identitet framställs på olika sätt i materialet.

I den bokliga diskursen förmedlas det en uppfattning om att utbildning är till för vissa, medan andra får nöja sig med att bilda sig på fritiden, och det är bibliotekets uppgift att bilda de som inte har möjlighet att utbilda sig (1966:7; 1966:11). Det är en typ av argumentation där man framhäver vikten av att behålla en intellektuell profil på verksamheten (1967:14) och inte syssla med "hobbyverksamhet" eller "tidsfördrivande litteratur" (1966:7). Argumentationerna speglar kvarlevorna av det traditionella upplysningsidealet, där kvalitetslitteratur fortfarande står i fokus för verksamheten. Även här menar man att biblioteket borde få ökade anslag, men då för att kunna utveckla dess roll som upplysnings- eller informationscentral.

Som jag ser det, kan folkbiblioteket ha tre uppgifter: 1. Som länk i kedjan skola-undervisning-utbildning. 2. Som kulturcentrum. 3. Som allmän informationscentral. Just nu tycks det som om de flesta bibliotek försöker, så gott som det går, att fylla alla tre uppgifterna (1966:11).

Denna utsaga är, intressant nog, ett motargument mot att verksamheten ska breddas. Utsagan ovan är en av de som hävdar att en kombination av dessa uppgifter innebär en försämring av alla tre, och att det är den tredje uppgiften – informationscentral – som verksamheten borde formas utifrån. Hon, liksom många med detta perspektiv i den bokliga diskursen, framställer biblioteket som en serviceinrättning för folket men där bibliotekets integritet som intellektuell institution är ohotad. Här innehar användaren inte alls samma maktposition som i bilden av den moderna verksamheten. Utsagorna som utgör den bokliga diskursen formar bilden av biblioteket som en stolt, rik, informationsinrättning som användaren måste förstå hur man använder för att kunna uppskatta.

I kulturhusdiskursen framställs en annan bild av bibliotekets bildningsansvar – att det ska balansera skolväsendet i jakten på ett klasslöst samhälle, och alltså ta ett allt större ansvar för utbildning som vi tidigare sett hör ihop med bilden av en bredare och större målgrupp. ”Ojämligheten mellan klasser växer då det endast satsas på en viss typ av utbildning” heter det, och man menar att ”ju mer en kommun satsar på skolor och utbildning, desto mer måste den satsa på bildning, på stimulans och utrymme för fria kulturella aktiviteter” (1966:4). Denna utveckling av kulturhusdiskursens verksamhetsideal i vårt material kan Hedemark (2009) sedan se fortsätta i biblioteksdebatten på ett mer övergripande plan från och med 1970-talet.

Det finns i dessa utsagor en annan ton gentemot den enskilde individen än innan, och maktinnehavet skiftar i diskursen. Upplivningsidealet är en av de aspekter som omförhandlas i denna brytningspunkt. Genom ett skifte till ett tydligare användarperspektiv får man också ett annat typ av ansvar gentemot användaren. I den bokliga diskursen innehar biblioteket och bibliotekarien en starkare auktoritet gentemot användaren, vilket gör att det i dessa utsagor ofta framställs som att användaren nyttjar en samhällelig resurs, likt skolgång eller en sjukhusvistelse. I den bokliga diskursen omtalas användaren hela tiden som passiv i relation till det uttalande biblioteket, verksamheten definieras utifrån bibliotekets och dess representanters perspektiv.

I den mer kommersialiserade kulturhusdiskursen framställs användaren med mer inflytande, där denne väljer att konsumera det biblioteket har att erbjuda, likt en teater, ett kafé eller idrottsverksamhet. I kulturhusdiskursen får ofta användarens perspektiv komma fram då man talar om verksamheten i allmänhet, speciellt i fall där det talas om vad användaren har ”rätt” till som medborgare. Då formas bilden av biblioteket utifrån användarens behov och perspektiv. Men även om användare framställs som mer och mer inflytelserika blir de fortfarande omtalade i utsagorna, det är otroligt sällan användare faktiskt får komma till tals. På många sätt får de fungera som tysta representationer av en utvecklingsvilja att satsa brett och utvidga målgruppen, med en inställning att tillfredsställa alla göteborgare utan att egentligen fråga dem vad de vill ha.

5.2 Bibliotekets roll i staden

De diskurser vi identifierat i debatten och talet om det nya stadsbiblioteket i slutet på 1960-talet rör sig, förutom kring verksamheten, också kring ett annat centralt begrepp, nämligen stadsbiblioteks roll i staden Göteborg. I relation till detta begrepp är det vi kallar kulturhusdiskursen klart dominerande i konstruktionen av olika roller och deras betydelse, men den existerar också hela tiden i relation till den bokliga diskursen. Nedan följer ett avsnitt där vi går närmare in på hur man i materialet beskriver bibliotekets roll som del av kulturcentrumet på Götaplatsen, som representant för staden Göteborg och som en mötesplats i staden. Slutligen nämns också hur det marknadsliberala perspektivet går igen i förhållande till dessa beskrivningar och inom diskurserna.

5.2.1 Kulturtorget

I materialet uttrycks en mångfacetterad mängd förhoppningar, förväntningar och farhågor på det nya stadsbiblioteket vid Götaplatsen. En av de tidigaste artiklarna är från den 17 december 1964, då det ceremoniella första spadtaget togs på den tidigare tomma tomten vid Götaplatsen och stadens politiker uttryckte sina förhoppningar för det nya biblioteket.

Biblioteksväsendet i Göteborg har under de senaste tio åren byggts ut som aldrig förr och det är glädjande att centralbiblioteket i Göteborg uppförs på denna förnämliga tomt i centrum. Jag hoppas att det nya biblioteket skall bli ett kulturellt centrum inte bara för det nuvarande utan också för det framtida Göteborg (Byggnadskommitténs ordförande stadssekreterare Arne Berggren, 1964:3).

Biblioteket är den länk som fattas i kedjan av kulturinstitutioner runt Götaplatsen och kronan på verket i raden av nybyggda bibliotek runt om i staden (Stadskollegiets ordförande Erik Johannesson, 1964:3).

Vid det här laget var frågan om stadsbibliotekets placering inte längre en diskussion som det varit sex år tidigare när Möhlenbrock föreslog Götaplatsen utan dess tillhörighet där tycks allt mer självklar. Citaten ovan är framåtblickande och fulla av förhoppningar, inte bara för bibliotekets framtid utan för kulturtorget Götaplatsen och i förlängningen kulturstaden Göteborg. Stadsbibliotekets roll i detta sammanhang uttrycks från ett par olika perspektiv i materialet, med väsentligt skilda bilder av platsen. De två citaten ovan knyter an till den bokliga diskursen där stadsbiblioteket införlivas i den existerande platsen och på så sätt konstrueras som en finkulturell högborg, biblioteket är ”en sista självfallen länk i kedjan kulturinstitutioner kring denna göteborgska monumentalplats” (1963:1). Detta görs t.ex. genom att på olika sätt understryka bibliotekets tillhörighet på denna plats, man framhåller själva byggnadens betydelse här.

Följaktligen måste också Stadsbiblioteket betala sin inträdesavgift till Götaplatsen genom att klä sig i samma gula tegel, kulturinstitutionernas uniform vid Göteborgs Lincoln Center (1967:15).

I citatet lyfter man fram hur viktigt det är att stadsbiblioteket passar in rent estetiskt på Götaplatsen för att få vara en del av dess kulturella centrum. Jämförelsen med det relativt nyanlagda Lincoln Center i New York är inte den

enda i materialet, och associationen konstruerar ytterligare Götaplatsens betydelse som kulturcentrum (se även 1967:33). Denna betydelse innebär också att man inom den bokliga diskursen placerar den nya biblioteksbyggnaden i en historisk kontext med ett viktigt kulturellt arv att bevara. I en fullmäktigedebatt som återges i *Göteborgs-Posten* uttalar sig Sven Erik Johansson (s) i en tvist om budgeteringen för den stenbeläggning som ska göras framför stadsbiblioteket:

Det är inte slöseri utan generositet. Har en tidigare generation haft råd att skapa Götaplatsen bör den nuvarande ha råd att bevara den. Det skulle vara genant om staden skulle göra sig skyldig till ett stilbrott (1967:4).

Att bevara platsen innebär här det samma som att inte snåla med stenbeläggningen och därmed bryta mot den exklusivitet platsen innehar. På så vis blir också biblioteket, som en del av denna tidlösa plats, något exklusivt, unikt och finkulturellt. Inom den bokliga diskursen hör biblioteket som representant för litteraturen hemma bredvid teatern, konsten och musiken på Götaplatsen.

Mot denna konstruktion står en helt annan bild av Götaplatsen och stadsbibliotekets roll, den diskurs vi valt att kalla kulturhusdiskursen. Det är en diskurs som uttrycks i de utsagor som snarare ifrågasätter Götaplatsens roll i det samtida Göteborg. Många är de artiklar som beskriver platsen med ord som ”pampig” och ”monumental” och där dessa ord associeras på olika sätt med något föråldrat och negativt (1967:14; 1967:15; 1967:21; 1967:25).

Gamla Dicksonska vid Södra Allégatan har haft en stabil position hos göteborgarna; andelen boklånare och antalet utlånade exemplar har hört till de högsta i landet. Det nya biblioteket är visserligen mycket större och pampigare, men läget är nog inte ur alla synpunkter bättre, och den gamla, opretentiösa och folkliga prägel kommer kanske att saknas av en och annan (1967:14).

Intressant nog är detta en av få utsagor i materialet som direkt uttrycker tvivel eller motstånd till stadsbibliotekets nya placering. De röster som höjdes inför flytten med argument om att platsen inte var passande för ett folkbibliotek har i stort sett tystnat, och de röster som är kvar är snarare nostalgiska än hårdfört mot det nya.

En vanligare riktning i materialet är den som visserligen anser att Götaplatsen inte längre har någon större relevans i det moderna göteborgska kulturlivet men som ändå välkomnar stadsbiblioteket dit som dess räddning.

Morgondagens parkeringshus och stadsbanor kan avhjälpa den onormala trafiksituationen kring Kulturens torg, men den ödsliga pompan blir vi aldrig av med. Den stadfästes en gång för alla av Konstmuseets tegelborg, för ögat ointagligt bakom alla trappor (1967:21).

Götaplatsen konstrueras här som en hopplöst stelnad plats, föråldrad i sin högtidlighet och sina idéer om finkultur. Till skillnad från den bokliga diskursen som skapade stadsbibliotekets finkulturella status genom att visa på dess självklara plats bland kulturinstitutionerna på Götaplatsen så menar man här tvärtom att platsen är i stort sett död som kulturcentrum och att ett folkbibliotek, eller rättare sagt ett kulturhus, kan vara ett sätt att vitalisera platsen. I denna bild är biblioteket nära förknippat med folklighet, liv och modernitet

snarare än finkultur, tradition och representation. Dessa tankar uttrycks som tydligast i en artikel i socialdemokratiska *Aftonbladet*:

Sjelva stadsplanen här [på Götaplatsen] är framtänkt för femti år sen, i ett numera framlidit samhälle, under första världskriget när man trodde på det klassiskt sköna.

Här stinker Akropolis.

[...]

Det som en gång för inte längesen var ståtligt representativt för bildning och ideal kan i dag, i bästa fall, duga som väntplats åt modsen (1967:37).

Men det verkar kunna finnas en räddning för kulturtorget, stadsbiblioteket kommer locka folk och återuppliva platsen med nya människor, om man vågar släppa taget om finkulturen. Detta tydliga brott mot de ideal som byggde Götaplatsen handlar dock inte bara om en upplivning av platsen utan är en demokratiseringsprocess som innebär att man tar över det elitistiska torget och gör det till folkets enligt denna logik.

Hellre ser man då att utställningshallens hörn förvandlas till ett diskussionscafé med ett folkliv som kan fortsätta ut på Kungsportsavenyn. Gör allt för att det ska vimla av folk runt biblioteket och in genom dörrarna (1967:37).

5.2.2 Representanten

Diskussionen om Götaplatsens livsduglighet som stadens kulturcentrum handlar alltså till stor del om huruvida den fysiska platsen och dess institutioner kan ta klivet in i det moderna Göteborg och här är stadsbiblioteket centralt på flera sätt. Biblioteket och det nya huset fungerar nämligen som representant för staden Göteborg inom både den bokliga diskursen och kulturhusdiskursen. I de många artiklarna om invigningen visar man upp det nya biblioteket som en statussymbol, superlativen haglar över det nya huset som lockar alla från kungen till ambassadörer med gåvor. Förväntningarna är enorma och kritiken är svår att hitta. Det är ”nordens modernaste” och kanske ”världens finaste biblioteksbyggnad” i ”Skandinavians främsta biblioteksstad” (1963:1; 1964:1; 1967:16; 1967:17). Så här uttrycker man sig t.ex. i en ganska representativ artikel från *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* i januari 1967:

Det nya huvudbiblioteket invigs och åstadkommer därmed en mindre revolution inom Göteborgs biblioteksvärld. Den diskrepans som hittills förlegat mellan de moderna stadsbiblioteken⁴ och det visserligen mycket trivsamma och väl ”inlästa”, men ohjälpligt föråldrade Dicksonska biblioteket, kommer att försvinna. I stället kommer det nya huvudbiblioteket att – vilket är helt i sin ordning – bli överlägset stadsbiblioteken i alla avseenden (1967:1).

I dessa utsagor står bilden av Göteborg som en framstående biblioteksstad oemotsagd, och följaktligen är det helt naturligt att denna stad ska ha ett stadsbibliotek som är stort, modernt och placerat i centrum. Det får t.o.m. gärna överglänsa stadens övriga folkbibliotek enligt citatet ovan. Biblioteket är med andra ord inom kulturhusdiskursen en representant för det nya Göteborg, på väg mot en ny roll som kulturstad i ett postindustriellt Sverige. I en artikel

⁴ Troligtvis används benämningen ”stadsbibliotek” här som synonymt med folkbibliotek eller stadsdelsbibliotek, och inte som stadens huvudbibliotek.

skriver man t.ex.: ”Gamla Dicksonska har alltför länge fått hänga med som huvudbibliotek, en kvarleva från den tid då Göteborg var en verklig småstad.” (1967:21) Här är själva byggnaden central både som en symbolisk och fysisk konstruktion av det moderna biblioteket.

Som nämnts tidigare finns en tydlig och återkommande dikotomi i materialet mellan gammalt och nytt, en kamp mellan den bokliga diskursen och kulturhusdiskursen. Den senare dominerar och där kopplas det gamla till mer eller mindre negativa begrepp som tradition, stelhet, högtidlighet, finkultur och instängdhet, medan det nya oftast associeras i positiva termer av modernitet, öppenhet, ljus, folklighet, ungdomlighet och liv. 1960-talet innebar på många sätt en avtraditionalisering, både i samhället i stort och i en bibliotekskontext enligt Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006). I början av 1960-talet var bibliotek fortfarande starkt kopplat till upplysning, kvalité och rollen som medium för boken. Men mot slutet av årtiondet började man allt mer ifrågasätta detta och istället omvärdera bokens centrala position och formulera nya kvalitetskriterier utifrån användarna istället för upplysning.

En speciellt intressant artikel i det här sammanhanget är den insändare i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* som kritiserar stadsbibliotekets nya symbol med tydliga spår av denna dikotomi men där både insändaren och Möhlenbrocks svar rör sig inom kulturhusdiskursen. Symbolen beskrivs här i en drastisk formulering:

En tillsluten bok som visar ryggen, barrikaderad mellan det bågnande ”STADSBIBLIOTEKET” och det likaledes bågnande ”GÖTEBORG [sic] och försvarad av två urartade, på bakbenen stående lejon som reser livsfarligt vapen.

[...]

Utan bruksanvisning får man lätt associationer till gamla handskrifter, riddartid och feodala sammanhang, då boken, bildningen och vetandet var förbehållna ett fåtal. Och det var väl ändå inte meningen (1967:5).

Möhlenbrock försvarar dock symbolen och menar att den symbol som insändarförfattaren föreslagit inte heller är helt entydig, den liknar ”en gammaldags postilla och ger associationer till husförhör.” (1967:5). Både insändarförfattaren och stadsbibliotekarien är överens om vilka värden bibliotekets symbol bör stå för, och i förlängningen vilket typ av bibliotek. De talar framförallt om öppenhet, både vad gäller boken som sådan och bibliotekshuset, symboliskt och faktiskt. Men de är alltså oeniga om hur dessa värden bäst bör symboliseras.

Det är dock en förenkling att tala om två skilda diskurser som avlöser varandra i det här sammanhanget. Även om kulturhusdiskursen helt klart dominerar vid den här tidpunkten så finns det också en viss överlappning där man så att säga står och väger mellan de två bilderna av bibliotekets roll och utformning. Man är positiv till utvecklingen och talar varmt om det nya huset men med vissa motsägelser.

Den som vill framleva sina dagar i lycklig förvisning om att vara allvetande gör förvisso klokt i att nogsamt undvika det moderna biblioteket. Stämningen på ett bibliotek är också andaktsfull, inte för inte talas det om kulturtempel och det tycker jag att det ska vara. Även den irreligiöse behöver sin helgedom.

Vilket inte hindrar att biblioteket är ett av de få ställen där opresenterade svenskar kan tillåta sig att utbyta tankar. Det finns bekant inte så värst många lokaliteter där något så oerhört kan äga rum (1967:28).

Detta citat visar tydligt på hur man konstruerar två motstridiga biblioteksideal, här beskrivet som det moderna biblioteket och kulturtemplet, som tillsynes motsäger varandra men som samtidigt har aspekter man skulle vilja förena. Det traditionella, tempelliknande biblioteket kan kanske sägas innehålla mycket av det vi associerar till själva kärnan i biblioteksbegreppet, något som bokstavligt talat kallas en helgedom och därför, trots modernitetens höga status, inte helt går att avlägsna från bilden av biblioteket utan att den blir något annat. Ett bibliotek utan en viss helig mystik är inte längre ett bibliotek enligt denna logik. Detta är intressant eftersom kulturhusdiskursen är så dominerande i fråga om utvecklingen av biblioteket, dess verksamhet och roll, men trots det hänger sig den bokliga diskursen kvar, och som citatet visar har den fortfarande en viss makt över definitionen av vad ett bibliotek är och hur det ska se ut.

5.2.3 Mötesplatsen

Citatet ovan nämner även en annan central aspekt av det nya stadsbiblioteket som gång på gång lyfts fram som en av dess viktigaste roller i stadslivet, nämligen som mötesplats. Här utmärker sig det nya husets potential. Det är, till skillnad från det gamla Dicksonska, byggt för att rymma fler människor och möjliggöra möten, spontana och planerade. Ordet mötesplats kopplas i materialet ofta till begrepp som liv, öppenhet, kulturella upplevelser och ”samhällets vardagsrum”. Det sista antyder underhållning och förströelse och är en bild som är långt ifrån det andaktsfulla tempel som beskrivs ovan.

Folkbibliotekets öppenhet är en del av det som Dahlkild kallar bibliotekets ”stora berättelse” (Emerek et al., 2006). Folkbiblioteket är ju, till skillnad från institutioner som museer, inte begränsade av entréavgifter, och detta har historiskt varit ett en viktig princip. Det har nämligen gjort biblioteket till stadens mest öppna, offentliga och demokratiska rum där man kan röra sig fritt, vilket är unikt i ett samhälle som upplevs allt mer hotat av kommersiella krafter enligt Dahlkild (ibid.). Att biblioteket verkligen är en plats där människor kan röra sig och mötas helt fritt går naturligtvis att ifrågasätta. De diskurser som vi här försöker beskriva innebär även vissa begränsningar för vad ett bibliotek kan vara och i förlängningen vilka typer av beteenden som är tillåtna eller tänkbara inom det (senare i detta kapitel går vi t.ex. mer in på hur man beskriver ungdomar som grupp i materialet och i samband med detta konstruerar gränserna för ett önskvärt beteende på biblioteket). Nu beskrivs folkbiblioteket som en unikt öppen offentlig plats, i relation till andra offentliga platser som oftast kräver någon form av inträdesavgift eller medlemskap, men det gör den inte fri från många av de strukturer som råder i samhället i övrigt. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen poängterar även att förändringar inom biblioteksvärlden har sitt ursprung inom både biblioteksområdet och överordnade samhällsliga förändringar (2006).

För beskrivningen av biblioteket som mötesplats är själva huset och lokalerna en central utgångspunkt. Detta understryks både uttalat och mer implicit.

För ett bibliotek betyder lokalerna inte bara en yttre ram kring verksamheten. Först med tillgång till lämpliga lokaler har ett bibliotek i dag möjlighet att göra alla de insatser som det moderna biblioteket kan göra på olika områden i kulturlivet.

[...]

Någon har kallat biblioteket för samhällets vardagsrum. Det är en träffande liknelse. Biblioteket är mer än en boksamling, som bereder allmänheten tillgång till kunskapsgivande och underhållande läsning (1966:8).

Det moderna biblioteket kräver alltså ett modernt hus, det är ett återkommande faktum, men vad som mer skulle kunna krävas för att faktiskt få till den där mötesplatsen är inte något som diskuteras. Om man bara bygger så kommer människorna, verkar det självklara antagandet. Tanken bakom det nya huset vid Götaplatsen har varit att sätta verksamheten i första hand och låta den styra arkitekturen. Det är ett hus som, enligt bl.a. Möhlenbrock, byggs inifrån och ut och där exteriören kommit i andra hand. ”Fasaden är helt enkelt innerväggarnas baksidor; känner man interiören förstår man varför de ser ut som de gör.” (1967:15).

Jämförelsen med det gamla huset i Haga är naturligtvis inte så överraskande när man inspekterar det nya huset men i dessa utsagor konstruerar man även återkommande arkitekturens inverkan på hur man rör sig i rummen och möjligheterna till möten.

För en gammal kund på Dicksonska känns det ovant på ett positivt sätt att man kan se sig omkring. I stället för att stängas in mellan manshöga hyllors väggar och irra kring i korridorer av böcker känner man hela tiden att man befinner sig i ett rum, fyllt inte bara av böcker utan också av medmänniskor. Nästan var man än befinner sig i denna bokvärld har man ögonkontakt med yttervärlden både innanför och utanför bibliotekets väggar (1967:21).

Här löser man upp gränserna mellan bibliotekets inre och yttre värld, det gamla biblioteket stängde in och det nya öppnar upp. Man träffar där inte bara andra låntagare, utan *medmänniskor* i en bokvärld. Kanske kan man här tala om ett spår av det heliga biblioteket men i denna moderna form med unika möten istället för andaktsfull tystnad, det är iallafall fortfarande något lite magiskt med biblioteket.

Men för vem bygger man denna mötesplats? Det är en fråga som inte får särskilt mycket utrymme i materialet. Med en närmast oemotsagd självklarhet är det helt enkelt samhällets vardagsrum, ”en träffpunkt för alla göteborgare” (1967:19). I ett tidigare nämnt citat tar man upp vissa farhågor att det nya biblioteket ska sakna den folkliga och opretentiösa prägel som fanns på Dicksonska och att många låntagare inte ska känna sig lika hemma i biblioteket på Götaplatsen. Men bilden av det moderna biblioteket är bilden av ett klasslöst hus, arbetarbiblioteket hör till det förgångna. Möhlenbrock beskriver det i en artikel som att det nya huset är byggt för ”att gynna alla kulturyttringar i ett klasslöst samhälle – från underhållning till forskning.” (1967:37). Man bygger sig alltså till en utopi utan klasser och där man inte gör någon skillnad på olika typer av kultur.

En tydlig markör i sammanhanget är namnbytet som genomförs vid flytten. Det hus som utgjort stadens huvudbibliotek sedan 1897 gick som bekant under namnet Dicksonska Folkbiblioteket och det är vid flytten till Götaplatsen som det nya namnet Göteborgs Stadsbibliotek etableras. Man går från det donerade folkbiblioteket till det kommunalt finansierade biblioteket för hela staden. Dock kallas det nya huset i många artiklar för "Nya Dicksonska" och det finns också exempel i materialet på kritik mot namnbytet. Man vill fortsätta hedra den gamla donatorn och behålla den särskiljande och traditionella prägel som det gamla namnet står för å ena sidan och slå sig fri från det patroniserande arvet å andra sidan (1967:6; 1967:11).

Det nya biblioteket ska locka nya användare och när det blir allas bibliotek försvinner vissa aspekter som varit specifika och mer anpassade för användarna i Haga. Kanske kan man här tala om ett normskifte, det gamla Dicksonska byggdes med arbetarnas behov som norm, medan det moderna biblioteket på Götaplatsen byggdes efter en mer dominerande norm. I ett bibliotek för alla blir därmed de grupper i samhället som faller utanför dominerande normer mer osynliga, och allra tydligast blir det i fallet med arbetarna.

En av de få användargrupper som nämns återkommande i materialet, och som inte tillhör den dominerande normen är ungdomar. Man talar för det första enbart om ungdomar som en homogen grupp och de kommer aldrig själva till tals i artiklarna. I samband med öppningen av biblioteket lyfts en del farhågor om att huset av olika orsaker skulle locka stökiga ungdomar. Dessa farhågor uttrycks dock oftast i samband med att de avfärdas. De är alltså det enda identifierade hotet mot ordningen på biblioteket samtidigt som de i utsagorna ändå tycks anpassa sig till denna ordning.

Med tanke på läget vid Götaplatsen och att biblioteket har kvällsöppet så fanns det från början farhågor om att ungdomen skulle bli alltför livlig i stora skaror. [Biträdande stadsbibliotekarie] Fru Sjögren berättar emellertid att de många ungdomar som besöker biblioteket såväl under skolornas frukostraster som senare på dagen hittills uppfört sig mycket väl (1967:27).

Det intressanta är, säger Sigurd Möhlenbrock, att biblioteket är välbesökt alla tider på dagen, inte minst på kvällarna, då man kan se ungdom fördriva timmarna med schackspel. Publiken är, vilket i högsta grad gäller ungdomen, synnerligen städad. Några ansatser till oroligheter har icke förekommit (1967:23).

Att man som i dessa citat uttryckligen nämner hur städade ungdomarna är säger naturligtvis en del om de förväntningar man har på den så kallade publiken i allmänhet och ungdomarna i synnerhet. De ska framförallt anpassa sig till biblioteket, och inte tvärtom. Båda dessa citat är från en kategori artiklar som under det nya bibliotekets första år återkommande rapporterar om succé och rekordsiffror. Det är i stort sett helt okritiska artiklar där framförallt bibliotekets personal vittnar om hur väl uppskattat det nya huset är och hur deras enda problem är tomma bokhyllor (1967:29; 1967:34; 1967:36). Det nya stadsbiblioteket är alltså på många sett ett utopiskt bygge, man bygger en vision om ett hus som står utanför samhället, klasslöst, utan konflikter och med plats för alla. Det är dock stadens styrande och i viss mån bibliotekets personal som står för dessa visioner i artiklarna, användarna är bara representerade av besöksstatistik och lånesiffror.

5.3 Sammanfattning

Göteborgs stadsbiblioteks uppförande vid Götaplatsen på 1960-talet visar upp en mångsidig och komplex bild av vad ett nytt bibliotek kunde vara i det senmoderna Sverige. Det nya biblioteket, kulturyttringarnas och medborgarnas, var på väg att växa fram och stadsbiblioteket blev en tydlig förkämpe för det nya idealet. Med en driftig stadsbibliotekarie i spetsen framställs biblioteket som tillgängligt, öppet, och opretentiöst. Den dominerande kulturhusdiskursen visar hur både byggnaden och verksamheten påverkade helhetsbilden av vad biblioteket betydde för representationen av staden. I denna brytningspunkt kan man även skönja ett maktskifte från bibliotekets auktoritära ställning till ett allt mer betydande fokus på användaren och en vilja att integreras inte bara med andra kulturyttringar utan även med fler av stadens medborgare. Den bokliga diskursen, om än viktig, är mest synlig i relation till det avstånd som kulturhusdiskursen tar ifrån den. De ramar som skapas i diskursen för den nya verksamheten och byggnaden visar tydligt början på det senmoderna projektet att skapa ett bibliotek för användaren och medborgaren, inte för boken eller bibliotekarien.

6 Analys: bilden av ombygget 2004 – 2015

När vi går vidare i analysen till decenniet innan ombyggnationen av stadsbiblioteket återkommer de grundläggande begreppen bibliotekets roll i staden och verksamhet. Artikelmaterialiet från denna period är betydligt mer spretigt och mångtydigt. De diskurser vi identifierat som mest relevanta under perioden är dels den bokliga diskursen, som hängt med sedan 1960-talet om än i något förändrad skepnad, och en diskurs vi valt att kalla den informationsförmedlande diskursen. Den senare är den mest dominanta under perioden och kommer till uttryck i betoningen av stadsbibliotekets instrumentella värden, som bl.a. integrationsplattform, mötesplats och demokratiseringsverktyg, men även i en breddning av synen på vad stadsbiblioteket ska innehålla, som delvis liknar den vi sett inom kulturhusdiskursen under 1960-talet.

Information ska i det här sammanhanget förstås i en bred bemärkelse, begreppet kan även innefatta t.ex. underhållning. Det kanske mest centrala inom denna diskurs är bibliotekets roll som förmedlare av den information användaren har behov av, vi återkommer i analysen till hur detta fokus på användaren legitimerar stadsbibliotekets verksamhet. Kopplat till detta är även den centrala roll som användarens upplevelse av biblioteket spelar inom den informationsförmedlande diskursen och som kommer till uttryck i t.ex. den vikt som läggs vid utformningen av det nya huset och dess läge vid Götaplatsen.

Analysen tar sin början i den begreppsliga kampen om bibliotekets roll i staden, som mötesplats och integrationsinstrument, och hur detta speglas i debatten om arkitekturen. Vidare tas verksamheten upp, med fokus på bl.a. böckerna och det digitala biblioteket.

6.1 Bibliotekets roll i staden

6.1.1 Mötesplatsen

Den kanske allra mest framträdande beskrivningen av stadsbibliotekets roll under 2004 – 2015 är den som mötesplats. Av alla artiklar som beskriver det nya, expanderade stadsbiblioteket är det få som inte tar upp dels bibliotekets roll som mötesplats, dess enorma popularitet och unika position bland stadens kulturinstitutioner. Frågan om vad stadsbiblioteket ska vara, hur dess roll ska se ut är inte en fråga som debatteras särskilt intensivt i Göteborg under det senaste decenniet. I frånvaron av debatt om just dessa frågor finns dock många beskrivningar av det nya huset, dess verksamhet och framtidsmål, och där är just biblioteket som mötesplats understrykt gång på gång som dess viktigaste aspekt. Detta uttrycks av kulturskribenter såväl som stadsbibliotekets främste talesperson, bibliotekschef Christina Persson, som flera gånger uttryckligen säger att ”ett biblioteks viktigaste uppgift är att vara en mötesplats” (2004:1). Så här skriver t.ex. professorn i arkitekturhistoria Claes Caldenby i *Göteborgs-Posten* 2007 om planerna på ett nytt stadsbibliotek:

Ryktet om bibliotekets död har visat sig överdrivet. Uppgifter om att bara ett par procent av all information numera publiceras i böcker eller att böcker bara innehåller någon tiotusendel av det som finns tillgängligt i databaser har gett

anledning till farhågor. Samtidigt tycks behovet av en avspänd ”tredje plats”, mellan hemmet och arbetet, växa nästan i takt med informationssamhället (finns där något samband?). Bibliotek är både samlingar och mötesplatser, samlingar med nya medier och nya sorters mötesplatser, och de växer ur sina gamla kostymer. Stadens bibliotek är också på en och samma gång lyckligt otidsenligt public service och praktfullt palazzo pubblico, ett hus för stadens offentlighet med arkitektonisk dignitet (2007:3).

Det begrepp som Caldenby använder här, ”den tredje platsen”, är beskrivet av den amerikanske sociologen Ray Oldenburg som just en fristad mellan hem och arbete (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006, s. 194). Annars talas det främst i materialet om biblioteket som en ”icke-kommersiell” ”mötesplats för människor i alla åldrar”, och med ”radikalt olika ingångar i kulturarv och litterära miljöer” (2009:3; 2010:2; 2010:5). Vad innebär då denna mötesplats? Enligt Caldenby ovan är det en avspänd, offentlig plats. Mer om hur dessa möten ser ut som sker på biblioteket beskriver man dock inte. Begreppet kan också tolkas som ett möte som uppstår mellan användare och information eller kultur, som t.ex. här i en artikel från *Göteborgs-Posten* med titeln ”Morgondagens stadsbibliotek” från 2006:

Morgondagens bibliotek möter fler och nya behov. Glöm trånga hyllor med böcker sorterade efter ämne och tysta läsesalar. Tänk istället böcker ordnade efter teman och levande mötesplatser för kunskapssökande (2006:1).

Här kan man eventuellt tala om en begreppsförvirring eller kanske närmare bestämt en urholkning av bland annat begreppet mötesplats. Detta kan hänga samman med det faktum att det inte finns någon större debatt om det ombyggda stadsbibliotekets roll i Göteborg, utsagorna om mötesplatsen motsägs inte och behöver därför inte förklaras eller motiveras. Att stadsbiblioteket är bra för staden, och att det i synnerhet är viktigt för att det ska fungera som en mötesplats, står alltså som en oemotsagd sanning i artiklarna.

Kanske kan man här tala om en hegemoni vad gäller formuleringen av bibliotekets roll i staden. På denna punkt är den informationsförmedlande diskursen i en närmast dominerande position, förståelsen av biblioteket som mötesplats framstår som så naturlig att den inte behöver förklaras eller motiveras närmare. Det som skulle kunna vara viktigt att diskutera när det gäller framtiden för stadsbiblioteket och dess roll som mötesplats, är inte något som diskuteras i offentliga forum. Vad är det för typ av möten vi talar om? Vad krävs av ett folkbibliotek för att dessa möten ska ske? Tillhandahållande av lokaler eller något mer? Hur ska man se på yttrandefrihet? Inkludering? Representation? Tystnaden kring vissa frågor kan därför ses som en diskurs dominans över en annan, att säga något så definitivt är naturligtvis inte möjligt här men den uteblivna debatten om stadsbiblioteket som mötesplats är ett tecken på att den bokliga diskursen inte längre har samma fäste.

Även Hedemark (2009) konstaterar att vissa aspekter av folkbibliotekens verksamhet och roll i samhället diskuteras i väldigt liten utsträckning, även i de interna rum hon har studerat. Hon nämner, förutom just biblioteket som mötesplats, även dess roll för integration samt som en plats för upplevelser. Detsamma kan alltså sägas om vårt material. Hedemark nämner även de funktioner som Andersson och Skot-Hansen definierade i början av 1990-talet, nämligen biblioteket som kulturcentrum, utbildningscentrum, informationscentrum och social mötesplats (ibid., s. 121). En jämförelse mellan dessa visar

just att den sistnämnda biblioteksrollen diskuteras och problematiseras i väldigt liten uträkning. Hedemark kopplar detta till biblioteksföreträdarnas frånvaro i debattrummen.

Mer debatt om bibliotekets verksamhet och roll efterfrågas dock i vårt material, åtminstone till viss del, av både bibliotekschefen och kulturskribenter. Caldenby skriver i artikeln i *Göteborgs-Posten* t.ex.:

En sådan diskussion om innehållet saknar jag både i Stockholm och Göteborg i dag. Arkitektur handlar trots allt inte bara om tidens stil eller platsens utan också om en tolkning av 'vad ett bibliotek vill vara'. 'Tystnaden och ljuset' var en gång arkitekten Louis Kahns poetiska svar på den frågan. Det är inte säkert att det håller i dag. Men det kunde vi ju diskutera i stället för fasader (2007:3).

Precis som Caldenby här påpekar är det en intensiv debatt i dagspressen om stadsbibliotekets arkitektur, framförallt exteriört, snarare än innehåll och roll som breder ut sig i dagstidningarna. Att det ser ut så har naturligtvis flera orsaker, relaterade till dagens medie- och debattklimat framförallt, och frånvaron av diskussion gör inte frågan frånvarande i materialet. Snarare handlar det – i just beskrivningarna av biblioteket som mötesplats – om en helt ensidig bild. Det är en förståelse av biblioteksbegreppet som alla är överens om och vars betydelse är fastlåst, ett *moment*, för att tala med Laclau och Mouffe, som inom diskursen utesluter alla andra förståelser av bibliotekets viktigaste roll (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 33). Samtidigt uttalas och upprepas hela tiden denna koppling mellan bibliotek och mötesplats i materialet, som ett mantra. Det skulle kunna tolkas som att begreppet trots allt inte är helt fastlåst eftersom att det förstås i relation till en annan konstruktion av folkbiblioteket, även om denna mer traditionella, bokliga diskurs inte uttalas särskilt frekvent.

Det finns också under den här tiden ett förnyat intresse för biblioteket som fysisk plats, i synnerhet nyskapande biblioteksbyggnader enligt Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006). De menar vidare att dessa nya bibliotek bryter mot traditionen av bibliotek centrerade kring samlingar och byter fokus till användarna, en del i detta ser vi i benämningen av stadsbiblioteket som först och främst en mötesplats. Detta intresse tar sig uttryck i en våg av nybyggnationer av huvudbibliotek i större danska städer, och dessa är präglade av prestige och höga ambitioner om både spektakulär arkitektur, högteknologiska kunskapscenter och rum för stadens "tredje plats" (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006, s. 197). Mer om arkitekturdebatten och ambitionerna bakom bibliotekshuset senare.

För vem bygger man då denna mötesplats? Enligt utsagorna ska stadsbiblioteket vara till för alla göteborgare (explicit uttryckt i 2008:2; 2009:12; 2010:4; 2010:5; 2014:7). Men det finns exempel på att man har byggt bort en del utrymmen i det nygamla huset, och därmed även dess användare. I källarplan fanns t.ex. ett tidningsrum och ett utrymme med schackbord som båda var flitigt använda före renoeringen. Efter återöppnandet hade dock schackborden försvunnit och tidningsrummet integrerats i det nya kaféet. I skrivande stund har schackborden hittat tillbaka, de finns idag i stadsbibliotekets källarplan i anslutning till ett litet café och dataspelsavdelningen. Dessa platser hade gemensamt att de låg på en relativt ostörd plats i bibliotekets källarvåning och därför kunde fungera som utrymmen lite vid sidan av resten av verksamheten. När stadsbiblioteket på Götaplatsen stängde 2012 och schackborden försvann

uppmärksammades detta i en artikel i *GT*:

Ombyggnaden ska vara klar om två år. Men till utrymmet i källaren, där de kunnat träffas i många år, kommer eldsjälarna inte att kunna återvända.

- Här ska ju bli solarium.

Frågan är om de kommer att anvisas annan plats i byggnaden. Eller ingen alls. Och vart ska de ta vägen under tiden som ombyggnad pågår? (2012:3)

Makt inom diskurser innebär att människor och deras beteende kontrolleras, t.ex. genom det som Foucault kallar utestängningsmekanismer (Bergström & Boréus, 2012, s. 361). Schackspelarna är ett exempel på hur vissa människor, eller rättare sagt, ett visst beteende som skulle kunna uppfattas som oönskat eller opassande, stängs ute från det nya biblioteket som en följd av diskursen om den nya mötesplatsen. Återigen handlar det om den dominerande normens stärkta position när biblioteket återskapas som ett rum för alla. Konstruktionen av det normala och önskvärda, i linje med Foucault, är beroende av en motpol i konstruktionen av det onormala och oönskade.

6.1.2 Integrationsinstrumentet

Relaterat till beskrivningen av stadsbiblioteket som stadens mötesplats är den instrumentella synen på folkbiblioteket som ett verktyg för att bekämpa segregationen i Göteborg. Vi har redan konstaterat att biblioteket beskrivs som en mötesplats för alla göteborgare och i samma logik är biblioteket en plats där människor kan möta det svenska samhället i hela dess spektra. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) hänvisar till den norske professorn i bibliotek- och informationsvetenskap Ragnar Audunsons begrepp ”hög- och lågintensiva mötesplatser”. Audunson menar att utvecklingen i dagens samhälle med en ökad mångfald och diversitet, som även återfinns på biblioteket, leder till en ökad risk för klyftor mellan olika kulturella grupperingar (ibid., s. 213). Biblioteken, menar Audunson, kan därför utgöra en typ av plats dit människor från olika grupperingar kommer och de bildar därmed lågintensiva mötesplatser, till skillnad från högintensiva mötesplatser som arbetsplatser, skolor och bostadsområden där människor oftast bara har kontakt med människor inom samma gruppering. Spår av detta sätt att tänka går att hitta på flera ställen i materialet.

Varför bibliotek har blivit politikerns favoritprojekt är lätt att förstå. I en tid präglad av integrationsproblem och industrikollaps har mediehusen visat sig vara viktiga stadsplaneringsverktyg. Till skillnad från konstmuseerna, 80-talets kelgrisar, klarar sig bibliotek nämligen finfint även i mer resurssvaga stadsdelar.

[...] I Göteborg – Sveriges kanske mest segregerade stad – vill man expandera på Avenyn samtidigt som man lägger ner bibliotek i Biskopsgården, Gårdsten och Lövgärdet. Och i Göteborg – Sveriges bokstad nummer ett – prioriterar man en så ynkelig tillbyggnad att den i bästa fall kan blidka bokmalarna i några år, knappast mer (2009:1).

Återigen går man inte in mer detaljerat på hur just stadsbiblioteket ska fungera som integrationsverktyg i egenskap av mötesplats utan utsagorna bygger snarare på en underförstådd utgångspunkt i att bibliotekens verksamhet är

viktig för invandrade svenskars väg in i samhället. Det senare citatet är dock ett ovanligt exempel på ett ifrågasättande i materialet av hur placering av stadsbiblioteket på Götaplatsen påverkar bibliotekets möjlighet att nå alla göteborgare. Även om placeringen är nog så central så är det en plats dit de flesta göteborgare inte rör sig utan ett specifikt syfte. När den nuvarande stadsarkitekten, Björn Siesjö, tillträdde tidigare under våren 2015 uttalade han sig bland annat om stadsbibliotekets placering och menade att det finns bättre platser i staden om man vill göra biblioteket mer tillgängligt i deras vardag, ”Nordstan är den mest integrerade platsen vi har i stan.” (2015:1). *Göteborgs-Posten* gör 2009 en sifo-undersökning av göteborgarnas biblioteksanvändning.

Biblioteken besöks också lika frekvent av medborgare som invandrat, som av medborgare i Sverige med svenska föräldrar. I ännu högre utsträckning går andra generationens invandrare till biblioteket.

Det är en icke-kommersiell mötesplats där man kan känna sig trygg. Det är tydligt hos dem som upplevt krig och hot. [...] Det säger Christer Hermansson, författare och biblioteksdebattör och kulturchef i Strängnäs (2009:3).

Det mest intressanta här är kanske inte hur man ser på hur olika grupper i samhället använder biblioteket utan vilken roll det ska ha i staden. Bibliotekets instrumentella värde är nämligen det som avgör dess roll och legitimerar dess existens, som mötesplats, integrationsverktyg och informationsförmedlare. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen menar att det kulturhusideal som växte fram i mitten av 1960-talet i dag går att återfinna i folkbibliotekens verksamheter, men på delvis andra grunder (2006, s. 198). Det som då handlade om en demokratisering av bildningskulturen handlar i dag istället mer om instrument i lokalpolitiken.

6.1.3 Arkitekturen

Som nämnts tidigare pågick en ovanligt intensiv arkitekturdebatt under planeringen av det nya stadsbiblioteket. Det var en debatt som hade vissa kopplingar till den process som föregick byggnadens uppförande på 1960-talet och som framförallt dominerades av berörda arkitekter och kulturskribenter på lokaltidningarna *Göteborgs-Posten* och *GT*. Ombyggnationen föregicks av att man med så kallade parallella uppdrag bjöd in ett antal arkitektkontor att bidra med förslag till ombyggnation, bl.a. det kontor som ritat originalhuset, Lund & Valentin, och det som till slut blev det vinnande bidraget från Erséus arkitekter.

Debatten som följde efter detta handlade delvis om hur tävlingen gått till och, framförallt, om husets utformning och relation till originalhuset och övriga Götaplatsen. Det är en debatt som delvis förs utifrån personliga perspektiv, både originalhusets arkitekt och hans kollega på Lund & Valentin är med och protesterar mot vad de anser är både en kränkning mot arkitekten, och mot Götaplatsen (2007:2; 2007:4; 2007:5).

Tonfallet och kritiken är med andra ord hård och i materialet är debatten om stadsbibliotekets arkitektoniska utformning den mest polariserade. Orsaken kan dock ha mer att göra med det samtida debattklimatet än med en diskursiv kamp. Det är en grundläggande journalistisk logik att ställa två sidor mot

varandra. Förenkling är en annan sådan nödvändighet inom journalistiken som gör det vanskligt att uttala sig om vad t.ex. den genomsnittlige göteborgaren tyckte om dessa frågor utifrån den debatt som fördes i de stora dagstidningarna. Samtidigt är ändå debatten givande när det gäller att få syn på och studera diskurserna, Hedemark skriver att det är i brytpunkterna det händer något, där utsagornas argument visar på skillnader (2009, s. 41).

Vilken genre diskursiva utsagor verkar inom har dock en stor betydelse för vilka som får komma till tals och hur. Hedemark (2009) menar att debattgenren är ett forum som ofta innehåvs av den så kallade makteliten, så har det varit under 1900-talet och så är det i stort även i dag. I arkitekturdebatten är det som nämnts framförallt de berörda arkitekterna som uttalar sig, men även andra professionella experter så som en arkitekturprofessor och flera kulturskribenter. De uttalar sig alltså utifrån en etablerad, professionell position, även när de är högst personliga och ibland kränkta. Deras maktposition innebär med andra ord att de har ett större utrymme att uttala sig på, de har även råd att vara personliga utan att avfärdas.

Arkitekturdebatten är intressant i sig, som en bild av samtida debattklimat, men för denna uppsats är den framförallt intressant utifrån vad den säger om ambitionerna bakom, och bilden av det nya och gamla stadsbiblioteket. Vidare kan man också tillägga att det även här är givande att lyfta vad som inte sägs i debatten. Men först ska vi titta närmare på hur man beskriver det nygamla huset utifrån två skilda perspektiv. De första två citaten är hämtade från *GT* i november 2008, det sista från en artikel i *Göteborgs-Posten* i februari 2007, skriven av Bo Karlberg från Lund & Valentin.

Erseus ombyggnadsförslag lägger en elegant glastillbyggnad runt om det gamla bibliotekets anonyma tegelfasad. I det nya uppglasade delarna finns läseplatser och kaféer vilket gör att biblioteket och besökarna blir en del av händelserna på Götaplatsen.

[...] Verksamheten bakom glasfasaden annonseras ut mot Götaplatsen och blir en spännande tolkning av bibliotekets viktiga uppdrag att söka kunskap (2008:3).

Göteborgs stadsbibliotek står inför en extreme makeover. Biblioteket behöver byggas till, men man tar tillfället i akt och bygger en ny glasfasad runt hela byggnaden. Ungefär som en ostkupa över en ost. Göteborgs stadsbibliotek kom till som ett resultat av en öppen arkitekttävling, som i sin tur var resultatet av åratals diskussioner om hur Götaplatsen fortsatt skulle gestaltas. Den centrala tanken då, var att hålla samman en konsekvent mur- och tegelkaraktär hos de kringliggande byggnaderna för att skapa en självklar tyngdpunkt på Götaplatsen. Denna tanke går nu förlorad när man säger sig vilja vitalisera Götaplatsen. Behöver Götaplatsen vitaliseras? (2007:2)

Tittar man närmare på dessa citat, som i mångt och mycket är representativa för respektive artikel, så tycks de delvis handla om olika saker. Båda behandlar Erseus ombyggnadsförslag (som sedan kom att omarbetas till att bl.a. inkorporera gult tegel i glasfasaden) men medan det första förhåller sig till hur förändringarna kommer påverka bibliotekets verksamhet och besökare så handlar det andra citatet enbart om byggnadens utseende och förhållande till den omgivande platsen. Båda citaten gör dock tydligt att Götaplatsen fortfarande är viktig för staden, både som symbolisk och fysisk plats. Som Karlberg uttrycker det är det centralt för platsen att den behåller ett konsekvent estetiskt uttryck. Att bryta denna konsekvens är att kränka platsen (titeln på

artikeln är ”Inglasat stadsbibliotek kränker Götaplatsen”). Den har med andra ord ett egenvärde, konstruerat i citatet som ett förkroppsligande av platsen genom tillskrivande av en känsla. På de fyrtio år som gått sedan huset byggdes har det alltså införlivats och blivit en del av den monumentala Götaplatsen. Det är också Götaplatsen som enligt citatet ska gestaltas, inte ett bibliotek.

I de första två citaten uttrycks tankar som återkommer i materialet, nämligen idén om att biblioteket ska öppnas upp och både flytta ut, eller åtminstone synas, i stadsrummet och bjuda in stadsrummet i biblioteket. Här kan man notera en förändring mot sextiotalets visioner om ett bibliotek som bjuder in med ”den öppna dörrens politik”, men inte lika uttalat bjuder ut. Det bibliotek som 1967 var öppet och ljusst beskrivs i materialet som slutet och mörkt. Den vitalisering som nämns och ifrågasätts i det andra citatet innebär framförallt att ge stadsbiblioteket, och därmed en del av Götaplatsen, en ”ny yttre gestalt” som ”bryter sig ur ’gemenskapen’ kring Götaplatsen” (2007:3). Denna omformning av bibliotekets identitet genom en yttre förvandling är något som även det nygamla husets arkitekt uttrycker:

Hit till biblioteket på Götaplatsen tog jag mig var och varannan dag när jag var liten. Nu känner jag stor ödmjukhet inför att få ha varit med om det här arbetet, och tycker att en byggnad som stadsbiblioteket – med den här platsen i staden – har all rätt att vara lite mer oblyg. Lite kaxigare (2014:2).

Peter Erséus säger att deras ledord varit att vitalisera Götaplatsen genom att öppna för insyn i områdets mest besökta institution. Samtidigt ska besökarna där inne ha kontakt med aktiviteterna på gatan utanför (2007:1).

Det senare citatet formulerar i upprepning det som nämnts tidigare, denna något svårtydda bild av en uppluckring av gränserna mellan biblioteksbyggnaden och det omgivande stadsrummet. Det första citatet är kanske det tydligaste exemplet från materialet på en formulering av en ny identitet för stadsbiblioteket, som framförallt tycks utgå från den nya byggnaden och det genomgående nya visuella uttrycket vad gäller allt från inredning till tryckt material. Det är ett bibliotek som tycks ta sin rättmätiga plats i staden, på en gång folkligt och representativt. Erséus hänvisar till sin barndoms besök på biblioteket, inte heller det är det enda i materialet. Till skillnad från detta är dock de flesta andra uttalanden på det temat betydligt mer nostalgiska. Man drömmer sig tillbaka till barndomens bibliotek som var riktiga bibliotek, värdiga, tysta och fulla av böcker. Även Hedemark kopplar denna typ av tillbakablickande uttalanden till den bokliga diskursen (2009, s. 151). Hon nämner även andra studier som visat på hur man i tidningsmaterial skapat, eller återskapat, en mytbildning där man längtar tillbaka och starkt kopplar samman böcker och bibliotek. Detta kan tyckas självklart men det är viktigt att ha i åtanke hur starkt denna association är när man försöker förstå varför det uttrycks så häftiga farhågor om bokens framtid när man diskuterar ett bibliotek i förändring. Samtidigt är den bokliga diskursen inte så stark i arkitekturdebatten som man skulle kunna tro, det finns t.ex. här inte en tydlig koppling i utsagorna mellan att bevara huset och att bevara böckerna.

Med detta sagt kan man se flera drag av vad man skulle kunna kalla ett mer postmodernt förhållningssätt till biblioteket, dess roll och utformning. I dessa utsagor vill man t.ex. införliva delar av ”det gamla” biblioteket med det nya. Detta kan vi se i själva husbygget där de som är positiva till ombyggnationen ofta talar om hur lyckad blandningen av det nya och gamla är, det heter t.ex. att

Erséus landar ”perfekt mittemellan. Han kommunicerar med både fin- och popkulturen.” (2014:7). Det är inte en total motsättning som vi såg på 1960-talet utan en fokusering finns nu på att både förnya och bevara, bibliotekschefen talar t.ex. om tysta rum, inte ett tyst bibliotek (2004:1). Man undersökte t.ex. även möjligheten att byta tillbaka till det gamla namnet, ”Dicksonska biblioteket”, men det bedömdes som en alltför dyr process i kulturnämnden.

Om vi återgår till det senare citatet ovan så återfinns även här begreppet vitalisering, i förhållande till Götaplatsen. Som vi redan sett återkommer det åtskilliga gånger i materialet, och samma begrepp användes redan på 1960-talet, men de är få utsagor som går in djupare eller mer explicit på vad denna vitalisering innebär eller varför den är nödvändig. Begreppet antyder att platsen i fråga är död och i behov av återupplivning, bibliotekschef Christina Persson uttrycker det kanske tydligast i en intervju i *GT* 2004:

En ombyggnad av Stadsbiblioteket skulle också kunna vara ett sätt att göra Götaplatsen mer attraktiv. [...] Här ser för ödsligt ut, som en återvändsgränd. Man fattar inte att det faktiskt går att komma vidare förbi konstmuseet och bort mot Artisten och Näckrosdammen, att det händer något på andra sidan (2004:1).

Återigen, precis som på 1960-talet finns alltså två motsägande bilder av Götaplatsen som Göteborgs kulturella nav. De som likt Persson och Erséus menar att det är en plats som behöver förnyas och återupplivas, och de som i arkitekturdebatten menar att Götaplatsen har ett – framförallt arkitektoniskt – egenvärde och som bör bevaras och där platsens funktion därför är irrelevant. Den senare falangen är dock mindre framträdande, likaså respekten för det gamla husets kulturvärde. Flera debattörer menar att Götaplatsen inte är rätt plats för det nya stadsbiblioteket, framförallt är den för långt ifrån där de flesta göteborgare rör sig och den är för liten. Här konstrueras återigen en konflikt mellan att ha ett tjugigt stadsbibliotek på paradgatan och att ha ett stort bibliotek/kulturhus/multimediehus med utrymme för fler.

I debatten om arkitekturen, och även på andra håll i artiklarna, återfinns de marknadsekonomiska symbolerna. Inom den bokliga diskursen på 1960-talet har vi tidigare sett att dessa aspekter associeras med något negativt, en nedgång i kvalité och tillgång. På andra sidan millenniumskiftet finns en del av dessa kopplingar, det uttrycks tydligt i citatet nedan som är hämtat från en artikel i *Göteborgs-Posten* från maj 2014 som berör bl.a. debatten om det flytande bokbeståndet:

Vilken roll ska det moderna biblioteket spela? Har ytan kommit att bli viktigare än innehållet? I vilken mån ska marknadsanpassning ske? Marknadsanpassning ska då förstås som exempelvis skyltning – mer exponeringsyta för att locka till läsning (2014:8).

Citatet är ett nästan övertydligt exempel på det som inom den bokliga diskursen framstår som samtidens största hot – att kommersialism och ytlighet, även välvilligt menat, försvagar bokens position på folkbiblioteken.

Sett i ett större sammanhang kan ombyggnationen av stadsbiblioteket och arkitekturdebatten ses som exempel på ett nyväckt intresse för nya huvudbibliotek som nämnts tidigare. Det är ett nytt intresse för storslagna biblioteksbyggnader som garanterar en stad en plats på kartan.

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006; Emerek et al. 2006) har skrivit om bakgrunden till de många spektakulära biblioteksbyggnader som planeras och byggts det senaste decenniet, och där Göteborgs stadsbibliotek visserligen är blygsamt vad gäller storlek och kostnad men med liknande mekanismer bakom. En av dessa är den marknadsekonomiska teorin formulerad av Pine och Gilmore som beskriver dagens och framtidens ekonomi som alltmer styrt av upplevelser, en upplevelseekonomi (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006, s. 21). I en allt mer intensifierad global ekonomi får traditionella ekonomiska värden som kvalitet, pris och service allt mindre betydelse, det blir istället upplevelser som utgör en vara eller tjänsts värde. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) menar att även om folkbiblioteken inte styrs av marknadsekonomin så överförs mycket av dess logik. Även Hedemark skriver om en allt mer ekonomiskt styrd verksamhet på folkbibliotek där de delar av verksamheten som lättare låter sig mätas värderas allt högre (2009, s. 154).

Samma tendens kan urskiljas i materialet gällande Göteborgs stadsbibliotek. Allt fler kommer till biblioteket för att göra annat än att låna böcker, och det är också vad det nya stadsbiblioteket är byggt för enligt artiklarna. I en upplevelseekonomi är rummet viktigt som en del av upplevelseskapandet. Det är de spektakulära biblioteksbyggnaderna ett bevis för, de har rum som skapar stämning, en direkt estetisk upplevelse av att vara del av något större. Här blir det tydligt hur biblioteken konkurrerar med andra kulturella institutioner som museer och teatrar om besökarna. Enligt Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen har detta bidragit till en likriktning bland de nybyggda biblioteken (2006, s. 23). Tittar man närmare på de bibliotek som byggts i större nord-europeiska länder det senaste decenniet hittar man storslagen och genomarbetad arkitektur, satsning på ny teknik, upplevelser, kompetens-utveckling och mötesplatser. Forskarna menar att man kan tala om en tillbakagång till en stor berättelse om det samtida folkbiblioteket. Att utvecklingen har rört sig från den avtraditionalisering som skedde på 1960-talet, via de små berättelsernas specialiserade bibliotek på 1990-talet och tillbaka till en ny stor berättelse.

6.2 Verksamheten

Vad ska då ske på denna mötesplats för alla göteborgare? Vad ska verksamheten bestå av, vilka förväntningar finns, och hur förmedlas bilden av dessa förväntningar? Som tidigare sagts framstår den informationsförmedlande diskursens bild av biblioteket som mötesplats, som hegemonisk i materialet. Det råder inga tvivel om bibliotekets starka ställning som en betydande och konkurrenskraftig kulturinstitution i staden. När det kommer till definitionen av verksamhet är det dock inte lika självklart vad stadsbiblioteket egentligen ska syssla med. Det är ofta en bred, användarfokuserad verksamhetsdefinition som förmedlas, där man ska göra allt för alla:

För biblioteket handlar inte bara om att låna pappersböcker längre. – Du kan komma till biblioteket varje dag i en hel vecka i olika ärenden. En dag för att låna böcker, nästa för att gå på föredrag, studera, spela schack eller bara titta på andra människor. Här finns något för dig, vem du än är (Christina Persson om behovet att bygga ut, 2004:1).

Den nya rollen blir att hjälpa till med att hitta rätt i informationsflödet och inspirera som Christina Persson uttrycker det oavsett om det handlar om att hjälpa till att få tag i ett musikstycke eller en text. Alla GP pratat med understryker vikten av att underlätta möjligheten för alla möjliga sorters möten med hjälp av seminarier, föreläsningar, poesiuppläsningar eller vad det nu kan vara (2005:1).

Bredden av beskrivningarna av verksamhetens innehåll gör den svår att ringa in, i och med den stora och spretiga mängd aktiviteter som utsagorna radar upp. För att reda ut vilka verksamhetsideal som faktiskt förmedlas och hur dessa förhåller sig till varandra gör vi nu ett antal nedslag. De förväntningar och inställningar som finns kring verksamheten i materialet aktualiseras vid ett antal händelser under perioden, vilket i sin tur leder till att värderingar och ideal som präglar diskurserna blir synliga. Det handlar till att börja med om nyheten att biblioteket ska byggas om och tankar kring vad byggnadsplanerna kan innebära för verksamheten. Då synliggörs ett antal ideal som vi behandlar. Efter detta blir de provisoriska filialbiblioteken under stängningen uppmärksammade vilket leder till utsagor som belyser skillnader och likheter mellan filialernas verksamhet och den gamla och/eller nya verksamheten på stadsbiblioteket. Detta aktualiserar synen på verksamheten som enhetlig. Efter detta går vi närmare in på vad verksamhetsidealen som framträder i materialet består av, och vilka olika föreställningar om verksamheten som finns inom diskurserna.

6.2.1 Nytt hus, nytt innehåll

2004 blir Christina Persson, då relativt ny tillsatt bibliotekschef, intervjuad om den dåvarande verksamheten och om planerna på utbyggnad. Hon berättar då att budgeten har varit i obalans, och framställer det som att de framförallt har fått dra in på kostnader för personal till förmån för användarupplevelsen då de ”inte minskat på vare sig öppettider eller inköp av böcker och medier” (2004:1). Många utsagor under denna period framställer det som att verksamheten kräver mer plats, framförallt för besökarnas skull. Biblioteket ”håller på att spricka” i sömmarna (2004:1; 2010:2) och ”behöver plats för fler funktioner och fler människor” (2006:1). Vad består då denna mötesplats av? Vad ska alla människor göra där? Innan ombyggnaden är det rätt oklart och man talar i mer generella än specifika termer, som att man försöker påminna om den stora roll biblioteket spelar och att byggnaden ska spegla det. Byggnaden måste inspirera verksamheten (2005:1; 2006:1), den ska tolka ”bibliotekets viktiga uppdrag att söka kunskap” (2008:3). Många långa och uppskattande beskrivningar ges av verksamhetens mångsidighet och det är tydligt att en ombyggnation har hög press på sig att möta alla förväntningar (2007:3; 2008:2; 2008:3; 2008:4; 2009:2). En del av utsagorna är dock skeptiska till en till/ombyggnad och menar att verksamheten skulle må bra och växa av en större omvandling eller till och med en flytt (2008:2; 2009:1; 2009:2).

Förutom denna ofta generella och positiva inställning till verksamheten under denna period talar man också om hur biblioteket kan stå till tjänst utanför byggnaden. Redan innan beslutet officiellt klubbas i kommunfullmäktige marknadsförs den interaktiva webben för att folket ska kunna säga sitt (2010:3) och man påpekar den utvecklade automatiseringen och hur användarna kan

sköta biblioteksärenden online (2004:1; 2005:1). Att påtala den digitala och tekniska utvecklingen av biblioteket blir ett sätt att visa på verksamhetens relevans i dagens samhälle:

Runt 1,4 miljoner böcker, tidskrifter, filmer och skivor lånar göteborgarna årligen och bibliotekets satsning på sociala medier kan bara beskrivas som en succé. Den nyligen startade Facebookgruppen har drygt 3000 vänner. Det är mer än Stockholm och Malmö har tillsammans. Biblioteket har blivit en mötesplats för människor i alla åldrar (2010:2).

När beslutet om ombyggnationen slås fast och planerna på de tillfälliga filialerna avslöjas blir verksamhetsdefinitionerna mer konkreta och tillspetsade. Det tydliga användarperspektivet lyser nu klart igenom de verksamhetsideal som utsagorna förmedlar. Beslutet aktualiserar hur mycket som har satsats på ombyggnationen och vad detta ger för bild av hur Göteborg värderar sitt bibliotek i jämförelse med stadsbibliotek i andra städer (2009:1; 2009:3; 2010:2; 2010:4).

Stadsbiblioteken i Stockholm och Göteborg behöver plats för fler funktioner och fler människor. De klassiska byggnaderna skall bli framtidens bibliotek. När stadsbiblioteken i Sveriges två största städer skall byggas till andas arkitektuppdraget nya, moderna tider. Några ledord är flexibilitet, öppenhet, mötesplatser, kommunikation och nya medier. Innehåll och utseende hänger ihop. Bibliotekets verksamhet styr rummets utformning, men rummet inspirerar också till ny verksamhet (2006:1).

Ledorden ovan exemplifierar vilka ideal som genomsyrar formuleringarna kring planerna för den nya verksamheten i det nya huset. Som sagts tidigare angående arkitekturen ska biblioteket nu föras ut i staden, verksamheten ska i och med nya byggnader öppna upp och kommunicera med besökarna i staden. I utsagorna ställs nu biblioteket inte heller bara emot andra stadsbibliotek, utan också mot andra kommunala institutioner. (2009:1; 2009:2; 2010:2). Den bild av verksamheten som framträder i dessa resonemang åkallar flera olika ideal och markörer i sina försök att förmedla en relevant och konkurrenskraftig verksamhet.

Mark Isitt, kulturskribent på *Göteborgs-Posten*, skriver i en artikel att staden borde ha satsat mer på biblioteket och byggt större, men någon annan stans än på Götaplatsen (2009:1). Han framhäver att biblioteket har fler besökare än Vasamuseet och Skansen och menar att man inte har tagit stadsbibliotekets mångsidiga och växande verksamhet i åtanke då byggnadsplanerna fastställdes. En annan utsaga kritiserar kommunen för att inte satsa tillräckligt mycket pengar på biblioteket, och istället alltför mycket på fotbollsverksamhet: ”uppenbarligen tycker ansvariga politiker att det är viktigare att värna om en halv miljon fotbollssupportrar än de betydligt fler men mer stillsamma biblioteksbesökarna” heter det (2010:2).

Precis som för andra kulturområden och institutioner är de offentliga bibliotekens framtida roll inte helt självklar. Hur ska den digitala utvecklingen hanteras? Hur ska inköp och exponering fördelas mellan obskyrare titlar och de mest efterfrågade böckerna? Ska även själva biblioteken dras in i privatiseringsvägen, något som redan skett i vissa fall? Just därför blir det viktigt att understryka bibliotekens vardagliga roll både som en del av stadens grundläggande kulturella infrastruktur och som rum att andas ut i, en motvikt till ett alltmer uppdelad och kommersialiserad stad (2012:4).

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen menar att detta, att man resonerar kring bibliotekets konkurrenskraft, har att göra med ett skifte i hur folkbiblioteket legitimerar sig i offentligheten:

Tidligere var bibliotekets legitimitet alene funderet i det oplysningsfunktion, som først og fremmest var relateret til opbygningen av kvalitetsamlinger. Men gennem de seneste to årtier har vi set en stadig større fokusering på udlånstal, således som det kommer til udtryk i en undersøgelse af bibliotekernes og lånernes skønlitterære bogvalg.

[...]

Alt sammen forhold, der koncentrerer sig om effektivitet frem for værdier, og på hvad biblioteket kan gøre frem for, hvad det egentligt burde gøre. Men legitimiteten i relation til bibliotekets virke ikke kun om en stadig højere grad af effektivitet. Der er også en tendens til, at legitimiteten bliver et mål i sig selv (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006, s. 19).

Denna typ av resonemang som diskuterar bibliotekets effektivitet hör ihop med hur man ser på dess konkurrens med andra kulturinstitutioner. Om vi tittar närmare på vilka argument som framförs i dessa sammanhang kan vi se vilken bild av verksamheten som anses legitim. Det är framförallt uppvisning av besökssiffror – ”över 1,2 miljoner besökare per år” (2010:2) – och beskrivningar av hur ”populärt” (2012:5), ”lättillgängligt” (2012:2; 2013:1) och ”fullt av möjligheter” (2013:2; 2014:2) biblioteket är som visar på dess konkurrenskraft. Intressant nog talas det alltså inte alls i termer om bildning eller upplysning, man är till och med väldigt försiktig med att prata om böcker. Det man framhäver är istället verksamhetens mångfald och hur den nästan verkar kunna vara vad som helst för vem som helst. Vi ser här en tydlig dominans för den informationsförmedlande diskursen över den bokliga. Den informationsförmedlande diskursen består bland annat av ett synsätt på verksamheten som flexibel och starkt användarstyrd, där man ständigt är beredd att tillfredsställa de individuella användarnas behov. Den bokliga diskursen, som sällan är framträdande i denna del av materialet, inrymmer fortfarande ett betydligt starkare upplysningsideal. Trots att detta upplysningsideal ibland knyts an till i materialet då man talar om verksamhetens innehåll, som vi ska se senare, är det den informationsförmedlande diskursens breda och allsidiga aspekter av verksamhetsdefinitionen som framhävs och syns i sammanhang då man talar om legitimitet och konkurrens.

Inför stängningen av biblioteket fanns det många farhågor om vad som skulle hända med låntagare och bestånd, något som man löste med att öppna extra filialbibliotek med olika inriktningar: 300m² vid Brunnsparken som var ”tänkt som ett ’hämt- och lämnställe’ – en servicestation med lite gammalt och mest nytt” (2012:1), ungdomssatsningen Dynamo, barnverksamheten Miini på Röhsska museet samt Global på Göteborgs stadsmuseum med internationellt fokus och litteratur på många språk. Verksamheterna på filialerna var spetsade, avskalade och målgruppsanpassade. Deras innehåll kan på många sätt spegla verksamhetsdefinitionen under den här perioden: en biblioteksverksamhet nedkokad till sina mest populära beståndsdelar direktanpassade till användarna.

De utsagor som behandlar Miini och 300m² för på ett intressant sätt synen på biblioteksverksamheten under den här perioden till ljuset. I materialet haglar lovorden över det ”populäraste biblioteket” 300m² och man menar att det når ut

till svårnådda och blandade grupper av besökare (2013:3). Även Miini blir uppmärksammat och när stadsbiblioteket 2013 får priset ”Årets bibliotek” av fackförbundet DIK för de tillfälliga filialbiblioteken når hyllningarna sin kulmen: ”Stadsbiblioteket i Göteborg har använt stängningsperioden för kreativt nytänkande på ett konstruktivt sätt” (2013:4; 2013:5) heter det och man förtydligar:

Vanligtvis brukar det vara bibliotekets byggnad som uppmärksammas, men Göteborgs stadsbibliotek har lyckats alldeles utmärkt utan nya lokaler. De visar att det är verksamheten som är viktig (2013:2).

Det är *verksamheten* som är viktig. Denna typ av formuleringar gör att det konstrueras en komplex bild av hur viktig stadsbibliotekets byggnad och innehåll är för dess verksamhet, något som vi berört innan angående dess roll och läge i staden. Det är både innan och efter stängningen ett otroligt fokus på att folket uppskattar verksamheten oavsett form. I detta syns hur lite stadsbiblioteket kritiseras och granskas. Det stora huset som har allt för alla hyllas (2012:4; 2014:2), samtidigt som man under stängningen prisar och lovordar en splittrad och, över staden, utspridd verksamhet (2012:5; 2013:2; 2013:4). Och alla dessa lovord cirkulerar ständigt kring hur stadsbiblioteket har förstått sina användare och deras behov.

Den informationsförmedlande diskursens verksamhetsdefinition konstrueras här med ett marknadsekonomiskt språkbruk – det är inte svårt att jämföra denna nya uppdelade verksamhet med olika målgruppsanpassade butiker. 1960-talets varuhus där allting ska finnas blir under stängningsperioden dekonstruerat – nu får alla familjens medlemmar gå till olika butiker för att hitta vad de vill ha. Men efter stängningsperioden, då man går tillbaka till sitt stora hus, blir även det hyllat. Det är två verksamhetsideal, det utspridda och det samlande, som båda hyllas med endast en kort tids mellanrum. Utsagorna uttrycker tvetydiga inställningar till uppdelningen, man tycks vända kappan efter vinden och följer med i stadsbibliotekets agenda i bytet mellan samlad och uppdelad verksamhet med endast ett fåtal undantag (2009:1; 2014:7).

Det betydande användarperspektiv som finns i materialet från 2000-talet innebär ett tydligt avståndstagande från en dammig, stel, och gammalmodig institution, men det innebär inte nödvändigtvis att användarna har mer inflytande över verksamheten än innan – bara att de har en mer central roll när man pratar om verksamheten (2013:2; 2013:4; 2013:5; 2013:3). Det är ett fortsatt aktivt marknadsekonomiskt språkbruk som appliceras, där användaren väljer att aktivt konsumera bibliotekets resurser. Det är helt i linje med den tidigare nämnda upplevelseekonomiska tendens som genomgående går att urskilja i materialet, då man talar om bibliotekets arkitektur, roll i staden och dess verksamhet och aktiviteter (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006; Hedemark, 2009, s.154).

Det lilla biblioteket får gärna finnas i en otraditionell miljö, som till exempel en shoppinggalleria, där vi kan nå nya målgrupper och på samma gång vara tillgängliga för så många som möjligt (2010:3).

Det lättillgängliga 300m² jämförs ofta med sin kommersiella omgivning vid Brunnsparken samtidigt som det sticker ut med sin ickevinstdrivande verksamhet. ”Allt gratis” framhäver en bibliotekarie (2012:1) och bibliotekschef Persson menar att ”biblioteket är verkligen inte något tyst tempel eller en

kyrka. Det ska vara mer av ett slags marknadsplats för information” (2005:1). Det finns också utsagor som konstruerar en konkurrens med andra kommunala institutioner om offentlig finansiering (2010:4) och som känner sig manade att sälja in biblioteket genom att påvisa höga lånesiffror (2010:2). Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (Emerek et al. 2006) beskriver utvecklingen av användaridentiteten ”Kunden” i den här sorten av sammanhang som en följd av nya typer av offentliga marknader och konsumtion. De menar att vi idag uppfattar oss själva som kunder i mycket större utsträckning än tidigare, även i offentliga sammanhang som t.ex. sjukvård, barnpassning och kulturutbud (ibid., s. 43). ”Kunden” är en identitet som inte ser till det allmännas bästa, utan förväntar sig bra service utifrån sina behov. Det är en utveckling av användar-rollen som tydligt går att utläsa i vårt material. Framställningen av den konkurrens som biblioteket utsätts för gentemot andra aktörer visar vilken central position användaren innehar i informationsförmedlingsdiskursen: bibliotekets existensberättigande ligger i och med detta i dess relevans för användaren, något som bl.a. sätter litteraturförmedlingsrollen i gungning.

6.2.2 Kampen om boken II

Här exponeras du för böcker du inte visste att du ville läsa. Här har du ett rum i staden där ingen frågar vad du har där att göra. Här kan vara [sic] utan att vara tvungen att konsumera (2012:4).

Ovan ser vi ett citat som tydligt representerar den bokliga diskursens verksamhetsideal – ett bildande, gratis, otvunget rum med kvalitetsböcker. Men när det kommer till den informationsförmedlande diskursens förhållande till bibliotekets innehåll är det en problematisk och svårtydd inställning till böcker som framträder.

I de utsagor där bibliotekschef Christina Persson uttalar sig framhåller hon gång på gång användarens betydelse för biblioteket: ”om vi inte är angelägna är det ingen mening att vi finns. Vi eftersträvar hög användning.” (2005:1). Det framställs som att biblioteket måste göra allt för att på så många sätt som möjligt finnas där för aktiva eller potentiella användare och förbli relevant.

Bibliotek är i färd med att förändras från den tysta platsen där boken står i centrum till en mötesplats för information och inspiration.

[...] Tidigare uppfattade man bibliotekets uppgift som den att räcka över en efterfrågad bok. Nu ska man hjälpa med att söka information. Vi ska inspirera, ha föreläsningar. Det ska vara en levande mötesplats och en samlingsplats för ett demokratiskt samhälle där motsatta åsikter möts (2005:1).

Dessa citat från 2005 exemplifierar argument som är återkommande i materialet från samtliga tidsperioder. Förhållandet mellan den bokliga diskursens litteraturförmedlande ideal och den informationsförmedlande diskursens mötesplatsideal aktualiseras varje gång någon aspekt av verksamheten diskuteras, men det är aldrig några vattentäta skott mellan vad som ska få vara kvar och vad som ska lämnas därhän. Som tidigare nämnts går det, inom den informationsförmedlande diskursen, att skönja vad man skulle kunna kalla en mer postmodern inställning till bibliotekets roll och utformning, något som också är framträdande i hur man talar om användningen av verksamheten. Den

hegemoni som råder kring synen på biblioteket som mötesplats är i vårt material fastslagen, men det är en konstruktion som skapas genom att på olika sätt förhålla sig till den bokliga diskursen och inkorporera ett äldre litteraturförmedlande verksamhetsideal. När det kommer till synen på verksamhet och aktiviteter är detta mer framträdande. Det är en omförhandling av verksamhetsrollen som fortfarande sker, där man vill behålla en nostalgisk och litteraturfokuserad bild av biblioteket men samtidigt utvecklas till en bredare allaktivitetsverksamhet.

Ett intressant förhållande till böckerna blir synliggjort bland annat genom debatten kring flytande bokbestånd och gallring som blossade upp innan och under tiden för stadsbibliotekets ombyggnation. En debatt som främst skedde i branschpress men som även satte sina spår i dagstidningarna.

Stadsbiblioteket är stadens viktigaste kulturinstitution med långt över en miljon besökare om året. Det är gratis, öppettiderna generösa, utbudet stort och varierat. Visserligen går det att ställa välgrundade frågor om flytande bokbestånd, om alltför låga bokhyllor, och därtill färre böcker än tidigare. Men det är alldeles uppenbart vilket nav i stadens kulturliv biblioteket utgör. Eller snarare, vilket nav samtliga bibliotek utgör och vilken roll de spelar som demokratibärare (2014:5).

I artikeln som citatet är taget ifrån kritiserar Kultur i Väst, Västra Götalandsregionens kulturförvaltning, för undermålig organisation och stadsbiblioteket framställs som ett praktexempel på vad Kultur i Väst borde ha siktet på när de ser hur bra en kulturinstitution kan vara för staden. Detta citat är ett i mängden som framställer stadsbiblioteket som ett kulturellt nav och demokratiskt flaggskepp, ideologiskt sett är stadsbiblioteket som verksamhet oklanderlig. Den genomgående positiva inställningen och tilliten till folkbiblioteket som institution är något som man har sett är genomgående på ett nationellt plan (Hansson, 2010, s. 79).

Den enda kritiken av stadsbiblioteket som framförs av citatet ovan är den om ”flytande bokbestånd, om alltför låga bokhyllor, och därtill färre böcker än tidigare”. Vissa röster höjs för att det demokratiska uppdraget undermineras genom minskat och flytande bestånd (2014:9). Andra röster försöker förminska betydelsen av gallringar och flytande bestånd för bibliotekets verksamhet och menar att man istället borde se det positiva i att fler besökare får plats (2005:1). Man kan alltså inte dra några slutsatser om att olika syner på hur beståndet ska hanteras leder till olika verksamhetsdefinitioner. Men det synliggörs i debatten en motsättning mellan den bokliga och den informationsförmedlande diskursen. De kritiska rösterna är hårda och sätter upp motstånd mot en marknadsanpassad och kommersialiserad verksamhetsbild:

Nya inköpsrutiner, flytande bestånd och brister i upphandlingen har lett till att det är tveksamt om Göteborgs stadsbibliotek ens har som mål att följa bibliotekslagen. [...] Böcker, tidningar, tidskrifter är vad besökarna väntar sig, det skrivna ordet är bibliotekets unika uppdrag. [...] Att allt nyinköpt och många av de äldre böckerna ”flyter”, det vill säga blir kvar på det bibliotek där de lämnas, gör det omöjligt att bygga bestånd anpassade efter lokala behov, något som är viktigt i en segregerad stad som Göteborg (2014:9).

Det finns en vilja att hålla kvar vid litteraturförmedlingsrollen för att det är ”vad besökarna väntar sig” och ett samband med det större demokratibärande ansvar som biblioteket måste axla. Man menar bland annat att det flytande beståndet, de faktiska fysiska böckerna, påverkar hur pass demokratisk

biblioteket som institution kan vara (2014:9). Andra resonemang om vikten av att behålla litteraturförmedlingsaspekten (2005:1; 2012: 4; 2014:8) är dock inte alls lika ideologiskt förankrade som de som framträder i beståndsdebatten. Något som särskiljer dessa olika konstruktioner av verksamheten är synen på användaren. I beståndsdebatten lyfter man inte fram användarens roll lika mycket som i det övriga materialet. Resonemangen om litteraturförmedling inom den bokliga diskursen förs med en mycket mer auktoritär bild av biblioteket som samhällsinstitution (se t.ex. 2014:3).

I och med den skiftande relationen mellan användare och bibliotek som beståndsdebatten aktualiserar framkommer en komplex bild av förhållandet mellan böcker och användare i materialet. I ett tidigare nämnt citat kunde vi läsa hur bibliotekschefens förhoppning för det nya stadsbiblioteket var att det skulle rymma ”både fler besökare och aktiviteter” (2010:3). Här kan vi se hur den informationsförmedlande diskursen konstrueras genom att man talar i sådana breda termer som ”aktiviteter” eller ”innehåll” (2014:6) och väljer att fokusera formuleringarna på besökare eller användare istället för de materiella resurserna. Då litteratur diskuteras inom den informationsförmedlande diskursen ställs ofta besökare och böcker emot varandra, som att fler böcker inte får plats i den nya byggnaden, om man ska få plats med fler besökare.

Gallringar behövs, det är viktigt att få fler göteborgare att ta sig över tröskeln till biblioteket, – bibliotekarier ska inspirera till läsning. [...] Bibliotekets innehåll ska brukas. Vi sprang som små blå innan öppningen, då passade man väl också på att gallra en del. Många har svårt för att slänga böcker, det väcker associationer (2014:8).

Det framställs som att användare och böcker konkurrerar med varandra i det fysiska biblioteksrummet, det antyds att man måste gallra böcker för att få ”fler göteborgare att ta sig över tröskeln”. Det framkommer här hur komplex relationen mellan diskurserna är när man talar om litteraturförmedling. Det finns en tendens från den informationsförmedlande diskursen att ta avstånd från vad man anser vara en gammal roll för biblioteket, och man framhäver ofta att verksamheten måste innefatta något mer och något annat än bara böcker. Detta avståndstagande är komplext i det att man söker ta avstånd från något som inte egentligen existerar – den bokliga diskursen tar aldrig avstånd från användaren. Här flyter alltså diskurserna in i varandra, och det blir rundgång i resonemangen: man vill öppna upp biblioteket och få plats med fler besökare och aktiviteter, till stor del på bekostnad av bestånd, samtidigt ska dessa nya aktiviteter inspirera till ökad läsning och de nya besökarna ska hitta nya vägar till litteratur (som alltså inte längre får plats). En annan syn på detta är att verksamheten söker fler läsare, och att man genom att visa upp böcker på bokhandelsvis försöker göra de mer attraktiva och därmed locka till läsning.

Här kan vi se att en diskursiv kamp framträder om verksamhetsdefinitionen. Den bokliga diskursens syn på verksamheten som bevarare och tillgängliggörare av all sorts kultur ställs emot den informationsförmedlande diskursens agenda att förmedla den information, litteratur och kultur som användarna efterfrågar. Det leder till olika syn på tillgänglighet, och vad som ska tillgängliggöras. Den diskursiva kamp som i det här sammanhanget framträder mellan de olika verksamhetsidealen och dess följder kan ses ha sin grund i den pågående digitala utvecklingen.

6.2.3 Nya medier

Den digitala utvecklingen är en viktig aspekt av hur den informationsförmedlande diskursen konstruerar ett användarstyrt verksamhetsideal, där biblioteket blir vad användarna gör det till. Detta för oss vidare in på hur bilden av stadsbibliotekets förhållande till sina medier präglar verksamhetsdefinitionen. Inom den informationsförmedlande diskursen stöter vi på framställningar av den digitala utvecklingen som antingen ett hot mot bibliotekets identitet eller som ett sätt för verksamheten att utvecklas till en modern samhällsinrättning, men inte heller här är det vattentäta skott mellan ståndpunkterna. Som tidigare sagts visar materialet många olika inställningar till vad biblioteket ska förmedla och hur det ska göras, något som aktualiseras i hur man talar om, eller inte talar om, det digitala biblioteket.

Ett bibliotek utan böcker vore kanske en digital dröm – sedan kan vi kalla det utopi eller dystopi. Självt reagerar jag med ryggraden mot denna tanke eftersom biblioteket alltid varit en fast punkt i tillvaron, bokstavligen en fristad. I Stadsbiblioteket fanns för mig en stillhet och ordning, en rikedom och kontinuitet som blev fundamental en gång. Kanske låter detta som konservatism, men jag är övertygad om att bibliotekets uridé om boksamling, som plats, är möjlig att kombinera med precis alla digitala faciliteter och fortfarande vara en handfast ö av bildning och underhållning. Det är där jag hittar det jag söker – och inte visste att jag sökte. Vilket är själva Kvaliteten (2014:3).

I citatet ovan framträder både den bokliga och den informationsförmedlande diskursen. Då man argumenterar för bibliotekets ställning i offentligheten och att kunna hitta det man ”inte visste att jag sökte” åkallar man äldre ideal och den bokliga diskursen framträder, samtidigt syns den informationsförmedlande diskursens postmoderna tendens att kombinera det nya och det gamla. Som tidigare nämnts framhävs ibland den digitala utvecklingen då man legitimerar biblioteket, men det är ingenting som vi kan se genomgående i materialet. Det finns inget generellt motstånd, men det lyfts heller inte fram nya idéer eller digitala utvecklingsområden. Ett tidigt inlägg menar att biblioteket måste inse ”vikten av att vara en väg in i informationssamhället genom att tillhandahålla den moderna tekniken” eftersom att ”det finns en risk att biblioteken och deras utveckling stagnerar och står och stampar där man var 1990 före informations-explosionen” (2005:1). Andra röster inom den bokliga diskursen höjs för skönlitteraturens roll i verksamheten och vikten av att behålla boken som central i verksamheten (2014:8).

När det talas om böcker inom den bokliga diskursen talas det ofta om vilken roll biblioteket ska spela i samhället (2009:3). Det finns i dessa formuleringar en vilja att tala ideologiskt, att diskutera och omvärdera bibliotekets kärna och syfte – det ställs många öppna frågor utan givna svar. Man knyter också an till den bokliga diskursen då man menar att bibliotekarieyrkets litterära grund riskerar att urholkas av ett verksamhetsfokus på informationsresurser (2014:1; 2014:3) och att bibliotekarier idag egentligen inte behöver ”någon kännedom, professionen ligger i att kunna söka information. När den kännedomen försvann, så försvann även omsorgen om litteraturen” (2014:8).

Det faktum att utsagor inom den informationsförmedlande diskursen lyfter vikten av litteratur men samtidigt ställer fler besökare emot fysiska böcker kan tolkas som en vilja att utvecklas digitalt, att komma åt bokens själ och bjuda in

till läsning utan att behöva lyfta fram den faktiska fysiska boken. För man tar här avstamp i den fysiska boken, den får på många sätt symbolisera det förgångna, vara en utgångspunkt för vad som ska utvecklas och förnyas. Det ”handlar inte bara om att låna pappersböcker längre” (2004:1) och man ska göra mer än bara ”räcka över en efterfrågad bok” (2005:1). Detta kan ses som en följd av den digitala utvecklingen i samhället i stort där litteraturen, musiken, och konsten har en plats hos användaren utanför sin fysiska form.

Vad är ett bibliotek 2014? Vad förväntas sig våra besökare? Vi är inte Liseberg, inte Universeum – och det ska vi inte heller vara! Men hur kan man göra biblioteket attraktivt? [...] Mycket har handlat om att få ihop leken och boken. Ofta tror man att man måste göra ett Astrid Lindgrens Värld eller Alfons Åbergs Kulturhus, att man måste skapa en sagovärld med kulisser. Och det trodde nog jag också från början. Men det som överraskat mig mest är att boken inte behöver något sådant. Den är så levande som den är. Varje bok är en värld i sig, och på biblioteket kan de få en chans att verkligen stå ut (Miinis enhetschef Lotta Alverin, 2014:1).

Här är ett citat där den bokliga diskursen framträder igen, intressant nog i argument för förnyelse. Resonemanget här åkallar det själsliga i boken för att argumentera för bibliotekets relevans i staden. Likt tidigare utsagor finns det en vilja att söka upp användaren och attrahera och omvandla verksamheten till dennes behov och som tidigare sagts genomsyrar användarperspektivet båda diskurserna, med skillnaden att användaren i den bokliga diskursen inte tar lika stor plats som i den informationsförmedlande diskursen, vilket vi kan se spår av även här. För här är boken utgångspunkten. I avsnittet om arkitektur talade vi om hur det nostalgiska språkbruket är återkommande i den bokliga diskursen, något som också är framträdande i de utsagor som talar om bibliotekets verksamhet. Det finns en romantisk ton i hur Miinis enhetschef Lotta Alverin väljer att formulera sig kring böckerna – ”levande”, ”en värld i sig”. Detta perspektiv som sätter boken i centrum är intressant i förhållande till utsagorna som behandlar boken i den informationsförmedlande diskursen, där den oftast endast förekommer i relation till användaren. Det faktum att de röster som höjs för böckerna först gör det i försvar då det finns något att reagera mot kan också ses som ett tecken på att bokens roll i stadsbibliotekets omvandling inte läggs märke till förrän den är borta.

Innan ombyggnationen finns det en tro på att stadsbiblioteket ”kan bli ett slags kulturhus för alla” (2010:4) vars uppgifter inbegriper att ”ge alla tillträde till världskulturen och erbjuda en mötesplats för människor med radikalt olika ingångar i kulturarv och litterära kulturer” (2010:5). När ombyggnation är färdig ses stadsbiblioteket som ”stadens viktigaste kulturinstitution” (2014:5; 2014:8) och ”ett nav i stadens kulturliv” (2014:5). Dessa ohämmade hyllningar och breda formuleringar gör att det blir svårt att sätta fingret på bibliotekets uppgift i staden. Stadsbiblioteket har på många sätt redan införlivat kulturhusidealet och går mot en informationsförmedlingsroll, men många räds att utvecklingen ska rationalisera bort böckerna.

6.3 Sammanfattning

Från de dagstidningsartiklar som publicerades under perioden 2004 till februari 2015 framträder en komplex bild av relationen till stadsbiblioteket. Den diskursiva kamp vi fokuserat på, mellan en boklig och en informationsförmedlande diskurs framstår som uppluckrad och motsägelsefull, delvis till följd av ett ökat användarinflytande där bibliotekets roll framförallt är att möta den individuella användarens behov. I den informationsförmedlande diskurs som dominerat perioden lyfter man framförallt fram stadsbibliotekets roll som instrument i stadens utveckling, som mötesplats och integrationsverktyg. Framförallt den första aspekten upprepas gång på gång i materialet tills begreppet är oemotsagt fastlåst vid bibliotekets roll. En djupare debatt kring vad detta innebär för verksamheten är frånvarande i materialet. Istället konstrueras en motsättning mellan att skapa plats för böcker och för människor där den bokliga diskursen åter träder in. Samma principer går igen i den debatt som föregick ombyggnationen om det nya husets arkitektoniska utformning och placering. Den handlar framförallt om fasaden och hur den passar in på Götaplatsen, och i ganska liten utsträckning om vilken typ av verksamhet man vill se i det nya huset eller hur väl det passar denna verksamhet. Återigen blir dock stadsbibliotekets placering en debattfråga, det populära tillfälliga filialbiblioteket 300m² vid Brunnsparken aktualiserar Götaplatsens svår-tillgänglighet för många göteborgare. Det är alltså splittrad bild som framstår av det nygamla stadsbiblioteket, en populär kulturinstitution med en självklar plats i staden som samtidigt kämpar med att nå ut till användarna och legitimera sin verksamhet. Många har åsikter om det nya biblioteket, men få uttrycker några konkreta tankar om dess innehåll.

7 Slutdiskussion

I följande avsnitt går vi in i en jämförande analys där vi diskuterar likheter och skillnader mellan de två tidsperiodernas framträdande diskurser. Vi går även djupare in i vilka slutsatser vi kunnat dra angående förändringen i stads bibliotekets identitet när det kommer till dess roll i staden och dess verksamhet.

7.1 Kultur och bildning på biblioteket

1960-talets demokratiska fokus på att biblioteket ska finnas där för alla som kan behöva det har på 2000-talet utvecklats till en marknadsliberal syn på bibliotekets verksamhet som uppsökande, marknadsförande och konkurrerande om individens uppmärksamhet. Det är en förändring som kan ses bygga på flera mekanismer, såsom den tekniska utvecklingen och förändringar i medie-klimatet, men i vårt material associeras den framförallt till den övergripande politiska samhällsutvecklingen. I 1960-talets välfärdssamhälle var individen en del av ett kollektiv som skulle uppleva och bildas genom kultur på landets folkbibliotek. Den bokliga diskursens bildningsideal innebar då en tro på det kollektiva fortbildandet, att biblioteket som institution skulle samla och dela kunskap mellan dess anställda och besökare. Men den innebar även en i många fall paternalistisk syn på användarna och den kultur och kunskap biblioteket skulle förmedla (Hedemark, 2009, s. 38).

Grunden till denna inställning handlar naturligtvis om idén att kultur och kunskap skulle kunna förändra människors liv, göra dem till bättre medborgare. Det gamla Dicksonska folkbiblioteket var exempelvis både en plats för Göteborgs arbetare att vara, ett alternativ till krogen, och en plats där de skulle möta kultur och kunskap som skulle leda dem från densamma. Synen på användaren hänger med andra ord tätt samman med synen på kultur, det ser vi även i materialet från 2000-talet. Under den period vi studerat i slutet av 1960-talet kan man på många sätt se början till en upplösning av det tidigare kultur- och biblioteksidealet, Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) talar i sammanhanget om avtraditionalisering och de stora berättelsernas död. Vi återkommer till detta nedan.

Synen på kultur skiljer sig en hel del åt mellan den bokliga diskursen och kulturhusdiskursen, som vi visat tidigare finns exempelvis inte samma instrumentella skiljelinje mellan fin- och populärkultur i den senare. Men trots kulturhusdiskursens dominans i materialet är det svårt att hitta tecken på något större användarinflytande vad gäller t.ex. den konst som fanns i artoteket, eller den teater som spelades i hörsalen. Även inom kulturhusdiskursen ville man förmedla kultur och kunskap som på något sett skulle förändra människor, och även om det handlade om frigörelse så var det en frigörelse som gavs från ovan. Vi kan alltså se att den paternalistiska tonen som den bokliga diskursen förmedlar i sitt bildningsideal också framträder i kulturhusdiskursens kultursyn. En återkommande bild ges av att biblioteket på olika sätt ämnar uppfostra medborgarna. Vi kan också se att paternalism och påverkan, genom ”god” kultur på 1960-talet, på 2000-talet har ersatts av individens självförverkligande

och integrering i samhället. En utveckling som resulterar i ett bibliotek som ska innehålla allt, från tekniksupport till kurser i svenska.

Perioden mellan våra nedslag, ca 1970-2005, präglas av omförhandling och utveckling av folkbibliotekets identitet i det framväxande informations-samhället. Under denna tid axlar folkbiblioteken allt större utbildningsansvar och dess identitet formas kring nya informationsteknologiska lösningar. En mer instrumentell och förmedlande verksamhet växer fram, som också kan ses leda till att biblioteken blir allt mer konkurrensinriktade (Hedemark, 2009, s. 167). Hedemark har i sitt material kunnat se en informationsförmedlande diskurs framträda redan i början på 1980-talet, där man i polemik med den bokliga diskursens äldre litteraturförmedlings- och bildningsideal och istället söker omfamna en utbildande roll där den nya informationstekniken och förmedlingen av den samme står i fokus (ibid.). I vårt material kan vi se hur den informationsförmedlande diskursen har fortsatt utvecklats sedan mitten av 2000-talet. Men även om man kan tala om samma diskurs över en längre tid är den naturligtvis alltid kopplad till sin samtida kontext. Den informationsförmedlande diskursen vi talar om i det här sammanhanget ser delvis annorlunda ut än den diskurs som Hedemark såg i början av 1980-talet. I dag kan man t.ex. ana en annan, mer försiktig, syn på hur revolutionerande den nya tekniken kan vara för hur vi förmedlar och tar till oss konsumtion i framtiden. I Hedemarks (2009) tidigare material är det en betydligt mer optimistisk, och ibland orealistisk, syn på den nya teknikens möjligheter som framträder.

Som vi kunnat konstatera tidigare så bygger bibliotekets legitimitet i informationsförmedlingsdiskursen i stort sett uteslutande på användaren och hur väl det kan möta dennes behov och begär. Utan användaren är det samtida folkbiblioteket ingenting, enligt logiken i denna diskurs. I vårt material ser vi exempel på detta i den debatt om gallring som pågick under ombyggnationen, där man både kunde se uttryck för den bokliga diskursen i argument om bevarandet av böcker för bevarandets skull, men också hur man med användaren i fokus argumenterat för att bevara böcker för att göra dem tillgängliga. Som vi nämnt tidigare har man dock oftast konstruerat en polemik mellan användaren och böckerna i artiklarna, något vi återkommer till nedan då vi talar om hur bibliotekets legitimitet konstrueras utifrån olika diskursiva värderingsgrunder.

Samtidigt är det viktigt att här problematisera det ökade användarinflytande vi noterat. Det som vid en första anblick kan ses som en radikalt annorlunda situation för folkbiblioteksanvändaren, behöver inte nödvändigtvis vara det i verkligheten. Att det råder en diskrepans mellan vad man säger sig vilja göra, och vad man faktiskt gör, är naturligtvis inte unikt för den här situationen. Här talar vi dessutom om en biblioteksverksamhet som under en förändringsperiod blickar framåt, vilket gör det lätt för språkbruket att bli en aning verklighetsfrånvänt och utopiskt. Men ännu viktigare att poängtera är att andra mekanismer har ett minst lika stort inflytande som användaren. I materialet finns flera återkommande exempel på hur ekonomiska aspekter inverkar och styr på folkbiblioteken, en utveckling som även tydligt lyfts fram i tidigare forskning (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006). Att retoriken får dessa två allt tydligare karaktäristika samtidigt är inte konstigt. En allt mer ekonomiserat inriktad verksamhet söker naturligt bekräftelse från sina

konsumenter, och mäter sin framgång i hur väl de lyckas uppfylla dessa konsumenters krav.

Hur detta framkommer i materialet är dock även en följd av ett förändrat mediaklimat, en förändring som naturligtvis också drivits av samma mekanismer. Jämfört med artiklarna från 1960-talet är antalet debattartiklar betydligt fler under den senare perioden. Som nämnts tidigare, i samband med arkitekturdebatten, drivs debatterna under 2000-talet av profilerade debattörer med starka åsikter. Något som är förvånansvärt svårt att hitta på 1960-talet. Kanske bedrevs större debatter om kulturpolitik och bibliotekens framtid på andra arenor än de stora dagstidningarnas ledarsidor. En följd av bibliotekets synbara marknadsanpassning och det förändrade mediaklimatet är att bilden av bibliotekets roll som mötesplats också har förändrats.

7.2 Mötesplatsen

Bilden av biblioteket som en mötesplats genomsyrar hela materialet och termen upprepas gång på gång, även om innebörden tycks skifta mellan perioderna. På 1960-talet talar man om ett klasslöst "vardagsrum", där samhällets alla medborgare kan mötas och ta del av det nya integrerade biblioteket. Som vi påtalat tidigare ledde dock det inkluderande och allomfattande mötesplats-idealet på 1960-talet till att stadsbibliotekets tidigare huvudsakliga målgrupp, arbetarna, delvis osynliggjordes i verksamheten. Men synen på biblioteket som mötesplats är på 1960-talet omåttligt populär, och den nya verksamheten och byggnaden verkar uppfylla den breda roll som biblioteket (och framförallt Möhlenbrock) hade i åtanke. Kontrasten mellan det tidigare, betydligt mindre, arbetarbiblioteket i Haga och det nya moderna kulturvaruhuset på Götaplatsen synliggör vad mötesplatsidealet betydde för den nya verksamheten. Man kan säga att bibliotekets roll som mötesplats är en central del av konstruktionen av det moderna folkbibliotek man eftersträvade i den kulturhusdiskurs som dominerade i slutet av 1960-talet.

I materialet 2004 - 2015 är det ett mer svårgripbart mötesplatsbegrepp som framträder, där det upprepas som ideal i utsaga efter utsaga utan att egentligen kräva definition eller förklaring. Som nämnts tidigare i analysen råder det en närmast hegemonisk bild av att det är denna funktion som är mest central i det samtida och framtida folkbibliotekets roll. Här finns bibliotekets unika kärna som legitimerar dess plats i staden. Men även under den senare perioden innebär den allomfattande synen på verksamheten en utestängning av vissa minoritetsgrupper. För även om man menar att alla ska få plats att vara med i det nya huset, bygger man på nya värderingsgrunder. Man vill öppna upp ännu mer, bygga bort ännu fler bokhyllor och sådant som inte ligger i tiden. Det är en otydlig och svårfångad biblioteksidentitet som träder fram då man talar om biblioteket som mötesplats på 2000-talet.

2000-talets ombyggda mötesplats innebär liksom förnyelsen på 1960-talet ett avstamp in i nya verksamhetsideal, men det framställs samtidigt som att stadsbiblioteket inte har gjort tillräckligt för att på riktigt uppfattas som ett "framtidens bibliotek". Flera utsagor menar på att man borde ha byggt större, eller kanske på annan plats, för att stå sig i konkurrensen med andra nya kulturhus och prestigefulla stadsbibliotek i Norden. Bibliotekets roll som

mötesplats är dock inte något som ifrågasätts under denna period, det är så självklart att det aldrig egentligen förklaras eller motiveras i någon större utsträckning. Kanske är det stadsbibliotekets popularitet som har lett till detta, kanske hade rollen som mötesplats ifrågasatts mer om verksamheten och bibliotekets roll i staden hade varit mer ifrågasätt överlag.

Även om inte termen mötesplats ifrågasätts är det något som håller på att hända i den senare perioden, då man börjar diskutera stadsbibliotekets roll i staden på ett sätt som man inte gjorde på 1960-talet. Mycket av detta kan ses i ljuset av den flytande identitet stadsbiblioteket har under den här tiden. Fram träder inlägg om centralisering, flytande bestånd och bibliotekets roll i integrationsprojekt. Kanske kan man se dessa utspelade utsagor som tecken på att ideologiska argument ofta saknas i berättelsen om det ombyggda stadsbiblioteket. De argument som placerade biblioteket i mitten av välfärdssamhället på 1960-talet finner idag ingen fast ideologisk grund att stå på, något som synliggör vilken roll biblioteket egentligen spelar i dagens individualistiska informationsamhälle. Istället för en tydlig roll i bildningskulturens mitt förmedlas en bild av förväntningar på biblioteket som bl.a. ett instrument i lokalpolitiska integrationsprojekt. Det finns en uppfattning att denna mötesplats ska stötta samhället, utan att några konkreta ramar för verksamheten faktiskt ges. Bilden man möts av idag är också betydligt mer förvirrad och splittrad än den starkt framåtblickande och förhoppningsfulla som ges av artiklarna från 1960-talet. Det kan tyckas att det som är nära och pågående oundvikligen verkar mer komplext och svårgripbart än det som är långt bort, men det som trots allt framgår är att stadsbibliotekets nuvarande identitet är svårfångad.

Bibliotekets roll som mötesplats är alltså central inom både kulturhusdiskursen och den informationsförmedlande diskursen. Olikheterna i förhållningssättet och utsagorna om begreppet mötesplats är ett tydligt exempel på en skiljelinje mellan dessa diskurser. I den första är själva husets funktion tydligare, som en mötesplats mellan stadens invånare och olika kulturuttryck och ett modernt, klasslöst vardagsrum. Återigen är det viktigt att poängtera att detta inte handlar om hur verksamheten sen faktiskt såg ut, utan om hur den framställdes exempelvis i de artiklar som nämnts tidigare där farhågorna om horder av stökiga ungdomar avfärdas. I den informationsförmedlande diskursen är det som sagt en mer abstrakt bild av verksamheten som mötesplats som förmedlas. I linje med att det i den informationsförmedlande diskursen framkommer ett bredare mötesplatsbegrepp, är det också andra värderingar som synliggörs då man argumenterar för denna mötesplats, framförallt när det kommer till husets funktion och dess relevans för användaren.

7.3 Stadsbiblioteket och samhället

I och med den informationsförmedlande diskursens inträde har det skett ett tydligt skifte vad gäller position mellan bibliotek och besökare, och den bokliga diskursens upplysningsideal ställs emot ett där individens utveckling och gagn står i fokus. Det handlar inte om vad vi kan göra tillsammans, i samhället i stort och på biblioteket, utan vad du som besökare kan få ut av de samma. I 1960-talets kulturhusdiskurs och 2000-talets informationsförmedlande diskurs ser vi olika typer av instrumentella konstruktioner och

argument för bibliotekets legitimitet i samhället. Under 1960-talet är det kulturhusrollen som positionerar och försvarar stadsbiblioteket, under 2000-talet är det användarnas informationsbehov och upplevelser.

Denna process tycks pågå konstant, dessa två diskurser liknar också varandra i det att bibliotekets legitimitet och identitet ligger utanför det som, enligt den bokliga diskursen är dess kärnverksamhet, böckerna, och hela tiden är beroende av att omformulera sin identitet efter andra värden. Rollerna som stadens kulturhus och informationsförmedlare skiljer sig dock en del åt, diskurserna verkar i två samhällen med skilda behov, och där individer står i en helt annan position till samhället, staten och välfärden.

Utvecklingen av användarrollen och mer marknadsliberala verksamhetsideal hör tätt samman med välfärdssamhällets förändring. Biblioteket har, i och med sin lagstiftade existens i varje kommun, blivit tvunget att axla allt fler roller i det på många håll ekonomiskt ansträngda lokalsamhället. Detta utökade ansvar, samt ett alltmer betydande fokus på individen över kollektivet, har lett till splittrade och otydliga bilder av vad ett stadsbiblioteks identitet. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen skriver, angående folkbibliotekens ideologiska grunder och dess legitimitet:

Kommunismen ville varetage folkets interesser, men selv samme folk har stået i opposition til det kommunistiske system. Økonomiske kriser og fordelingsproblemer har vist, at den liberale doktrin om det fri markeds gavn for almenvældet også er problematisk. Ligesom oplysningen med tiden, set fra en modernistisk position, er blevet transformeret om til underholdning, hvor mere eller mindre ligegyldig kvantitet har forrang for universel kvalitet i kampen om opmærksomhed (Emerek et al., 2006, s. 19).

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) menar att den nuvarande utvecklingen, sedan avtraditionaliseringen och de stora berättelsernas död förkunnades under postmodernismens 1980-tal, går mot ett mer splittrat, motsägelsefullt och riktningsslöst samhälle. Frånvaron av övergripande ideologier leder till att samhällets institutioner inte är överens om vilken riktning utvecklingen ska gå åt. Detta menar de, tillsammans med sociologerna Lyotard och Giddens, grundar sig i tanken att ett tillräckligt upplyst samhälle leder till ett kunskapsläge med ökad reflexivitet och ifrågasättande (Emerek et al., 2006, s. 19). Det är en utveckling som de menar går att se i hur folkbiblioteket fungerar i offentligheten, och som vi kan se tydligt framkomma i vårt material. Ett mer reflexivt kunskapsläge hör också ihop med utvecklingen av att allt fler politiska samtal förs på webben. Debatterna blir fler, och mer utspridda, och samhällets diskursiva kamper blir mer komplexa och luckras upp.

Folkbiblioteket går i och med detta igenom ett slags frigörelse, mot en bredare verksamhet där man vill utvecklas i många olika riktningar och undersöka nya möjligheter för vad uppdraget kan innebära. Vårt material från 1960-talet representerar på många sätt en startpunkt för denna utveckling, där den stora berättelsen om det moderna biblioteket i det stora huset fortfarande berättas, men där den berättelsen innebär en verksamhet som tar flera steg i olika kulturella riktningar så att rollen breddas. När sedan 1970-, 80- och 90-talen kommer med sin teknikutveckling står stadsbiblioteket där, i samma trånga

skrud som innan, med en byggnad som knappast återspeglar informations-samhällets framväxt.

2014 framträder bilden av att det nyöppnade stadsbiblioteket i Göteborg vill vara en direkt representation av ett nytt biblioteksideal med ledord som upplevelse, flexibilitet, informationsförmedling och prestigebygge. Den breddade verksamheten har i bristen på ideologisk riktning blivit alltmer kommersialiserad – ett bibliotek som vill vara både stort och litet, både bevarande och förmedlande, och som framförallt styrs av vad användarna efterfrågar. I centrum av den informationsförmedlande diskursens mötesplatsideal finns en ny omformulerad upplysningstanke där man talar om att tillgängliggöra information, ett demokratiseringsuppdrag så gott som något i ett informations-samhälle. Men det är ingen självklar roll som biblioteket har att gå upp i; utvecklingsmöjligheterna är trots allt diffusa och drar åt olika, ibland motsägelsefulla, håll.

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006, s. 23) menar att det är en vitalisering av folkbibliotekets upplysningsroll som skett sedan informations-explosionen i mitten av 1990-talet, och de små postmoderna berättelserna är i färd med att samlas ihop, i ett sökande efter en mer enhetlig bild av bibliotekets verksamhet, vilket resulterar i en återgång till en stor berättelse. Det är en utveckling som vi kan skönja i vårt material, framförallt när det kommer till hur man talar om själva huset och om folkbibliotekens roll i allmänhet.

7.4 Kvalitet och kvantitet

Att den direkta styrningen av vad användare bör och inte bör läsa (som ofta tar sig uttryck inom den bokliga diskursen) har minskat, kan få konsekvenser. En sådan konsekvens kan vara att den ersatts av en mer dold och latent liggande form av styrning som är än mer besvärlig att uppfatta då den inte sällan döljs bakom individualistiska argument som betonar valfrihet (Hedemark, 2009, s. 156).

Som citatet visar är det en annan form av styrning som sker från bibliotekets sida när det kommer till att styra biblioteksanvändarens val i dagsläget, men det är dock ett maktutövande bibliotek som framträder i informationsförmedlingsdiskursen. I detta led kan även en mer användarstyrd verksamhets-syn på många sätt påverka hur biblioteket utvärderas och värderas, då kvantitativa mått ställs emot kvalitativa. Inom den informationsförmedlande diskursen legitimeras som sagt verksamheten utifrån dess relevans för användaren, vilket är en del i varför effektivitet i låne- och besöks-siffror framförallt är de värden som lyfts fram som viktiga. Man kan också tala om detta som en del av den ekonomisering som allt mer styr folkbibliotekens verksamhet, och som vi nämnt tidigare i samband med materialet från 2000-talet. Detta har lett till att de delar av verksamheten som går att mäta och kvantifiera (och därmed att tydligare effektivisera) anses som allt viktigare. I Göteborg är t.ex. numera inköpsanslagen på stadsdelsbiblioteken knutna till besöks- och utlåns-siffror, vilket till stor del gynnat bibliotek som redan har en etablerad plats i stadsdelen och vars upptagningsområde består av vana biblioteksanvändare.

Atlestam et al. (1997) beskriver hur det efter öppningen på 1960-talet var svårt för verksamheten att komma ikapp den stora tillströmning av besökare som det nya bygget innebar, och att man istället för att effektivisera arbetet satte in extrapersonal:

Denna inbyggda underbemanning har sedan följt huvudbiblioteket och varit mer eller mindre akut genom åren och den enda reglerande faktorn har varit öppettiderna och andra serviceförsämringar.

[...]

Sedan dess [1967] har budgeten, som alltid i bibliotekssammanhang, varit en ständig balansgång mellan att ha öppet och ha något i hyllorna, dvs. mellan personalbudget och medieanslag (Atlestam et al., 1997, s. 203f).

Redan på 1960-talet fanns det alltså en motsättning mellan kvalitet och effektivitet i verksamheten, men det är i materialet från 2000-talet, samt i förlängningen den bokliga och den informationsförmedlande diskursen, som dessa värden mer tydligt ställs emot varandra. Detta har framförallt att göra med det stora fokus på användarens upplevelse och, som Hedemark säger, med valfrihet. Användaren har som sagt alltid rätt att välja i dagens bibliotek, något som vi har sett hör tätt ihop med en alltmer kommersialiserat inriktad verksamhetsbild och bibliotekets konkurrenskraft. Det blir lättare att mäta bibliotekets effektivitet gentemot andra institutioner, som man gör i materialet med t.ex. Skansen eller Ullevi, om man använder samma kvantitativa mått. Samtidigt så finns det en motsättning i detta sett ur ett upplevelseekonomiskt perspektiv, för hur ska man mäta en upplevelse? Framförallt opererar man med värden som går utanför de kvantitativa, ett exempel på det är det upplevelsevärde som placeringen på Götaplatsen tycks utgöra som vi återkommer till, och som kan vara en orsak till den motsägelsefullhet som kan urskiljas i hur ekonomiska principer verkar i denna folkbibliotekskontext.

Som vi såg innan utgår oftast ideologiska argument för bibliotekets existens från den bokliga diskursen, där man nostalgiskt talar om litteraturens vikt och institutionens långa och stolta historia. Men när man talar om dess relevans i staden är det framförallt den informationsförmedlande diskursens argument om en välanvänd, och därför framgångsrik, verksamhet som framträder. Den dominerande informationsförmedlande diskursens kvantitativa effektivitetsmått är betydligt mer ofta anammade i utsagorna än t.ex. den bokliga diskursens argument om folkbildning. Även politiska beslut om finansiering fattas på dessa kvantitativa värderingsgrunder. Detta innebär ju i sig, som Hedemark (2009) också påpekar, att själva arbetet på biblioteket – den diskursiva praktiken – blir direkt påverkat av hur man talar om och värderar biblioteket utifrån dessa effektivitetsmått.

De olika diskursernas förhållande till bibliotekets innehåll synliggör ytterligare skillnaderna mellan deras verksamhetsideal. Som vi tidigare berört har detta mycket att göra med hur bibliotekets identitet konstrueras i de olika diskurserna, och att i det i kulturhusdiskursen på 1960-talet samt i informationsförmedlingsdiskursen på 2000-talet handlar om andra markörer än den faktiska boken. Hedemark beskriver hur det i hennes material konstrueras en binär retorik mellan det digitala och det fysiska innehållet på biblioteket (2009, s. 156). Den ”nya” teknologin ställs emot den ”gamla” boken, något som

Hedemark tillsammans med flera forskare menar är en grov förenkling av hur det verkligen ser ut, framförallt är det en orimlig förminskning av bokens ställning i verksamheten. Denna binära retorik konstrueras även i vårt material, där den informationsförmedlande diskursen ständigt sätter upplevelser framför innehåll samtidigt som den bokliga diskursen nostalgiskt romantiserar de fysiska böckerna.

Förhållandet till medierna blir intressant i ljuset av hur man vidare legitimerar bibliotekets verksamhet och identitet i staden. Det råder definitivt en diskrepans i hur utsagorna argumenterar för bibliotekets legitimitet i staden och hur man värderar verksamhetens innehåll. För trots att den informationsförmedlande diskursens bild av det upplevelsefokuserade mötesplatsbiblioteket är dominerande under 2000-talet är bokens ställning tydligt överordnad all annan media då man väl talar om media. Den stora skillnaden från 1960-talets verksamhetsbild är vilken typ av litteratur det är som lånas ut. Något som också hör tätt samman med de olika kultursynerna som diskurserna företräder. Den bokliga diskursens kvalitetsideal, och även till viss del kulturhusdiskursens kulturförmedlingsideal, leder på 1960-talet till utsagor som premierar en viss typ av litteratur och kultur. Också på 1960-talet lyfter man fram låne- och besöksstatistik, men det har på 2000-talet vuxit till ett betydligt mer framträdande mått för bibliotekets fortsatta relevans. Det handlar på 2000-talet inte längre om någon form av tillgängliggörande av just kvalitetslitteratur, antingen talar man om hur mycket som lånas eller vad i samlingarna som är populärt att låna.

7.5 Götaplatsen och byggnaden

Stadsbibliotekets utformning och placering förhåller sig ofrånkomligen under båda perioderna till bibliotekets verksamhet och roll i staden, något som bl.a. kommer till uttryck i relationen till Götaplatsen. Här går det att urskilja en hel del förändringar, men förvånansvärt mycket är sig också likt. Den debatt som föregick beslutet om att bygga ett nytt stadsbibliotek på Götaplatsen i slutet av 1950-talet har delvis återuppväckts under planeringen av ombyggnationen 50 år senare. Under slutet av 1960-talet var det i stort sett ingen som ifrågasatte stadsbibliotekets placering, trots det är det slående hur vissa utsagor om Götaplatsen och biblioteksbyggnaden återkommer i debatten på 2000-talet. Man talar under båda perioderna om ett kulturtorg i desperat behov av vitalisering, enligt de som går längst är det ett omöjligt uppdrag, inte ens ett överfullt kulturhus kan balansera upp tyngden av det gula teglet enligt dem.

Debatten om Götaplatsen och stadsbiblioteket i artiklarna från 2000-talet är ett tydligt uttryck för, och exempel på den tidigare omtalade diskrepans som råder mellan det framgångsrika stadsbiblioteket med höga besöks- och utlåns-siffror som samtidigt inte når tillräckligt många eller rätt användare. Farhågorna kring huruvida Götaplatsen är rätt plats för stadens huvudbibliotek uttrycker denna vilshenhet kring vad framtidens bibliotek ska vara, och vad dess användare vill ha, utan att direkt efterfråga detta.

Som nämnts tidigare i analysen bestod 2000-talets debatt om byggnaden och Götaplatsen till stor del av en debatt om fasader och respekt för äldre arkitektur och kulturminnesvärden. Detta kan tolkas som ett tecken på vår tids fixering

vid yta men med Pine och Gilmores (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006, s. 21) idéer om upplevelseekonomin som bakgrund är det naturligt att det som kanske påverkar användarnas upplevelse när de stiger in i det nya stadsbiblioteket mest – nämligen byggnaden – får mer fokus. I artiklarna från 1960-talet konstateras endast att det nybyggda huset lever upp till förväntningarna, det är modernt, ljust och öppet. Samma adjektiv återkommer, som vi konstaterat om det ombyggda huset, men med en ökad volym. Här kan det tyckas som att utvecklingen vad gäller idealen för biblioteksbyggnader stått still men faktum är att det snarare är ett exempel på hur dagens biblioteksideal återknyter till de som formulerades i slutet av 1960-talet. Ett argument för det är de ombyggnationer i den gamla delen av biblioteket vars syfte var att återställa inredningen till något som mer liknade hur det såg ut vid öppningen 1967, genom att t.ex. ta bort rumsindelningar och dylikt som tillkommit under 1980- och 90-talen (Elofsson, 2008, s. 5).

Ett annat sätt att tydliggöra hur viktig användarens upplevelse av biblioteksrummet är för konstruktionen av dess identitet är utformningen av filialbiblioteket 300m². Det lilla biblioteket vid Brunnsparken är inrymt i en före detta pälsbutik och den liknar kanske mest av allt en bokhandel med nya böcker och tidskrifter generöst skyltade. Det är ett bibliotek som framförallt erbjuder bekvämlighet och lättillgänglighet med förhållandevis långa öppettider och närheten till knutpunkten Brunnsparken. Man kan kalla det ett nischat bibliotek, man kan också påstå att det är ett bibliotek som i minsta möjliga mån liknar den bokliga diskursens bibliotek. Det senare är intressant i och med att 300m² till viss del lyckats bättre än stadsbiblioteket på Götaplatsen med att locka nya användare och filialen har blivit ett argument för att just placeringen av ett huvudbibliotek på Götaplatsen är problematiskt ur tillgänglighetssynpunkt. Detta är även ytterligare ett exempel på den splittrade (själv)bilden av stadsbibliotekets verksamhet. Det är lyckat och samtidigt inte, det är välbesökt men inte tillräckligt, och inte av rätt besökare. Man tycks hela tiden gripa efter det mätbara, konkreta – medan diskussioner om kvalitet, mål och syfte är få i artiklarna.

Filialbiblioteket verkar med andra ord inom ett kommersiellt fält på ett helt annat plan än huvudbiblioteket på Götaplatsen. Placeringen mitt i stadens kommersiella centrum, i en butikslokal med skyltfönster och som är ljus och lättöverskådlig är en aspekt. Den följs av ett förhållningssätt till medieutbud som till stor del liknar en kommersiell verksamhet där det nya och attraktiva som exponeras. När 300m² öppnade skulle det inte ha böcker som är äldre än två år, utbudet av facklitteratur är framförallt fokuserat till populärvetenskap, kokböcker, mode och konst. Biblioteket har inga barnböcker eller böcker på andra språk än svenska och engelska (de senare fanns under stängningsperioden på egna nischbibliotek, idag finns de på egna avdelningar på Götaplatsen).

Huvudpoängen här är att man på 300m² medvetet kommunicerar med ett genomgående kommersiellt språk, troligtvis med huvudsyftet att göra verksamheten mer lättillgänglig. Detta är dock inte något som diskuteras eller ifrågasätts i artikelmaterial, kanske ses det inte heller som något problematiskt, såsom det delvis gjorde på 1960-talet, så länge det lockar besökare. Denna utveckling är inte unik för Göteborgs biblioteksvärld, Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen skriver om danska bibliotek i ”partnerskab med

omverden”, dvs. samarbeten med såväl andra kulturinstitutioner som privata entreprenörer (Emerek et al. 2006, s. 196). Även Dahlkild skriver om denna utveckling under den senare halvan av 1900-talet: ”Bibliotekerne er blevet større, og de har generelt fået en mere central placering i bybilledet og byplanlægningen, ofte som dele af butikcentre og medborgerhuse eller bygget sammen med andre kulturelle institutioner” (2011, s. 201).

Det är dock inte bara på ett kommunikativt plan som 300m² förhåller sig till marknadsekonomiska faktorer. I och med att man hyr lokalen av en kommersiell aktör har man också varit tvungen att spela efter marknadens regler på ett helt nytt sätt. Det dyra hyreskontraktet har nu sagts upp och i skrivande stund är planen att filialbiblioteket kommer stängas till årsskiftet 2015/2016 på grund av att huset ska renoveras. Om verksamheten kommer återuppstå på någon annan plats i framtiden är fortfarande oklart.

Diskursernas skiljelinjer vad gäller var stadens huvudbibliotek ska vara placerat och hur det ska vara utformat, dvs. vilken roll det ska ha i staden och vilken verksamhet det ska inrymma kan också speglas i vilka användare man vänder sig till. Det finns en tendens i materialet att ställa nya, oerfarna biblioteksanvändare mot de mer vana. Den bokliga diskursens stadsbibliotek är ett hus fyllt med böcker som ska locka användarna genom att tala för sig själva. Det är en ide som bygger på en verksamhet där man bygger upp en sammansatt boksamling utifrån någon form av överordnad kanon. Denna diskurs förståelse av bibliotekets samlingar, som fortfarande kan spåras i materialet, krockar dock rejält med det flytande beståndets verklighet.

Varför valde man då att bygga om stadsbiblioteket vid Götaplatsen, och inte att bygga ett nytt hus på en större eller mer lättillgänglig plats? Ett sätt att svara på den frågan är att Götaplatsen har ett upplevelseekonomiskt värde som vägt tyngre än utrymme och tillgänglighet. Den före detta hamn- och industristad som på 1960-talet ville profilera sig som kulturstad har under det senaste decenniet utvecklats till ”evenemangstaden Göteborg”. Kulturtorget är idag en del av det evenemangstråk som även innefattar bl.a. Avenyn, Liseberg, Scandinavium och nya och gamla Ullevi, viktiga faktorer i stadens ekonomi. Den unika status som Avenyn och Götaplatsen alltså fortfarande tycks besitta är inte bara en del av stadsbibliotekets status i raden av kulturinstitutioner, utan även en del av det upplevelsekapital som idag är så viktigt för bibliotekens profilering.

7.6 Subjekts- och objektspositioner i diskurserna

Något som kan sägas vara anmärkningsvärt när det gäller den bokliga diskursen är dess företrädare. Den bokliga diskursen är betydligt mer framträdande på 1960-talet än på 2000-talet, men i ingen av tidsperioderna företräds den av bibliotekschefen. De båda bibliotekscheferna är båda aktiva och verbala i pressen under byggnads- respektive ombyggnadsprocessen och talar väl om sin verksamhet och vilka utvecklingsvägar man ser. Möhlenbrock är på 1960-talet optimistisk och hoppfull, med stora tankar om kulturintegrering och demokratisering – en stark företrädare för den under denna tid dominerande kulturhusdiskursen. Persson på 2000-talet är betydligt mer reserverad i sina uttalanden och när hon talar om förändring är det framförallt webben och

tillgängliggörande hon lyfter fram, de stora ideologiska penslar som Möhlenbrock målade med är i Perssons fall undanstoppade eller kanske till och med borta. Båda cheferna företräder de mer radikala diskurserna, och båda två uttrycker sig ofta i affekt mot den bokliga diskursens ideal. Persson tycks vilja framhäva de aspekter av verksamheten som är nytänkande genom att fokusera på informationsförmedling då hon talar om verksamheten, och avfärdar ofta den traditionella synen på bibliotekarien.

Hedemark (2009) talar om handlingsalternativ och olika sätt att förhålla sig till fastslagna subjektspositioner i diskurser, och hur subjekt kan välja att helt gå upp i, avfärda, eller endast delvis identifiera sig med erbjudna positioner. Om vi ska titta närmare på en specifik subjektsposition som har framkommit i olika skepnad i samtliga diskurser, bibliotekarien, kan vi se hur bilden av bibliotekarirollen som subjekt har förändrats. Vilka är det då som företräder den bokliga diskursen? På 1960-talet är det svårt att säga, eftersom artiklarna sällan är undertecknade, men de är röster som inte representerar biblioteket utan oftast journalister som antingen rapporterar utifrån eller intervjuar någon maktbärande om processen.

På 1960-talet är bibliotekarierna tysta, och blir sällan intervjuade och skriver heller inget själva, det är därför svårt att säga något konkret om hur denna subjektsposition konstrueras. Det vi kan lyfta fram är just frånvaron av röster från biblioteket, Möhlenbrock är egentligen den enda uttalande biblioteksrepresentanten. Detta kan ses som en följd av kulturhusdiskursens dominans under 1960-talet, i och med att denna sällan fokuserar på bibliotekariens kompetens utan på husets mångsidighet och den kollektiva verksamhetens möjligheter i stort. Detta gör att den individuella bibliotekarien knappt syns alls, inte ens Möhlenbrock framhäver sin personals roll, något som är märkligt då en breddad verksamhet måste ha inneburit högre och annorlunda krav på de anställda. Den subjektsposition för bibliotekarier som kulturhusdiskursen skulle kunna tänkas representera, någon sorts kulturell socialsekreterare, är alltså osynlig i vårt material.

Vi kan också se detta i ljuset av den skiftande maktbalansen under nybygget. Ett allt större fokus på användarna innebar ett avståndstagande från äldre ideal, där även den gamla synen på bibliotekarien ingick. Men som vi har sagt tidigare uttalar sig inte användarna heller i materialet från 1960-talet, det är istället formuleringarna kring verksamheten som låter oss veta att många planer har gjorts med användarna i åtanke. Alltså ges bilden att varken bibliotekarierna eller användarna har någon betydande makt över definitionerna, vilka är det då som innehar makten att forma bilden av biblioteket? På 1960-talet kan man skönja ett betydligt mer auktoritärt samhälle, där de som har blivit tilldelade makten får uttala sig. Möhlenbrock och andra i biblioteksledningen, politiker eller tjänstemän i kommunen, arkitekter, chefredaktörer eller journalister för tidningar. Det är dessa som tillslut får komma till tals och som bestämmer vilka andra som får inflytande på bilden av biblioteket.

På 2000-talet ser situationen annorlunda ut, då fler bibliotekarier antingen uttalar sig direkt i utsagor eller blir omtalade. Under denna period är det framförallt ett avfärdande av den bokliga diskursens mer traditionella stereotyp – ”den hyschande bibliotekarien” – som kan utläsas i utsagorna, men många

går också till försvar av en annan typ av stereotyp som framträder i den informationsförmedlande diskursen. Denna position har samma typ av intellektuella auktoritet som den bokliga diskursens bibliotekarie, men dess kompetens utgörs framförallt av att vara flexibel inför användarnas behov och inte bara kunna "hänga med" utan representera och bemästra informationsförmedlingsrollen. Men många bibliotekarier i utsagorna framställs som bredare än så, och de flesta verkar ha en relativt komplex relation till sin yrkesroll. När subjekt omfamnar vissa aspekter av en position, utan att för den delen helt gå upp i eller helt avfärda, sker en form av *desidentifikation* menar Hedemark med stöd i Neumann (Hedemark, 2009, s. 159). Flera av bibliotekarierna framhäver den bokliga diskursens romantiserande av böcker samtidigt som de argumenterar för informationstillgänglighet och öppenhet. Även argumentationer som blandar aspekter av diskurser, t.ex. genom att betona *upplevelsen* av den gamla sortens bibliotek och kvalitetslitteratur, kan bidra till desidentifikation med en subjektsposition. Dessa uppblandade subjektspositioner som framträder kan mest tydligt ses i ljuset av den brist på diskursiv kamp som finns i materialet under 2000-talen, något vi går närmare in på nedan.

Slutligen måste något sammanfattande sägas om den komplexa förändring av användarrollen som skett mellan våra två nedslag. Som vi redan gått in på förmedlas ett betydligt starkare användarperspektiv idag, och till synes har användaren ett större inflytande på dagens biblioteksverksamhet. Om vi tittar på hur de antingen blir omtalade eller uttalar sig i materialet, blir detta tydligare. På 1960-talet är användarna tysta och representeras endast av besöks- och lånesiffror. Även om det är tydligt att biblioteket under denna tid formas till en mer användarfokuserad verksamhet sker det utan att användarna faktiskt får komma till tals i materialet. Formuleringarna handlar om hur de höga siffrorna visar på hur bra biblioteket är utan att förklara vad användarna faktiskt gör. På 2000-talet är användarna något mer verbala. De tillfrågas om vilka delar av verksamheten de tycker om och man ber om inlägg från dem i planeringsprocessen; det är tillgängliggörande och anpassningsbarhet som står i fokus under den hårdragna målgruppsanpassning som skedde under stängningsperioden, och även efter. Skillnaden mellan synen på användarnas inflytande på verksamheten under de olika perioderna har givetvis också att göra med olika sätt att mäta bibliotekets legitimitet på.

Denna förändrade syn på biblioteksanvändaren är vad vi har kunnat identifiera genom att analysera de diskurser som har framträtt i materialet, men det är viktigt att poängtera att ett inflytande över retoriken inte behöver betyda ett faktiskt maktinnehav. Hansson (2010) hävdar, då han diskuterar folkbibliotekens identitet, att användarfokuset i verksamhetsdefinitionen alltid har funnits där, att det bara handlar om olika sätt att se på hur man styr användaren. Detta behandlade vi ovan då vi diskuterade hur man värderar och legitimerar verksamheten utifrån kvalitet- respektive kvantitetsmått, och det är en poäng som är viktig att göra.

För användaren har varken mer eller mindre makt över verksamheten idag, biblioteket har alltid och kommer alltid finnas där för de som behöver det (vilka de än må vara) på grund av sin starka ställning i samhället. Den förändring som har skett av bilden av användaren har lite att göra med bibliotekets faktiska verksamhet, och mer att göra med hur det omkring-

liggande samhället fungerar och för tillfället ser ut. Det stadsbibliotek som framträder ur materialet på från 1960-talet speglar på många sätt de ideal som för tillfället rådde i samhället överlag, med tankar på kollektivism, kulturpluralism och jämlikhet. Dagens polariserade politiska klimat ger en betydligt mer splittrad och uppluckrad bild av vilka ideal det är som biblioteket ska representera. Här möts det gemensamma, skattefinansierade folkbiblioteket och ett marknadsstyrt samhälle där individen alltid står i centrum. Resultatet är minst sagt komplext och ofta motsägelsefullt.

7.7 Diskurserna – då och nu

Avslutningsvis ska vi säga något mer övergripande om diskursernas relation till varandra, deras inflytande och hur det ser ut idag. Hedemark har spårat den bokliga diskursen från 1970-talet och framåt, och nämner även andra forskare som har identifierat liknande diskurser från 1900-talets början till i dag såsom Hansson (1998) och Skouvig (2004) (2009, s. 149). Vår undersökning visar att det även under 1960-talet fanns en framträdande, om än inte dominant, boklig diskurs inom bibliotekssfären. Hedemark, vars undersökning avslutas 2006, menar att det är förvånansvärt att den bokliga diskursen går att skönja ända in på 2000-talet, en förundran som vi delar då vi kunnat identifiera den bokliga diskursen i vårt material som sträcker sig fram till 2014. Som nämndes tidigare i relation till den informationsförmedlande diskursen så rör det sig om en förståelse av biblioteksbegreppet som förändrats under tiden, och som alltid måste förstås i relation till sin kontext, det ligger i diskursens natur att ständigt återskapas och omskapas. Ändå finns det alltså en grundläggande uppfattning om *boken*, *läsandet* och *bevarandet* som återkommer när det gäller att definiera biblioteksbegreppet. Denna förståelse har varit mer eller mindre hotad av andra diskurser. Men det intressanta är kanske inte innebörden av den banala kopplingen mellan bibliotek och böcker, utan att man i så hög utsträckning satt denna koppling i polemik med andra, såsom andra kulturella uttryck och teknisk utveckling.

När det gäller den bokliga diskursens inflytande har vi redan konstaterat att den har ett ganska marginellt fokus i vårt material, både på 1960- och 2000-talet. En stor skillnad mellan dessa perioder är dock att det inflytande den bokliga diskursen tycks ha haft under 1960-talet indirekt var betydligt större eftersom att den kulturhusdiskurs vi identifierat så tydligt är en *motdiskurs* mot den förra. Folkbiblioteket i stort, och så även Göteborgs stadsbibliotek var då i en betydligt starkare förändringsprocess, där reaktionen mot det gamla förde denna process framåt på ett betydligt mer tydligt sätt än i dag. Nu är det betydligt svårare att tala om diskurs och motdiskurs, reaktion och motreaktion. Istället har vi sett exempel på hur man i samma artikel kan se både exempel på den bokliga och den informationsförmedlande diskursens logik. I flera artiklar finns t.ex. ett nostalgiskt tillbakablickande och argument för ett nytt modernt kultur- eller multimediehus.

Detta kan ses som ett tecken på det Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen talar om som en allt mer avtagande diskursiv kamp (2006, s. 216). De ser en viktig faktor till denna utveckling i det ökade användarinflytandet. Som vi varit inne på tidigare ser vi i dag ett folkbibliotek vars innehåll och identitet allt mer lagts över på användarna vilket fått till följd att det tillslut ska innehålla allt. De

tydliga dikotomier som drev på utvecklingen på 1960-talet, och som var mer tydligt ideologiskt grundade finns inte i dag, vilket ger en helt annan rörlighet inom diskurserna. Dock skulle man kunna argumentera för att vårt material ändå innehåller en diskursiv kamp mellan den bokliga och den informationsförmedlande diskursen. Ett exempel på detta är den konstruktion av polemik mellan (att ge plats för) böcker och människor. Här kan man alltså fortfarande urskilja hur två förståelser av biblioteksbegreppet inte går att kombinera eller förstå samtidigt. Det är alltså inte frågan om en total upplösning av diskurserna. Kanske kan man även se detta som ett argument för att det användarinflytande som Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen tar upp inte är så djupgående som det först kan verka, som vi har kritiserat tidigare.

De diskurser som vi valt att kalla kulturhusdiskursen och den informationsförmedlande diskursen har både vissa tydliga likheter och skillnader. Vi menar dock att det är frågan om två skilda diskurser, även om båda i någon mån är motdiskurser i förhållande till den bokliga diskursen så är de därför inte direkt överförbara. Kanske kan man hävda att den samhälleliga kontext där kulturhusdiskursen verkade skiljer sig alltför mycket från vår samtid för att detta ska vara möjligt. Dessa två diskurser har det gemensamt att de, som en reaktion mot den bokliga diskursen, blickar framåt mot nya former och roller för folkbiblioteket. Kulturhusdiskursen har dock ett tydligare förhållande till den bokliga diskursen, den tar avstånd till allt som betraktas som gammalt och är därmed betydligt mer visionär än den informationsförmedlande diskursen. I den senare finns inte alls samma polemik mellan gammalt och nytt, här är det inte så mycket bibliotekets utveckling i sig som är det viktigaste, utan relationen till användaren.

Likheterna mellan dessa diskurser, och de perioder de är hämtade från, är intressanta i och med att de kan tyckas som att utvecklingen gått varvet runt. Kulturhuset har blivit ett upplevelse- och informationshus, de idéer och mål som uttrycks skiljer sig åt utifrån de samhällen de existerar i men precis som på 1960-talet är folkbiblioteket återigen viktigt. Som vi nämnt tidigare finns det även ett politiskt intresse för att satsa på folkbiblioteken, till och med för att bygga nya (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen, 2006, s. 196). Det har en relevant roll i staden, något som inte alltid varit lika självklart under decennierna däremellan. Återigen har man också börjat tala om folkbildningsfrågor på ett sätt som inte varit särskilt populärt innan. Även Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen har noterat detta, de menar att de upplysningsideal som fanns under 1960-talet, delvis även i kulturhusdiskursen i form av en demokratisering av kulturen, i dag går igen i en mer nedtonad version (Emerek et al. 2006, s. 23). I dag är det istället frågor som läsfrämjande, livslångt lärande och informationskompetens som står i fokus för folkbiblioteket, med andra ord de behov man möter i dagens samhälle – även om det inte är något som tydligt lyfts upp i vårt material.

Sammanfattning och förslag till framtida forskning

Hur konstrueras då bilden av stadsbiblioteket i Göteborg, och hur har den förändrats på femtio år?

Det vi framförallt kan säga efter att ha undersökt hur stadsbiblioteket blir porträtterat i media är att det är en genomgående positiv bild som förmedlas av både verksamheten och den roll biblioteket spelar i staden. Oavsett vilket diskursivt klimat som stadsbiblioteket för tillfället befinner sig i, utgår samtliga utsagor från en bild av stadsbiblioteket som oerhört *viktigt* för staden och dess invånare. Varför det är viktigt, och vad av biblioteket som är viktigt att ta tillvara på, är dock inte lika självklart. På 1960-talet är det dock en relativt enhetlig bild som framträder, med den dominerande kulturhusdiskursen i tydlig motsättning mot den bokliga diskursen. Stadsbiblioteket är då viktigt för att det välkomnar alla typer av människor, tillför en plattform för allmän politisk debatt, och kan förmedla litteratur och olika kulturyttringar till samtliga göteborgare. Den bokliga diskursen, som står för de ideal som kulturhusdiskursen tog avstånd ifrån, lever dock kvar som en påminnelse om folkbibliotekets historiska litteraturförmedlande och bevarande betydelse. På 1960-talet skiner socialdemokratiska ideal om jämlikhet och kollektivism tydligt igenom verksamhetsbilden, samtidigt som stadsbiblioteket delvis ställs emot ökade kommersiella krafter i kulturlivet och frågor dryftas om dess konkurrenskraft i detsamma. I ett snabbt växande medieklimat finns det tydliga farhågor om vilken roll stadsbiblioteket ska kunna inneha i framtiden.

Det är intressant att se på vilket sätt dessa farhågor om kommersialisering och vilsenhet i medielandskapet på vissa sätt har infriats i materialet på 2000-talet. De gamla argumenten för stadsbibliotekets existens som formulerades på 1960-talet återupprepas, till den grad att de nästan blir urholkade. Det oroade framtidsscenarioet om att stadsbiblioteket skulle tappa karaktär och betydelse i ett kommersialiserat multimediesamhälle har förvandlats till en bild där biblioteket istället inkorporerar dessa ideal som en del i utvecklingen.

Under ombyggnationsperioden på 2000-talet är det svårare att skönja en lika tydlig diskursiv kamp, här luckras definitionerna av begreppen upp och går delvis in i varandra. Den förnyelselusta som finns i tankar på nya informationsuppdrag möter motstånd av romantiserande röster som går i försvar för bibliotekets bokliga själ. En stor del av den utveckling vi kan skönja i dessa konstruktioner grundar sig delvis i en betydande samhällelig och politisk förändring mellan perioderna, där bilden av stadsbiblioteket på många sätt är en representation av den förändrade bilden av, och stödet för, välfärdsprojektet. Det finns en motsättning mellan att framhålla en alltmer individualiserad daglig verksamhet, med fokus på den enskilde biblioteksanvändarens vilja, och samtidigt behålla bilden av biblioteket som en kulturell knypunkt som är värt att satsa på för ett mångsidigt medborgarkollektiv.

Vår uppsats visar som nämnts på den ofrånkomliga starka ställning som stadsbiblioteket har haft och fortfarande innehar i staden Göteborg. Oavsett vilken

verksamhetsbild det är som framhävs, och oavsett vilka politiska värderingar denna bild grundar sig i, är alla överens om att biblioteket spelar en viktig roll i samhället. Utifrån detta grundläggande antagande finns det flera intressanta utvecklingsvägar att gå, om man som vi vill undersöka detta närmare. Dels hade en vidare och mer djupgående undersökning angående relationen mellan stadsbibliotekets verksamhet och dagens turbulenta politiska klimat kunnat ge nya insikter om, och problematisera, bibliotekets demokratiseringsuppdrag. En annan potentiell aspekt att undersöka är hur pass generellt exemplet Göteborg är i frågan, huruvida diskurser liknande de vi har identifierat går att finna i andra städer eller på ett nationellt plan. Exempelvis kan Göteborgs nuvarande identitet som ”evenemangsstaden” tänkas föra fram ett starkare upplevelseideal än andra städer. Ytterligare ett perspektiv som hade varit givande att få belyst skulle vara ett professionellt sådant, genom att titta på vilka diskurser som framträder kring liknande ämnen i branschpress. Det går som sagt i vårt material att se vissa skiljelinjer mellan uppfattningar hos biblioteksverksamma och övriga röster och det skulle vara intressant att se om det är linjer som går att klargöra ännu mer i annat material.

Avslutningsvis kan vi notera att det under arbetet med denna uppsats, under våren 2015, både har fortsatt debatteras om stadsbiblioteket i Göteborg, framförallt kring stängningen av 300m² och att en större debatt blossat upp i nationell dagspress om bl.a. den så kallade ”tystnadsnormen”. Den senare innehåller mycket som känns igen från vårt material, idéer om förlegat och nytt, vem som är välkommen på biblioteket och varför. Samma debattlogik känns också igen från det vi sett i vårt material, det är höga röster och starka känslor men de större politiska perspektiven, och framförallt frågor kring varför utvecklingen på folkbiblioteken ser ut som det gör, saknas. Vi har med denna uppsats försökt lyfta en del av dessa större perspektiv genom att ta ett steg tillbaka, till en tid som på många sätt liknar i dag, med ett omvälvande politiskt klimat och folkbibliotekssituation. Vi har slagits av hur oförändrat talet om stadsbibliotekets verksamhet varit under dessa perioder och samtidigt hur mycket som förändrats, framförallt vad gäller stadsbibliotekets förutsättningar i samhället.

Käll- och litteraturförteckning

Andersson A., Nilsson, A. (2004). *Bilden av folkbibliotek – i lokalpressen och hos allmänheten* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/1081>

Andersson, M. & Skot-Hansen, D. (1994). *Det lokale bibliotek: afvikling eller udvikling*. København: Danmarks Biblioteksskole.

Atlestam, I., Bergmark, M. & Halász, E. (1997). *Fullbokat: Göteborgs folkbibliotek 1862-1997*. Göteborg: Göteborgs stadsbibl..

Audunson, R. (1996). *Change processes in public libraries: a comparative project within an institutionalist perspective*. Oslo: Univ. of Oslo, Institute of Political Science.

Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context – the necessity of low-intense meeting-places. I *Journal of Documentation*, vol. 61, no. 3.

Bengtsson, C. & Ullstad, E. (2002). *Estetik och funktion? En studie av tillkomstprocessen kring två svenska folkbiblioteksbyggnader* (Magisteruppsats). Lund: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://www.lu.se/lup/publication/1333921>

Berggren, K. (2011). *Bokborg, varuhus eller kunskapsteater? Undersökning av folk- och högskolebiblioteksbyggnader, från Carolina Rediviva till Malmö högskolebibliotek* (Masteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A433018&dswid=-4403>

Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3., [utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Blazkova Widerberg, H. (2007). *Folkbiblioteket är demokratins grundpelare: Dagspressens debatt med anledning av moderaternas Kulturen 2.0* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/3191>

Bromö, M., Lövgren, M. (2008). *Folkbibliotekets uppdrag: En ideologianalys* (Magisteruppsats) Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/3484>

Carserud, T. & Lundberg, M. (2007). *Nytt eller gammalt? – En studie av stadsbiblioteken i Hässleholm och Kristianstad* (Magisteruppsats). Borås:

Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås.
Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/2347>

Dahlbäck, E. (2009). *Att bygga ett bibliotek: En studie av funktion och rörelse i tre nyinrättade biblioteksbyggnader: Kungliga tekniska högskolans bibliotek, Sambiblioteket i Härnösand och Vitterhetsakademiens bibliotek* (Masteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A223983&dswid=-8124>

Dahlkild, N. (2011). *Biblioteket i tid og rum: arkitektur, indretning og formidling*. (1. udg.) København: Danmarks Biblioteksforening.

Edlund, A. (2008). *Folkbibliotekets roll i det lokala samhället: Tre kvalitativa fallstudier* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/3813>

Emerek, L., Hvenegaard Rasmussen, C. & Skot-Hansen, D. (red.) (2006). *Folkebiblioteket som forvandlingsrum: perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet*. København: Danmarks Biblioteksforening.

Elofsson, R. (2008). *Detaljplan för Stadsbiblioteket, Park Avenue Hotel, Lorensbergsteatern m.fl., Lorensberg 28:4, 29:2 och delar av Lorensberg 706:10 inom stadsdelen Lorensberg, Planbeskrivning: Bilaga 2, Gestaltningsprogram för om- och tillbyggnad av Stadsbiblioteket*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Eriksson, L. (2005). *Biblioteket – ett konstverk som brukas: En studie av bibliotekspersonalens inflytande i planeringsarbetet inför byggandet av Almedalsbiblioteket* (Magisteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A213373&dswid=-4573>

Fredriksson, M. (2005). *Den betydelsebärande biblioteksfasaden: En studie av tre svenska folkbiblioteksfasader* (Magisteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:213385/FULLTEXT01.pdf>

Frenander, A. (1998). *Debattens vågor: om politisk-ideologiska frågor i efterkrigstidens svenska kulturdebatt = [In the heat of the debate] : [on political-ideological questions in the Swedish cultural debate during the postwar period]*. (Diss.) Göteborg : Univ.. Göteborg.

From, Å. (2006). *Folkbibliotekets uppdrag i teori och praktik: En diskursanalys kring formulerandet av folkbibliotekets uppdrag i ett urval biblioteksrelaterade tidskrifter under åren 1999-2000* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/1436>

Göteborgs Stadsbibliotek. (1967) *Årsberättelse 1966*. Göteborg: Göteborgs Stadsbibliotek.

- Göteborgs Stadsbibliotek. (1968) *Årsberättelse 1967*. Göteborg: Göteborgs Stadsbibliotek.
- Göteborgs Stadsbibliotek. (1969) *Årsberättelse 1968*. Göteborg: Göteborgs Stadsbibliotek.
- Hagerman, S. (2007). *Från bokpalats till mötesplats: En diskursanalytisk studie över Stockholms Stadsbibliotek* (Magisteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A213463&dswid=1878>
- Hansson, E. (2000). *Att bygga för böcker: de nya stadsbiblioteken i Simrishamn och Landskrona* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/1667>
- Hansson, J. (1997). *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: en diskursstudie*. (Lic.-avh.) Göteborg : Univ.. Borås.
- Hedbom, J., Lindroos, E. (2010). *Folkbiblioteket i den statliga kulturpolitiken: En ideologianalytisk studie av propositionen Tid för kultur* (Kandidatuppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/6404>
- Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. (Diss.) Uppsala : Uppsala universitet, 2009. Uppsala.
- Hemström, S. (2008). *Ett nytt stadsbibliotek i Stockholm: Diskursanalys av visionen för ett nytt folkbibliotek* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/3504>
- Henriksson, A., Henriksson, P. (2010). *Folkbibliotekets oberoende? En ideologianalys om politisk ideologisk påverkan på folkbiblioteken* (Kandidatuppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/6405>
- Hodászy Fröberg, V. (1998). *Tystnaden och ljuset: om bibliotekens arkitektur*. Stockholm: Carlsson.
- Hällström, E. (2005). *"Style not function": En kvalitativ undersökning av fyra nybyggda bibliotek i Stockholm och dess besökare* (Magisteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:213360/FULLTEXT01.pdf>
- Iburg, M. (2012). *Det öppna vardagsrummet: Folkbiblioteket som mötesplats i den svenska dagspressen* (Kandidatuppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/11269>

Igelström, P. (2007). *Biblioteket, byggnaden och rummet: En studie av meningsproduktion och identiteter i Motala bibliotek och Linköpings stifts- och landsbibliotek* (Magisteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A213472&dswid=3421>

Jedhagen, S., Malm, J. (2008). *Vilken roll spelar det nya stadsbiblioteket? En användarundersökning på Stadsbiblioteket i Halmstad* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/3518?mode=full>

Jochumsen, H. & Hvenegaard Rasmussen, C. (2006). *Folkebiblioteket under förändring: modernitet, felt og diskurs*. (1. udg.) København: Danmarks Biblioteksforening og Danmarks Biblioteksskole.

Johansson, K., Ljungqvist, P. & Melander, B. (1984). *Göteborgs stads folkbibliotek: en kort historik 1861-1967* (Examensarbete). Borås: Institutionen Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås.

Johansson, M. (2008). *Aktörer och strukturer: En studie av Karlstads stadsbiblioteks framväxt* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/4305>

Karjalainen, K. (2012). *E-böcker och bibliotek: En kritisk diskursanalys av Biblioteksbladet 2005-2011*. (Masteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, uppsatser inom bibliotek- och informationsvetenskap, Uppsala Universitet. Hämtad 2015-08-25 från http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf;jsessionid=JkvAFEJTGfZ_6fmMoKOWWt7KXpnOeslKtzPpwphN.diva2-search9?pid=diva2%3A531918&dswid=-2662

Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Hegemony & socialist strategy*. London: Verso.

Liljekrantz Yaiche, J. (2004). *Folkbiblioteket och framtiden – en studie av framtidsdebatten i svensk bibliotekspress* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/1124>

Londrén, M. (2004). *Tio år med stadsdelsreformen i Göteborg med omnejd: Synpunkter hos anställda vid sex folkbibliotek och inom kultur och fritid* (Kandidatuppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/1616>

Lord, C., Ström, Å. (2012). *Västerås stadsbiblioteks roller: Ett nedslag i Västerås Stads styrnings- och planeringsdokument år 2010 med diskursanalytisk ansats* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/10508>

Lärka, C. (2007). *Talet om ett bibliotek: En diskursanalys av ombyggnationen på Södertälje stadsbibliotek* (Magister/Kandidatuppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A213466&dswid=568>

Möhlenbrock, S. (1964). *Göteborgs stads bibliotek i dag och i morgon*. Göteborg:

Möhlenbrock, S. (1965). *Göteborg - stad i förändring: data och synpunkter i kommunalpolitiken*. Göteborg: Utg..

Rosengren, M. (2003). *Nedläggningar och nyetableringar av bibliotek: En argumentationsanalytisk studie av hur folkbibliotekssituationen förändrats i Göteborg under 90-talet med hänsyn till stadsdelsnämndsreformen* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1023/1/03-109.pdf>

Skouvig, L.H.C. (2004). *De danske folkebiblioteker ca. 1880-1920: en kulturhistorisk undersøgelse ud fra dannelses- og bevidsthedshistoriske aspekter med belysning af tilknytningsforholdet til staten og "det offentlige"* (Doktorsavhandling). København: Danmarks Biblioteksskole, Institut for Biblioteksudvikling.

Stadsbiblioteket Göteborg (2015). *Stadsbiblioteket på Götaplatsen*. Hämtad 2014-05-07 från http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bibliotek/bibliotekens-sidor/stadsbiblioteket!/ut/p/b1/04_Sj9Q1MjQ0NzW0NDEz1o_Qj8pLLMtMTy zJzM9LzAHxo8ziQw0NAi2cDB0N_P0NXQ08vTzMgl2CjQ0sgs30c6McFQF ZBiSM/

Svensson, K. (1999). *Kunskaps hus eller offentligt vardagsrum? En undersökning av Lunds stadsbiblioteks ombyggnad* (Magisteruppsats). Lund: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. Hämtad 2015-08-19 från <http://www.lu.se/lup/publication/1333971>

Viberg, A. (1975). *Två biblioteksbyggnader. Bakgrund, värderingar, form* (Specialarbete). Borås: Bibliotekshögskolan. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/7829>

Wilhelmsson, S. (2008). *Ideologier i biblioteksbyggnaden: En fallstudie av Arlövs bibliotek* (Kandidatuppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://bada.hb.se/handle/2320/4170>

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Åsberg, M. (2005). *Folkbiblioteket som lokal resurs: En fallstudie på Sandvikens folkbibliotek* (Magisteruppsats). Borås: Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Hämtad 2015-08-19 från <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A213375&dswid=9988>

Artiklar 1960 - 1968

1960:1. Byggnadskommittén (1960, 9 juni). Arkitekttävling. *Göteborgs-Posten*, s. 4.

1960:2. Tävling utlyst om biblioteket vid Götaplatsen (1960, 9 juni). *Göteborgs-Posten*, s. 20.

1963:1. Mattson, Lisa (1963, 11 mars). Kommunerna och biblioteken. *Ny Tid*.

1964:1. Edström, W. (1964, 14 augusti). Biblioteken i utbildningssamhället. *Svenska Dagbladet*.

1964:2. Konstnärerna har förklarat nya stadsbiblioteket i blockad (1964, 16 december). *Göteborgs Handel- och Sjöfartstidning*, s. 1 samt sista sidan.

1964:3. Kraftiga spadtag inledde biblioteksbygget (1964, 17 december). *Göteborgs Handel- och Sjöfartstidning*, s. 24.

1964:4. KEG (1964, 31 december). Nordisk blockad mot biblioteket. *Göteborgs Handel- och Sjöfartstidning*, s. 1 samt sista sidan.

1965:1. Hjelmqvist, B. (1965, 2 mars). Vårt dåliga bibliotek. *Dagens Nyheter*.

1965:2. Holmström, B. (1965, 30 juni). Kulturhuset – en raserad dröm. *Kvälls-Posten*, s. 4.

1966:1. Ångström, H. A. (1966, 3 januari). Sömnigt stadsbibliotek. *Dagens Nyheter*.

1966:2. Bergengren, K. (1966, 15 januari). Det framtida folkbiblioteket (en stadsdel under glastak för alla åldrars fritidsliv). *Aftonbladet*, s. 3.

1966:3. Bergengren, K. (1966, 18 januari). Boken är fyrkantig: Vad ska man då säga om biblioteksignoranten? *Aftonbladet*, s. 3.

1966:4. Hedström Huveröd, S. (1966, 19 februari). Biblioteket i utbildningssamhället. *Nya Wermlands-Tidningen*.

1966:5. En plats i centrum för folkbiblioteket (1966, 23 april). *Östgöta-Correspondenten*.

1966:6. Nytt Norrköpingsbibliotek (1966, 30 april).

1966:7. Montan, A. (1966, 18 maj). Vansinne anslå 26 milj. till Falu stadsbibliotek? *Falu-Kuriren*.

1966:8. Biblioteket samhällets vardagsrum (1966, 27 maj). *Östgöta-Correspondenten*.

- 1966:9. Wallin E. (1966, 29 juni). Bibliotek i framtidens samhälle. *Falu-Kuriren*.
- 1966:10. Carlson, I. (1966, 12 juli). Bibliotek – behövs dom? *Dagens Nyheter*.
- 1967:1. Ny plan för biblioteken: Göteborgarnas läslust ökar (1967, 5 januari). *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 5.
- 1967:2. Dyr ommöblering av Götaplatsen (1967, 12 januari). *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 9.
- 1967:3. Skrytplattformarna på Götaplatsen (1967, 25 januari). *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- 1967:4. Beläggning på Götaplatsen vållade fullmäktigedebatt (1967, 27 januari). *Göteborgs-Posten*, s. 16.
- 1967:5. Bibliotekssymbol nagelfars: Varför har boken stängts in? (1967, 17 februari). *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 7.
- 1967:6. R-B., A. (1967, 3 mars). Dicksonska. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 1.
- 1967:7. P-dal (1967, 12 mars). Melville, Mansfield, Dickens sista böckerna över disken när gamla Dicksonska stängde. *Göteborgs-Posten*, s. 20.
- 1967:8. Dicksonska expertgranskat (1967, 20 mars). *Göteborgs-Posten*, s. 1.
- 1967:9. Sam (1967, 20 mars). Teater på biblioteket. *Göteborgs-Posten*, s. 15.
- 1967:10. Biblioteksfolk från hela riket imponerades av stadsbiblioteket (1967, 20 mars). *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, sista sidan.
- 1967:11. E N (1967, 22 mars). Brev till HT: Dicksonska. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 5.
- 1967:12. Nordens modernaste (1967, 1 april). *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 1.
- 1967:13. Lärn, V. (1967, 2 april). – Här vill jag stanna sade Astrid Lindgren. *Göteborgs-Tidningen*.
- 1967:14. Bibliotek för hela Göteborg (1967, 2 april). *Göteborgs-Tidningen*.
- 1967:15. Bäckström, T. (1967, 3 april). Om hus: Stadsbiblioteket. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*.
- 1967:16. Många nyfikna ville se Astrid Lindgren (1967, 3 april). *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, s. 16.
- 1967:17. Sverker (1967, 3 april). Biblioteket vid kulturtorget invigt. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*.

- 1967:18. Astrid Lindgren spontant om Dicksonska: Det vackraste biblioteket som jag någonsin har sett (1967, 3 april). *Göteborgs-Posten*, s. 16.
- 1967:19. Eklundh, B. (1967, 3 april). Nu är det upplåst på nya biblioteket: Specialsamling av mord på bibliotekarier. *Göteborgs-Tidningen*.
- 1967:20. Dicksons på Nya Dicksonska (1967, 3 april). *Göteborgs-Posten*, s. 1.
- 1967:21. Ahlström, C. (1967, 4 april). Ett ljust och vänligt boktempel. *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- 1967:22. Jönsson, Å. (1967, 11 april). Den tomma väggen i Stadsbiblioteket. *Göteborgs-Tidningen*, s. 4.
- 1967:23. Nya biblioteket enorm succé (1967, 11 april). *Göteborgs-Posten*, s. 1.
- 1967:24. Nya Dicksonska fick 300 böcker som gåva (1967, 11 april). *Göteborgs-Posten*, s. 11.
- 1967:25. Zweigbergk, E. V. (1967, 16 april). Göteborgsbibliotek kulturcentral av snabbköpstyp. *Dagens Nyheter*.
- 1967:26. Nya Dicksonska fick ny bokgåva (1967, 16 april). *Göteborgs-Posten*, s. 15.
- 1967:27. Jarl (1967, 25 april). Nya biblioteket lånade ut 65.000 böcker på 3 veckor. *Göteborgs-Posten*, s. 13.
- 1967:28. Bladberg (1967, 29 april). Biblioteksväsen. *Göteborgs-Tidningen*, s. 20.
- 1967:29. Nya Dicksonska gör succé: Redan 100.000 utlåningar (1967, 7 maj). *Göteborgs-Posten*, s. 11.
- 1967:30. Kungens böcker var på plats men han genomskådade tricket (1967, 20 maj). *Göteborgs-Posten*, s. 1.
- 1967:31. Glädje och gemyt präglade besöket(1967, 20 maj). *Göteborgs-Posten*, s. 28.
- 1967:32. Sand i skorna (1967, 18 juli). *Göteborgs-Posten*, s. 8.
- 1967:33. Perlström, Å. (1967 23 juli). Götaplatser över hela Amerika. *Göteborgs-Posten*, s. 2.
- 1967:34. Dicksonska behöver få fler böcker (1967, 28 september). *Göteborgs-Posten*, s. 22.
- 1967:35. A., C. (1967, 10 oktober). Unikt samarbete skapade vandringssexposén Handen. *Göteborgs-Posten*, s. 11.

1967:36. Göteborgs Stadsbiblioteks 500.000:e utlån passerat (1967, 26 oktober). *Göteborgs-Posten*, s. 11.

1967:37. Bergengren, K. (1967, 28 oktober). Böckerna på Götaplatsen. *Aftonbladet*.

1967:38. A., C. (1967, 28 oktober). Göteborgs artotek fick en flygande start: Första utlånet vid visningen. *Göteborgs-Posten*, s. 15.

1968:1. Lagerlöf, K. E. (1967, 10 november). Konstutlåningen på stadsbiblioteket. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*.

1968:2. von Sydow, K., Lagerlöf, K. E. (1968, 23 november). Artoteket. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*.

Artiklar 2004 - 2015

2004:1. Norrman, I. (2004, 15 november). Sveriges bästa bibliotek ska bli ännu större. *GT*, s. 6.

2005:1. Röshammar, M. (2005, 2 december). Biblioteket söker sin plats i framtiden. *Göteborgs-Posten*, s. 76.

2006:1. Torgny, K. (2006, 15 december). Morgondagens stadsbibliotek. *Göteborgs-Posten*, s. 84.

2007:1. Stadsbiblioteket föreslås få veranda (2007, 8 februari). *Göteborgs-Posten*. Hämtad 2015-08-23 från <http://www.gp.se/kulturnoje/1.132487-stadsbiblioteket-foreslas-fa-veranda>.

2007:2. Karlberg, B. (2007, 26 februari). Inglasat stadsbibliotek kränker Götaplatsen. *Göteborgs-Posten*, s. 38.

2007:3. Caldenby, C. (2007, 9 mars). Mötesplatser i förvandling. *Göteborgs-Posten*, s. 70.

2007:4. Johansson, A. (2007, 12 april). Het arkitektduell om glasfasad – stort intresse för tillbyggnaden av Stadsbiblioteket. *Göteborgs-Posten*, s. 7.

2007:5. Lund, R. (2007, 4 juli). Arkitekten: Egotrippat förslag om biblioteket. *Göteborgs-Posten*, s. 55.

2008:1. Izikowitz, J. (2008, 16 maj). Lämna Stadsbiblioteket i oglasat skick. *Göteborgs-Posten*, s. 47.

2008:2. Magnusson, T. (2008, 2 september). Bristfällig detaljplanen [sic!] för Stadsbiblioteket. *Göteborgs Fria*. Hämtad 2015-03-27 från <http://www.goteborgsfria.se/artikel/74535>

2008:3. Nylander, O. (2008, 12 november). Nu bråkar tvåan igen! *GT*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.expressen.se/gt/kultur/nu-brakar-tvaan-igen/>

2008:4. Nylander, O. (2008, 26 november). Från vinnare till dålig förlorare. *GT*. Hämtad 2015-05-06 från <http://www.expressen.se/gt/kultur/fran-vinnare-till-dalig-forlorare/>

2009:1. Isitt, M. (2009, 2 oktober). Tänk längre! Tänk större! *Göteborgs-Posten*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.gp.se/kulturnoje/1.216793-tank-langre-tank-storre->

2009:2. Gelotte, G. (2009, 12 oktober). Byt bilarna mot böcker. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.gp.se/nyheter/ledare/1.222402-gert-gelotte-byt-bilarna-mot-bocker>

2009:3. Clausson, M. (2009, 26 oktober). Älskad och hotad mötesplats. *Göteborgs-Posten*, s. 50.

2010:1. Fahlgren, M. (2010, 23 mars). Göteborgarna bjuds in att prata om Stadsbiblioteket på webben. *Vårt Göteborg*. Hämtad 2014-05-06 från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,goteborgarna_bjuds_in_att_prata_om_stadsbiblioteket_pa_webben

2010:2. Björklund, M. (2010, 27 juni). Vilken kultur ska vi satsa på? *GT*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.expressen.se/gt/kultur/vilken-kultur-ska-vi-satsa-pa/>

2010:3. Hjertberg, L. (2010, 27 oktober). Klart för utbyggnaden av Stadsbiblioteket. *Vårt Göteborg*. Hämtad 2014-05-06 från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,klart_for_utbyggnaden_av_stadsbiblioteket

2010:4. Norrman, I. (2010, 23 november). Han är vår nye kulturhövding. *GT*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.expressen.se/gt/kultur/han-ar-var-nye-kulturhovding/>

2010:5. Antonsson, L., Berggren, J., Bondeson, N., Hallberg, A. V., von Hauswolff, A., Karlsson Rixon, A., ... Östberg, S. (2010, 19 december). Konsten i centrum – men inte i Göteborg. *Göteborgs-Posten*, s. 47.

2012:1. Raun, A. (2012, 13 januari). Lätt att låna : Nya filialen på Södra Hamngatan tar emot när Stadsbiblioteket byggs om. *GT*, s. 21. Hämtad 2015-03-05.

2012:2. Clausson, M. (2012, 1 mars). Lånandet sprids över stan : Chefen tror på fler kunder när Stadsbiblioteket håller stängt. *Göteborgs-Posten*, s. 64, 65. Hämtad 2015-03-05.

2012:3. Jutéus, S. (2012, 5 mars). Schack-beskedet: Därför kastas spelarna ut. *GT*, s. 15.

2012:4. Persson, E. (2012, 24 mars). Ett otidsenligt rum. *Göteborgs Fria*. Hämtad 2015-03-27 från <http://www.goteborgsfria.se/artikel/92583>

2012:5. Boklånen står sig (2012, 7 augusti). *Göteborgs-Posten*, s. 2.

2013:1. Ekström-Frisk, E. (2013, 25 april). Plats för möten i nya biblioteket. *Göteborgs-Posten*, s. 66.

2013:2. Klingberg, E. (2013, 12 juni). Göteborgs tillfälliga bibliotek kan bli Årets bibliotek. *Vårt Göteborg*. Hämtad 2014-05-06 från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,goteborgs_tillfalliga_bibliotek_kan_bli_arets_bibliotek

2013:3. Sandgren, H. (2013, 8 augusti). 300 kvadrat kan bli kvar. *Sveriges Radio Göteborg*. Hämtad 2014-05-06 från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=5611891>

- 2013:4. Sydвик, P. (2013, 26 september). Årets bibliotek finns i Göteborg. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2073231-arets-bibliotek-finns-i-goteborg>
- 2013:5. Smederöd, C. (2013, 26 september.). Stadsbibliotekets fyra filialer är Årets bibliotek. *Vårt Göteborg*. Hämtad 2014-05-06 från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,stadsbibliotekets_fyra_filialer_ar_arets_bibliotek
- 2014:1. Oskarsson, M. (2014, 16 januari). Vad händer med Miini? *GT*, s. 6.
- 2014:2. Hjertberg, L. (2014, 16 april). Stadsbibliotek slår upp portarna om en vecka. *Vårt Göteborg*. Hämtad 2014-05-06 från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/kultur_o_fritid,stadsbibliotek_slar_opp_portarna_om_en_vecka
- 2014:3. Van Reis, M. (2014, 23 april). Flytande bestånd – eller obestånd. *Göteborgs-Posten*, s. 52.
- 2014:4. Jutéus, S. (2014, 24 april). Efter två års väntetid – bibliotekspartyt igång. *GT*. Hämtad 2014-05-06 från <http://www.expressen.se/gt/efter-tva-ars-vantetid--bibliotekspartyt-igang/>
- 2014:5. Kultur i Väst bör starta om (2014, 27 april). *Göteborgs-Posten*, s. 64.
- 2014:6. Norrman, I. (2014, 2 maj). 14 timmar är bra – 18 vore bättre. *GT*, s. 7.
- 2014:7. Isitt, M. (2014, 4 maj). Fel plats för stans nygamla bibliotek. *Göteborgs-Posten*, s. 60.
- 2014:8. Byström, G. (2014, 24 maj). Ljust och fräscht på Stadsbiblioteket – med färre böcker. *Göteborgs-Posten*, s. 80.
- 2014:9. Atlestam, I. (2014, 5 juni). ”Omöjligt bygga bokbestånd anpassade efter lokala behov”. *Göteborg-Posten*, s. 69.
- 2015:1. Björk, E. (2015, 10 februari). ”Kulturhus river murar”. *Göteborgs-Posten*, s. 6.